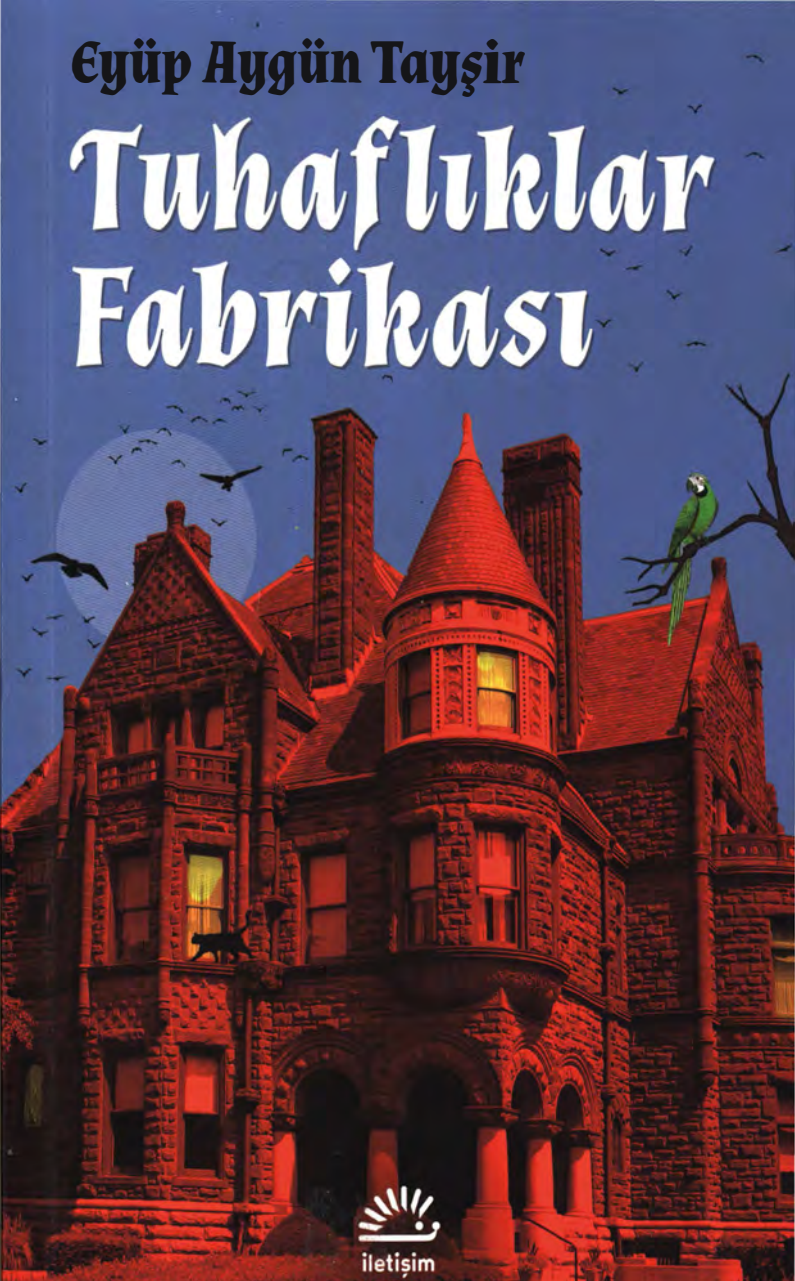
Eyüp Aygün Tayşir

Tuhaflıklar Fabrikası

iletişim

EYÜP AYGÜN TAYŞİR 1979'da İstanbul'da doğdu. Lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi'nde, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini ise Marmara Üniversitesi'nde Yönetim Bilimi alanında tamamladı. 2011-2012 yılları arasında Boston Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak görev yaptı. Bu süreçte sivil toplum kuruluşlarının yönetimi konusunda araştırmalar yürüttü ve yönetim dersleri verdi. 2014 yılında Yönetim ve Strateji alanında doçent unvanı aldı. Halen Marmara Üniversitesi'nde öğretim üyesi, Harvard Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nde misafir öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nde Modern Türkiye Tarihi alanında ikinci doktora eğitimini sürdürmektedir. İlk romanı, 2016 yılında, *4 Hane 1 Teslim* adıyla İletişim Yayınları tarafından yayımlandı. 2017 yılında *Hürriyet Kitap Sanat* tarafından "Geleceğin 10 Yazarı" listesinde anıldı. *Tuhaflıklar Fabrikası* yazarın ikinci romanıdır. Pozitivist bilimin katı gerçekçiliği ile edebiyatın kurgusal ve büyülü gerçekçilikleri arasında salınarak yaşamaktadır.

İletişim Yayınları 2682 • Çağdaş Türkçe Edebiyat 462
ISBN-13: 978-975-05-2514-8
© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş. (1. Basım)
1. BASKI 2018, İstanbul

EDİTÖR Duygu Çayırcıoğlu
KAPAK Suat Aysu
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Nebiye Çavuş

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

EYÜP AYGÜN TAYŞİR

Tuhaflıklar Fabrikası

iletişim

Çünkü her ne kadar bir yabancının hikâyesini
anlatmak istesek de eninde sonunda
hep kendi hikâyemizi anlatırız.

– Alejandro Zambra, *Eve Dönmenin Yolları*

Merhum Profesörün Hatıratı Hakkında Şahsi Açıklamalarıdır

Anlatacaklarım, yıllarını bilginin peşinde koşarak geçiren, ara ara onu yakaladığı zannına kapılan, emin olmak için biraz araladığında avuçlarının boş olduğunu gören birinin anıları olarak okunabilir. Öte yandan, bir kitabı arayarak geçen, ömrün uzunluğuna nispeten kısa bir dönemin, bir miktar gizemli, bazen hüzünlü ama bir o kadar eğlenceli öyküsü olarak da okunabilir. Esasen, arayışım esnasında bunun bir gün bir eğlence olarak nitelenebileceğini hiç düşünmediğimi itiraf etmeliyim. Elbette bambaşka anlamlar da yüklenebilir anlatacaklarıma; örneğin, benim neredeyse bir ömür boyu şahit olduğum çarpıklıklara feveran ettiğim düşünülebilir. İşin o kısmını yazdıklarımı okuyacağını umut ettiğim kişilere bırakıyor ve yalnızca bir açıklama yapmak istiyorum: Anlatacaklarımın tümü, gerçek olamayacaklarını düşündürecek kadar gerçektir. Anlatacaklarımın hepsi, bizzat tanık olduğum ya da tanıklarından dinlediğim olaylardır. Kuvvetli olduğunu hep söyledikleri hafızam, kişisel notlarım ve mesleğimin bir gereği olarak edindiğim evrak toplama âdetim birleşerek bir anlatı oluşturacak. Ve ben, kimi

yerlerde anlatımı kesip bu belgelerin asıllarını da sayfa aralarına serpiştireceğim; çünkü ben ne dersem diyeyim, bazı kimseler belgesi olmayan gerçeklere inanmazlar. Belki de bu yüzden, kendisine inanılmasını isteyenler hep bir kitap yazmıştır. Tanrının bile kitapları vardır.

Bu satırları içinde kaleme aldığım bina kadar eski olmasam da, onun kadar yaşlı, yorgun ve tuhafım artık. Çok da uzak olmadığını kestirebildiğim bir gelecekte her ikimiz de toprağa düşeceğiz biliyorum. Aslında binamızın İçdeniz'e düşmesi, üzerinde gezinecek sandallardan uzanan başların saydam bir cam gibi gerili suyun altındaki odalarımıza, aletlerimize, karatahtalarımıza, yemekhanelerimize bakmaları, yani bir batık şehre dönüşmememiz de muhtemeldi. Ne var ki, binamızın kıyısına kurulduğu İçdeniz, bir gün ta derinlerinde büyük bir ateş yakılmışçasına ısınmaya ve zamanla koyu kıvamlı bir çorba gibi fokurdamaya başladı. İçdeniz kıyılarındaki tüm binaların tahliyesi emredilince biz de binamızı boşalttık. Zaman ilerledi, eskiden deniz olarak anılan yerler önce balçığa, sonra da bir kara parçasına dönüştü; kadim binamız ise tüm bu olan-bitene kayıtsız gözlerle uzaktan baktı. Nihayet biz de bir süre orada burada gezindikten sonra binamıza geri döndük.

Evet, koca bir İçdeniz önce kupkuru bir toprağa dönüştü ve sonra da bir beton ormanıyla örtüldü. Kimileri bunu dönemin iktidarının bir komplosu olarak gördü; amacın yeni ve yüksek yapılar inşa etmek olduğunu, bizim yani Tuhaflıklar Fabrikamızın da bu işin içinde olduğunu iddia etti. Kimileri bunun göklerden gelen bir ceza olduğunu savundu. Bunu savunanların iddialarının dayanağı, insanın ayak bastığı her yerde tanınan ve inançsız olduğu bilinen bir sanatçımızın ölümü sonrasında bedenini yaktırıp küllerini İçdeniz'e savurtmasıydı. Topraktan gelenin toprağa dönmemesi sonucu lanetlenmiştik ve İçdeniz toprağa dönüşmüştü. Böy-

lece bizler, ilahi emirden kaçamayacağımızı görmüştük. Laneti isyanımızın cezası olarak görenlerin bir kısmı ise, gitgide yükselen binalarımızla ve o binaların içinde yaptıklarımızla Tanrıyı göklerdeki evinde rahatsız ettiğimizi dile getirdiler. Geçmişte kıyıda bulunan evlerin çatısından uçan kiremitlerin İçdeniz'i mayaladığını savunanlar da vardı ve bu iddialarını ülkemizin ilmi mecmualarında hararetle savundular. Gerçi olaya yerli ve yabancı çevrelerden farklı açıklamalar getirenler de oldu ama onların sesleri bize tam ulaşacakken birden kesildi. Sanki hayra yorulmayacak bir düştü de bu, birdenbire bizi dürten bir el, hem uykuyu hem düşü yok kılmıştı. Çok kısa bir süre sonra her şey unutuldu; orada bir İçdeniz olduğu bile... Her şey yine eski tuhaflığına büründü. Bugünlerde kendime sürekli sorduğum bir soru var: Bizlerin bu halde olmasının da, koca İçdenizimizin içten içe kuruyup toprakla dolmasının da müsebbibi, kimilerince iddia edildiği gibi, Tuhaflıklar Fabrikamız olabilir mi? İçindekiler gibi, çevresini de binamız tuhaflaştırmış olabilir mi? Yine de bazı günler, onu inşa edenin ve bu hâle getirenin bizler olabileceği de geçer aklımdan. O zaman, tüm tuhaflıkların aslında bizlerin elinden çıkmış eserler olabileceklerini de düşünürüm. Yapının mı bizi bu hâle getirdiği yoksa bizlerin mi yapıyı inşa edip sonra onun tarafından yönlendirildiğimiz tarihin en kadim sorularından biri olduğundan olsa gerek, bir yanıt bulamadım şimdiye kadar. Belki yazdıkça yanıtlar da zuhur eder karşımda, ya da okudukça, kim bilir? Belki de etmez, belki de kimi sorular doğaları gereği yanıtsızdır, "Bir dilenciye para vermeli miyiz yoksa vermemeli mi?" sorusunda olduğu gibi. Belki de bu gibi soruların fıtratı onları sonsuza dek tartışılabilir kılar ve bu da ölümsüzlüğün anahtarıdır. Sonsuza dek tartışılabilen ölümsüzleşir. İnsan böyle büyük sözler ettikten sonra bir ettiği söze bir de mekânda cismini temsil eden zavallı hâle bakıp nasıl da utanıyor...

Tuhaflıklar Fabrikası adıyla andığım bu yapı, ben yaşama gözlerimi açmadan çok evvel inşa edilmiş ve hep bir mektep olarak kullanılmıştır. Sizlere burada binamızın detaylı bir tasvirini yapmaktan kaçınmamın başlıca nedeni, benim bir yazar olmamamdır. Lakin çok okurum. Okuduğum eserlerde ne zaman uzun tasvirlere rastlasam, o kısımları atlar geçerim. Kaldı ki ben bir roman da yazmıyorum. Hem zaten, tanıklık edeceğinizi umut ettiğim arayışımın neredeyse tamamı bu binanın içinde geçmiş olduğundan, benim ayak izlerimin üzerine yeniden basışımın hikâyesini okurken, bir yandan Tuhaflıklar Fabrikamızı da yakından tanıyor olacaksınız.

Nasıl ki bu bina, içinde dersler verilmesinden başka bir işe yaramadıysa, ben de ders vermekten başka hiçbir iş yapmadım bugüne kadar. Dersini verdiğim konularla gündelik hayatımda hiç ilgilenmediğimi şimdilik sadece söylemekle yetineceğim. Bununla ne kastettiğim, anlatım sürdükçe daha sarih olarak anlaşılacaktır diye umut ediyorum. Evet, bu bina da ben de yakında yok olacağız. Ben öleceğim, binamız ise belki içinde yaramaz çocukların koşturduğu bir panayır alanına, belki de biçare hayvanların etleriyle güzel kıyafetlerin yan yana sergilendiği bir pazar yerine dönüşecek ve gelenekle asri bir kez daha görücü usulü birleşecek. İşte bu nedenle karar verdim bunları yazmaya. İkimizin de bu dünyadan gelip geçtiğine dair iz bırakmak adına son bir çırpınış olarak da addedilebilir bu çabam.

Bu eserimde size çocukluğumdan, kişisel yaşamımdan ve ailemden bahsetmeyi pek düşünmüyorum. Lakin eserlerimizin girişinde, kimlere müteşekkir olduğumuzu, gerçekliği temsil etmese ve bambaşka hesaplarla yapılmış olsa da, sıralamak âdetimizdir. O nedenle, burada sadece annemden çok kısaca söz etmek ve onun ödenmesi mümkün olmayan hakkını az da olsa teslim etmek isterim. Annem, alay eder-

cesine değil gerçekten üzülerek, "Sen kıtsın oğlum," derdi bana, "Eksik yaradılışlısın!" ve benim için çok endişelenirdi. Annem başarılı bir tacirdir. Babamız öldükten sonra bana ve kardeşlerime bakabilmek için el arabasında sebze meyve satarak başladığı ticaret hayatında başını ve sattığı malları kapalı bir binaya taşıyacak kadar yükseldi. Mücadelelerle geçen uzun yılların kendisine kazandırdığı deneyimi aktarırken, "İşte oğlum," derdi, "Sen biraz kıtsın ve ticareti beceremezsin. Allah bana ömür versin de hep yanında olayım." Allah, annemin sözünden pek çıkmaz. Geçen ay iki ablam ve onların aileleriyle birlikte annemin doksan dokuzuncu yaş gününü kutladık. Gerçi doğum tarihi bilinmiyor ama kendisi böyle söyledi. Kendisi hâlâ sağlıklı ve artık ihtiyacımız olmadığını söylesek de her gün dükkânını açıp çalışmaktan vazgeçmiyor ve hâlâ benim, yani onun hafızasında titrek bir kedi yavrusu gibi kucağına sokulup memesinde uyuyakalan bedenin, nasıl olup da bir kıdemli profesör olduğuna aklı ermiyor. Ben kendi ayaklarım üzerinde durdukça o benim için daha fazla endişeleniyor. Profesörlüğe yükseltildiğimde, "Keşke doçent kalsaydın, bu dünyada her şeyin ortasında olacaksın; sıranın ortası, binanın orta katı..." demişti. Kısacık bir dönem dekanlık görevine getirildiğimde –başta bunu bir başarı, hiç değilse talih addetmiştim; çok sonraları öğrendim kimi zaman başarımız diye gururlandığımız ya da talihin bize gülümsemesine yorduğumuz olayların aslında bambaşka yerlerde bambaşka insanların kendi çıkarları için giriştikleri uğraşların bir parçası olabildiğini– geceleri uyku uyuyamamaya başladı. Birinin başıma bir çorap öreceğine ve benim de çok çile çekeceğime o kadar inanmıştı ki, benden istifa etmem istenene kadar, "Hiçbir yere imza atmamaya çalış, şart olursa da imza atmadan önce her şeyi iki kez oku, hatta yardımcına imzalat," diye beni sürekli uyardı. Kişinin düşüncelerinin altına imza atması nedeniy-

le zulme uğrayabileceği zamanları öngörecek kadar bilge bir kadınmış kendisi.

Sözü uzattım yine. Yazarken neleri konu edeceğimi önceden planlamıştım halbuki. Gerçi bugüne kadar kaleme aldığım bilimsel eserleri yazarken de fark etmişimdir ki yazı hayat gibidir: Planlamadığımız konulara değinmek zorunda kalabilir ve planladıklarımızı gerçekleştiremeyebiliriz.

Annemin benim hakkımdaki endişeleri mi sebep oldu yoksa ben zaten fıtratım gereği böyle miydim bilinmez ama temkinli biriyim. Yazacağım bu hatıratı hayatta olduğum sürece yayımlatmamak konusunda kati bir kararım var. İçinde bulunduğum bu binada, henüz asistan olan ve bana geçmişim derecesinde benzeyen genç bir adam var. Kaleme alacağım hatıratımı ve bu hatırata temel oluşturan tüm evrakımı ona teslim etmeyi ve ben ölene kadar bekleyip sonra imkânı olursa yayımlatmasını istemeyi planlıyorum. Yani aslında ve belki de tüm bunları sadece kendime yazıyorum; tıpkı bugüne kadar verdiğim bilimsel eserler gibi. Onları da sadece ben okudum ve mesleğimde yükselip bir kıdemli profesör olmamdan başka hiçbir işe yaramadılar. Adlarına "bilimsel" dediğimiz tüm o yazılar, aslında bizim önünde durup ardını merak ettiğimiz bir yüksek duvarın hizasına yükselebilmek için altımıza yerleştirdiğimiz taşlarmış. Onların üzerine basarak duvarın ardına baktığımda ne gördüğümü anlamanın en güvenceli ve eğlenceli yolu ise, sanırım, yazacaklarımı okumak olacaktır. Duvara tırmanmak yerine oraya gökten usulca inmeyi kuran, yani derhal görmek isteyerek yazdıklarımın sonuna bakmayı düşünenlere hatırlatayım ki, kısa yoldan gidenler ile çileli yolu tercih edenler son noktada yan yana dursalar ve aynı yere baksalar da aynı manzarayı göremezler. Hem kimi zaman sonlar sonda olmaz. Her neyse! Hülasa, umarım ilk defa bir yazımı başkaları da okur. Şimdi düşününce, belki de bu satırları yazma nedenlerim-

den birisi de budur: Okunacak bir eser verebilmek; ölüme bu kadar yakınken olsa bile... Yine derslerde yaptığımı yapıyor, konuşurken düşünüyor, sözü çok uzatıyor ve konu bütünlüğünden uzaklaşıyorum. Bir an önce, kimseyi sıkmadan sadede gelmem gerekiyor, farkındayım.

Umarım benim bir kitabı arayışım esnasında yaşadıklarım –dikkat ederseniz bu bina içinde yaşadıklarımın kısa bir dönemini anlatıyorum sadece fakat hepsini anlatsaydım tekrar eden olayları yeniden yazmış ve dolayısıyla gereksiz bir işe girişmiş olurdum– sizlerin de aradıklarınızın en azından birkaçını bulmanıza yardımcı olur. İşim ders vermek olduğundan yazdıklarımdan böyle işlevsel bir fayda beklememi lütfen doğal karşılayın. Yine de, bugün vardığım yaş ve düşüncede şunu da söyleyebilirim: Okuyacaklarınız, hiçbir işinize yaramasa da, sizi mutlaka neşelendirecek ve hüzünlendirecektir. Kanaatimce insana da bu iki histen başkası ne yakışır ne de gerekir.

Hatıratı Emanet Alan Profesörün Açıklamalarıdır

Sayın Merhum Hocamızı uzun yıllar önce kaybettik. Dil kullanımımızda bazı fukaralıklar vardır. Güzel dilimizde, ölmüş bir insanın durumunu tasvir eden çokça söz olmasına rağmen (örn. vefat etti, göçtü, aramızdan ayrıldı, dünyasını değiştirdi, ahrete intikal etti, ebedi istirahatgâhına yerleşti vb.) benim gibi ünü memleket sınırlarını aşmış koca bir kıdemli profesör bile, artık aramızda olmaması hasebiyle, bir insandan bir anahtarmış gibi, "kaybettik" diyerek söz edebilmektedir. Elimde, yazdığım cümleyi silmek ve yukarıda parantez içinde belirtilen kelimelerden birini kullanarak yeniden yazmak imkânı var elbette. Fakat bunu bilim ahlâkına yakışmayan bir davranış olarak addettiğimden, yapmaktan kaçındım. Maalesef bilim ahlâkı konusunda ülkemizde durum içler acısıdır. Meslek hayatım boyunca yaptığım, artık sayısını benim de bilemediğim çokça ulusal ve uluslararası çalışmada bu duruma parmak bastım, hatta bu çabalarımın sonucunda çok çeşitli ödüller aldım.

Kaybıyla bizleri derin bir yeise boğan Merhum Hocamız, benim bilim ahlâkı ve çalışkanlığımı her daim takdir etmiş

olmasından ötürü olsa gerekir ki, gençliğine odaklanarak yaşamının sonbaharında kaleme almaya başladığı lakin tamamlayamadığı hatıratını ve o hatırata temel oluşturan evrakı bana emanet etmiş ve ancak ölümünden sonra yayımlanması şartıyla bunları düzenlememi rica etmiştir. Olay şöyle vuku bulmuştur: Asistan olduğum günlerde beni Kıdemli Profesörler Yemekhanesi'ne yemeğe götüren hocamız, hatıralarını yazdığını, bunun hem ülke hem de kurum tarihimiz açısından önemli bilgileri ihtiva ettiğini belirtmiş ve eserini tamamladığında, ölümünden sonra yayımlanması şartıyla, bana emanet edeceğini söylemiştir. O zamanlar hem Merhum Hocamıza saygımdan hem de bir asistan olarak bir kıdemli profesörü reddetmem mümkün olmadığından bu işi üzerime almış bulunsam da, itiraf etmeliyim ki, hocamız vefat ettiğinde tüm bu olan biteni çoktan unutmuştum. Gerçi ara ara koridorlarda karşılaştığımızda Merhum Hoca bir el işareti ile yazmaya devam ettiğini belirtir ve ben de başımı saygıyla aşağı eğerek anladığımı onaylardım; bu adeta bir ritüele dönüşmüştü aramızda. Fakat son yıllarında Merhum Hoca'yı neredeyse hiç görmüyordum. Merhum Hocamız emekliye ayrılmış, lakin kurumumuzun hemen tüm hocalarının yaptığı gibi, emekli olduktan sonra da ders vermeyi ve odasını kullanmayı sürdürmüştü. Zaten vefatı da odasında vuku buldu. Kendisini sıkça masasında uyur vaziyette görmeye alışık oldukları için önce durumdan şüphelenmeyen müstahdemler, çürüyen bedenin yaydığı koku binamıza yayılmaya başlayınca onun vefat ettiğini anlayıp idareyi bilgilendirdiler.

Merhum Hocamızın vefatını izleyen günlerde, sanırım odası boşaltılırken, bir müstahdem odama gelerek bahsi geçen hatıratı ve bir yığın diğer evrakı tarafıma teslim ettiğinde üzerime aldığım mesuliyeti yeniden hatırlamak durumunda kaldım. Tüm bunlar büyük bir zarf içindeydi ve üzerin-

de adım yazılıydı. Unvanımın yanlış yazılmış olmasından bu zarfın Merhum Hoca ile yemek yediğimiz ve yıllar öncesinde kalmış o günlerde hazırlandığını anladım. Zarfın içinden bir miktar para da çıkmıştı; lakin bu paranın da zaman içinde değerini neredeyse bütünüyle yitirmiş bir meblağ olduğunu söylemem elzemdir. Bunu da zarfın yıllar önce hazırlandığına yormaktayım ama elbette zarfın içine konan son evrakın ne zaman yerleştirildiğini kestirmek mümkün değildir. Kendisi, zarfı ve parayı benimle konuştuğu günlerde hazırlamış olsa da, yazmayı sürdürmüş olmalı.

Merhum Hocamızı kıramayarak üzerime aldığım ve sonra unuttuğum, ancak evinin uzağında terk edilmiş olsa da bir gün çıkıp geri gelen bir kedi gibi beni yeniden bulan bu işi, çalışmalarımın yoğunluğu nedeniyle, maalesef çok uzun yıllar bitiremedim. Lakin emaneti devralışımın üzerinden yıllar geçmeye başlayınca hatıratın yazılı olduğu sayfaları daha sık hatırlamaya, gitgide vicdani bir sorumluluk hissetmeye başladım.

Bu kısa açıklamamda bir hususa değinmem gerekir: Sayın Merhum Hocamız, neden bilmem ama bende kendisinin geçmişini gördüğünü düşünüyordu. O, her ne kadar beyefendiliği ile göz dolduran kıymetli bir kişilik olsa da, bilimsel başarı açısından aramızda benim lehime oldukça büyük farklar bulunmaktadır. Gerçi Merhum Hocamızın davranışlarına ve sözlerine yansıyan vakarı da, şahit olduğum ve işittiğim kadarıyla, doğumdan ölüme taşınan bir iz olmaktan ziyade, debelenme ve boğuşmalarla geçip yenilgi ve yılgınlıkla nihayete ereceği belli olan bir ömrün yaşlılıkta belirmeye başlayan lekesiydi. Elbette Sayın Hocamızın benimle ilgili olarak ben çok genç bir asistanken düşündüklerinden ötürü yargılanması doğru değildir. Zaten hemen hiç kimse, benim bu kadar kısa bir sürede bu denli büyük başarılara imza atacağımı tahmin edemezdi. Merhum Hocamızın bu yanıl-

gısını göz ardı ederek yazıma son verirken bir önemsiz ayrıntıya da dikkatinizi çekmek istemekteyim: Ben, nihayetinde bir yazar değil bir âlimim. Uzmanlık alanım gereği, bilim yaptığını iddia ederken hikâyeler yazanlara sık sık rastlamış olsam ve bilim insanlarının hikâyeler kaleme almak konusunda son derece mahir olduklarını bilsem de, ben onlardan biri değilim. Hem bu nedenle ve hem de çalışmalarımın yoğunluğu gereği, Merhum Hocamızın bana teslim ettiği yazıları detaylı bir biçimde okuyamadım ve tüm evrak-ı metrukeyi hayatını yazarak kazanan bir gence teslim ederek anıları onun yardımıyla tamamlatmaya ve yayıma hazırlatmaya karar verdim. Bu bağlamda, ortaya çıkan esere kendi ismimi verebilir ya da ortak yazar olabilirdim. Bu pek çok meslektaşımın yaptığı ama kanımca bilim ahlâkına son derece mugayir bir davranıştır. Benim böyle bir yola meyletmem, söylemek bile abes, düşünülemez. Kaldı ki, bugüne kadar verdiğim eserlerin ünü herkesin malumuyken buna ihtiyacım olmadığı da açıktır.

Merhum Hocamız yazılarını kaleme alırken belki kimseyi kırmak istememesinden belki çekingen yapısından –korkak kelimesini kullanmayı hoş bulmadığım için çekingen dediğimi belirtmeyi bilim ahlâkının bir gereği sayarım– isim zikretmemiştir. Yine de, kitabın tarafımca yayıma hazırlatıldığının duyulmasından sonra beni ziyaret eden ve ekseriyetle Merhum Hoca'nın bahsettiği diğer hocaların çocukları olan bazı meslektaşlarım, ailevi yakınlığı gerekçe göstererek Merhum Hocamızın yazılarını okumak istemiş, bunu bilim ahlâkına aykırı bulmam nedeniyle kabul edemeyeceğimi söylediğimde bana tepki göstermişlerdir. Merhum Hocamızın hatıratını aramızda büyük kavgalar yaşanmış bir meslektaşımın babasına ilişkin alaycı ifadeler herkes tarafından okunsun diye yeniden gündeme aldığım iddiası ise, bugüne kadar maruz kaldığım en büyük hakaret ve iftiradır. Merhum

Hoca'nın hatıratı üzerinde çalıştığım duyulduğunda beni kibarca uyaranlar da olmuştur. Rivayet odur ki, Merhum Hocamızın yazdıklarından veya yazabileceklerinden ürken bazı kişiler, gizlice odasına girerek ya da bu iş için müstahdemleri kullanarak yazmaların arasına bazı kâğıtlar sıkıştırmış, bazı kâğıtları imha etmiş, hülasa yazılara müdahale etmişlerdir. Bu duruma kanıt olarak, kurumumuzda renkli kâğıtlara yazan sadece bir kıdemli profesör bulunduğunu, ancak benim elimdeki kâğıt yığını içinde, ara ara ve ne hikmetse tam da bu renkli kâğıt kullanan hocamızdan bahsedilen kısımlarda, renkli kâğıtlar bulunduğunu göstermişlerdir. Tüm bu bilgiye nasıl vâkıf olduklarına şaşırmış olsam da, uyarılarını dikkate alarak el yazısını incelediğimde, renkli kâğıtlardaki yazıların Merhum Hocamızın el yazısından farklı olduğuna ikna olmadım. Gerçi kurumumuzda geçirdiğim yıllarda, başkalarının eserlerini kopyalamak türü hilekârlıklarda usta düzenbazlara taş çıkaracak numaralara şahit olmuş olsam da, elimde kanıt olmadan hemen hiçbiri artık aramızda olmayan kişileri suçlamayı bilim ahlâkına aykırı bulurum. Yine de bu durum, bana teslim edilen taslağı salt Merhum Hocamızın kaleminden çıkmış bir eser olarak nitelemeyi güçleştirmektedir. Belki de bu eseri, pek çoklarımızın bir kitap yazmaya üşendiği ama bir kitap yazmasının da şart olduğu anlarda yaptığı gibi, kolektif bir çabanın ürünü olarak niteleyebiliriz. Ben elbette bu yola hiç tevessül etmedim. Son olarak, Merhum Hocamızdan bana devrolan evrakın bir kronoloji izlemediğini de belirtmem gerekir.

Durum böyle olunca iş iyice içinden çıkılmaz bir hâl alıyordu. Bu konuda yardımına başvurduğum yazar da çaresiz olduğunu bana sözlü olarak itiraf etti. Yani, üzerinde tarih bulunmayan ve tek bir kalemden çıktığı tartışmalı olan bu karışık kâğıtlarda yazanların kronolojik olarak kurgulanabileceğini sadece varsaymamız gerektiğini, kendisinin de

böyle yaptığını söyledi. Sonuç itibarıyla, bu eser Merhum Hocamızın işaret ettiği şekilde kati bir gerçeklik olarak yorumlanabileceği gibi, kanımca, sadece bir hayal ürünü olarak da görülebilir. Akademik dürüstlüğün ve bilim ahlâkının bir gereği olarak, ben bu kitabı sadece Merhum Hocamızın anı ve arzusuna hürmeten yayıma hazırlattığımı ve yoğunluğum nedeniyle yazar tarafından hatırata verilen son hâli okuyamadan bu satırları yazdığımı ve yazara teslim ettiğimi itiraf etmek ve geleceğe bir not olarak düşmek durumundayım. Son olarak, her ne kadar hepsi övgü dolu sözler olsa da, kendi kendini övüyor gibi görünmeyi bilim ahlâkına mugayir bir davranış olarak nitelemem nedeniyle, Merhum Hocamızın benden bahsettiği kısımların eserde yer almasına da müsaade etmedim. Yine aynı gerekçeyle, eserde yer verilen eleştiri, itham ve hakaretlere de sansür uygulanmamasını yazardan özellikle talep ettim. Bu bağlamda, Merhum Hocamıza karşı vazifemi yerine getirdiğim inancı içinde, bu eserin okurlara faydalı olmasını temenni ederim.

Yazarın Açıklamalarıdır

Sanıyorum kaleme aldığım en tuhaf eserdir bu. Sanki anlatılanların tuhaflığı bir süre sonra bana da sirayet etti. Tarafıma büyük bir zarf içinde teslim edilen ve üzerlerinde tarih ya da sayfa numarası bulunmayan kâğıtların bir kısmında bir profesörün bir döneme ilişkin anıları yazılıydı. Ancak bana bunları teslim eden bir diğer profesör, yazılanların tek kişinin kaleminden çıktığının düşünülmemesi gerektiği konusunda beni uyardı. Ayrıca, el yazısıyla kaleme alınan notların arasında bazı mektuplar, hesap cetvelleri, üzerinde hiçbir şey yazmayan çay ya da kahve lekeli boş kâğıtlar, davetiyeler ve makaleler gibi, yazılması planlanan eserle ilgili mi ilgisiz mi olduğu belirsiz bir yığın evrak da mevcuttu. Son olarak, tarafıma teslim edilen tüm bu belgeler öyle bir biçimde karılmıştı ki, o meşhur ve büyük Çingene Âlim'in yazmalarında olduğu gibi, her şey aynı anda oluşmuşa benziyordu. Belki bu da çözmem gereken şifreydi, kim bilir? Bu durumda ben de bu hatıratı ve diğer belgeleri ancak bir kurguya dönüştürebileceğimi, bir roman biçiminde yazabileceğimi ve roman denilen metinlerin zaten türlerin karışımından

doğduğunu ifade ettim. Dosyayı tarafıma teslim eden profesör sanırım ne yapacağımla hiç ilgilenmiyordu. Son derece düşük bir meblağ olsa da, ödemeyi peşin aldığım için açıkçası ben de çok umursamadım. Başta bunu ummamış olsam da, zaman geçip üzerinde çalışmaya başladıkça okuduklarıma sevgiyle sarıldım. Okuduklarımdan hareketle yazarken, kurgu gibi görünmesini sağlamak adına, Merhum Hoca'nın okurun peşinden sürüklendiği esrarı açık ederek okuma zevkini kaçırabilecek anlatımlarına müdahale ettim. Bilimsel dille yazmaktan kaynaklanan katiliği bir miktar olsun seyreltmek için kimi yerlerde benzetmelere başvurdum. Okunanın bir bilimsel eser, bir tarih kitabı ya da anı değil bir roman olmasını sağlamak adına –hatıratın sahibinin isteği elbette bu değildi ama kaçımızın gerçekleşen istekleri tam olarak diledikleri oldu ki şu hayatta?– yer yer Merhum Hoca'nın bir yazar gibi görünmesini sağlamaya çalıştım; böylece ben onda o da bende ne tam kaybolduk ne tam var olduk. Ayrıca, bu kitaba esas teşkil eden yazılardaki tarihsel akışa da zaman zaman müdahale etmem gerekti. Kimi yerlerde, Merhum Hocanın yıllar sonra öğrendiği bir olayı ben –elbette daha sonra öğrenildiğini vurgulayarak– ilgili olayın hemen arkasına ekledim. Zaman konusunda şunu da belirtmem faydalı olacaktır: Eserde kullanılan tüm zaman belirtir ifadeler, anlatıcının kastettiği zamana atıf yapmaktadır. Eseri kurgularken beni en çok sıkıntıya sokan konulardan biri, tarafıma teslim edilen anlatıda isimlere yer verilmemiş olmasıydı. Hemen tüm insanlardan, "hoca, hocamız, hocam" diye bahsedildiğinden ve bunun okurun metni takip etmesini zorlaştıracağını düşünmemden ötürü ben, bahsi geçen kişilere, o kişilerin nasıl anlatıldığından hareketle bir müstear isim verdim. İçinde onlarca hatta yüzlerce karakter olan uzun romanlarda, bir karakterin dolabındaki gömlekleri misali birkaç tane adı olmasının okura nasıl bir eziyet olduğu-

nu iyi bilirim. Bu eserde ise ben, okurları böyle bir çileye maruz bırakmamak adına hem karakterleri sadece bir müstear isim ile andım hem de karakterlerin, eğer çok gerekli değilse, tekrar tekrar karşımıza çıkmasına izin vermedim. Gerçi onlar da, olayların geçtiği mekâna sık sık uğramaya hiç meraklı değillerdi.

Hatıratta yer yer Merhum Hoca tarafından anlatılan ya da nakledilen hikâyeleri aynen korudum. Dil konusunda ise onun kelime tercihlerine sadık kaldığımı, kendi dilimi onunkine uydurduğumu söyleyebilirim. Bu nedenle, kimi yerlerde karşınıza çıkan eski kelimeleri ve anlatımın yer yer ağdalı bir dille ilerleyişini hoş görmenizi, yazar olarak beni bu nedenle eleştirmemenizi rica ederim. Benzer şekilde, imla konusunda da anlatıcının tercihlerini, çok gerekli olmadıkça, değiştirmemeye özen gösterdim. Lakin sanki Merhum Hoca kendisi itiraf ediyormuş ya da keskin bir tespitte bulunuyormuş gibi, onun ağzından cümleler kurduğum da oldu. Merhum Hoca'nın yazdıkları, bir şeyleri itiraf etmek istediğini sezdiren ancak kibrini yenemeyen bir adamın çırpınışları gibiydi. Yazdığı süreçte hâlâ hakkında yazdığı mekânın içinde ve hakkında yazdıklarının yakınında olmaktan kaynaklanan bir bastırılmış öfke de söz konusu gibi geldi bana. Öyle olunca, ben de onun çırpınan cümlelerini kurtarıp yeniden kelime denizine atabilmek için haddimi aştım; Merhum Hoca adına itiraflarda bulundum, sesimi yükselttim ve bastırdığı öfkesini zaman zaman kin kusarcasına açık etmesine izin verdim. Kimi zaman o kendini eleştirdi kimi zaman ben onu; kimi zaman o kendisine haksızlık etti kimi zaman ben onu olduğundan daha zeki ve tekâmül etmiş gösterdim. Kimi zaman tam tersi... Belki şöyle de denebilir: Onun hatıratını okudukça ben onu çok yakından tanıdım ve onun kendisinde göremediği iyi ve kötü özellikleri görerek bunları sanki o da fark etmişçesine onun anlatımına

yerleştirdim. Ayrıca, Merhum Hoca'nın notlarını okudukça, bahsettiği kişileri de daha yakından tanıdım ve o kişilerde Merhum Hoca'nın göremediği ya da yanlış anladığı noktalar olduğuna kanaat getirip anlatıma müdahale ettim. Böyle yaparak her şeyi iyice karıştırmış gibi görünebilirim ama bazen toparlayıp şekil verebilmenin yolu dağınık olanı daha da dağıtmaktan geçmez mi?

Bir gün hatıratı tarafıma teslim eden profesörü ziyaret ederek eseri tamamlamaya yakın olduğumu ama işin umduğumdan çok daha zor olduğunu kendisine de belirttim. Beni de hatıratı da hatırlamıyor gibiydi. Bitecek esere bir giriş, bir açıklama yazıp yazamayacağını sorduğum gibi cüzi bir miktar ek ödeme de talep ettim. Ödeme isteğimi kesin bir dille reddetti. Yazısını ise bir müstahdem ile daha sonra gönderdi ve bir daha hiç görüşmedik. Zaten ben de o dönemde geçimimi artık başka işlerle temin etmeye başlamıştım ve hiç vaktim yoktu. Yine de ara ara hatırat üzerinde çalışmayı sürdürüyordum. Sanırım okuduğum tuhaflıklardan hareketle kurduğum tuhaf yapı bir süre sonra beni de içine hapsetti ve bir türlü anlatımın sonuna gelemedim. Daha doğrusu, yazarken "sonra tamamlarım" diyerek aralarda bıraktığım boşlukları bir türlü dolduramadım. Bir ara hatıratı sahibine, ya da daha doğru bir ifadeyle onu bana teslim eden profesöre iade etmeyi düşündüysem de, hem bu durumda ödemeyi geri isteyebilir diye korktuğumdan hem de onu evvelce ziyaret ettiğim tarihi bina yıkılmış ve bambaşka bir amaçla kullanılmak üzere yeniden inşa edilmiş olduğundan bunu yapmadım. Gerçi istesem onu elbette bulurdum ama artık ona iade edeceğim salt bir evrak yığını değildi ki. Şimdi var olan, henüz tamamlanmamış olsa da, bizzat bana aitti, onu ben yazmıştım. Ayrıca bana ödediği para emeğimin karşılığında o kadar cüziydi ki parayı geri ödememek de beni hiç rahatsız etmedi.

Lakin başka bir sorun vardı. Sanki gizli bir güç bu eserin tamamlanıp okura kavuşmasını istemiyordu. Merhum Hoca ile benzeşmemiz o raddeye varmıştı ki, onun gibi ben de bu eseri sonlandıramıyordum. En nihayetinde yazdıklarımı birbirine bağlamadan, aralarında hem sayfa hem kurgu boşlukları ile karman çorman bir şekilde bir kenara terk ettim. Yine de onu hiç unutmadım. Başka şeyleri işitmekte güçlük çeksem de ölümün çağrısını gitgide daha yakınımda ve sarih olarak işittiğim bugünlerde metne yeniden dönüp son bir gayretle bunları yazdım. Nihayetinde bunlar artık sadece Merhum Hoca'nın değil benim de hatıratım değil miydi? Ve bir karar verdim: Onu kimseye emanet etmeyeceğim ve sepet içinde nehre salınan bebek gibi kaderine terk edeceğim. Şimdi tek ümidim, bir gün bir yazarın benim darmadağınık bir hatırattan süzerek oluşturmaya çalıştığım ama tamamlayamadığım bu yapıya yeniden biçim vermesidir. Bunu yapan biri çıkarsa kendisinden tek isteğim, metnin çeşitli yerlerinde hafif müstehzi bir sesle varlığını hissettirmesi ve bunu sadece çok dikkatli okurların fark edebileceği kurgu boşlukları, dilde farklılıklar ve zamana ilişkin mantıksal hatalar biçiminde yapmasıdır. Umarım bu metin bir gün böyle muzip bir yazarın eline geçer. Eğer bir gün bu satırları diğer insanlarla birlikte okuyorsanız biliniz ki öyle olmuş, bir yazar benim metnimi öyle ya da böyle bulmuş ve onu baştan sona yeniden yazarak yarım bırakmıştır.

I

Ama papağanın ününün doruğuna ulaştığı gün, Cumhurbaşkanı Mario Fidel Suarez'in kabinesinin bütün bakanlarıyla tam takım, ününün gerçek olup olmadığını anlamak için Doktor Urbino'nun evine geldikleri gündü.

– G.G. Marquez, *Kolera Günlerinde Aşk*

Arayışım o gün başladı; Sayın Rektörümüz Yeşil Papağan'ın bizleri ziyaret ettiği gün. Bazı günler böyledir; onları pazartesi ya da perşembe gibi isimlerle değil de, olaylarla anımsarız. Kimi zaman, "mezun olduğum gün" ya da "evlendiğim gün" gibi sadece bizi ya da sayısal açıdan önemsiz bir azınlığı ilgilendiren olaylarla, kimi zaman ise, "İçdeniz'in kurumaya başladığı gün" gibi daha geniş bir kesimi ilgilendiren olaylarla... Şimdi bu satırları kaleme alırken, ileride bunları okuyan bazı meslektaşlarımın ne diyeceklerini kestirebiliyorum: "Efendim," diyecekler, "yeri gelir, sıradan gözüken kişisel bir olay kitleleri ilgilendirebilir." Sonra da kitabımı fırlatıp bir kenara atacaklar. Gerçi onların okuması umulabilir mi? Eline aldığı esere, "İçinde bizden bahis var mı?" merakıyla bir göz gezdiren, kendi yazdıklarını ise bir kez olsun okumayan insanlarız bizler. Zaten çoğu zaman, kendi yazdıklarımızı kendimiz yazmayız. Şaşırmayın, cümleleri yeniden okuyup kendinizden ya da benden şüphe etmeyin. Her şey okuduğunuz gibidir; gözlerinize inanın.

Evet, Yeşil Papağan bir süre önce rektör olmuştu. Bina-

mız, gireni, içinde olup biteni ve çıkanı ile bir Tuhaflıklar Fabrikası olup sürekli tuhaflık ürettiğinden, Yeşil Papağan'ın rektör olmasını yadırgamamıştık; şöyle de denebilir: İçimizden herhangi birinin rektörlüğünü yadırgayacağımızdan daha fazla yadırgamamıştık. Yeşil Papağan, uzun bir süreden beri binamızda görev yapan kıdemli profesörlerden biriydi; hatta benim de zamanında kendisinden ders almışlığım vardı. Dolayısıyla rektörlük, herhangi bir kıdemli profesörün ne kadar hakkıysa onun da o kadar hakkıydı.

Sayın Rektörümüz Yeşil Papağan, Tuhaflıklar Fabrikamızın geniş bahçelerinin en nadide köşelerinden birinde, ana yapılardan bağımsız bir köşk olarak inşa edilmiş Rektörlük makamında ikamet ederdi. O gün ise, Sayın Rektörümüz Yeşil Papağan'ın yıldızsız gecelerin gökyüzünü anımsatan makam aracı, Tuhaflıklar Fabrikamızın ön bahçesindeki avludan geçerek tarihi kapıya kadar yanaşmıştı. Sayın Rektörümüz makam aracının camından uçarak inmiş ve kendisini karşılamak üzere bekleyen dekanların, kıdemli profesörlerin, o günlerde henüz kıdemli olmayan profesörlerin, diğer hocaların, bizlerin yani asistanların, en kıdemlisinden en kıdemsizine tüm idari personelin, Baş Müstahdem'in, onun yanına dizilmiş diğer müstahdemlerin, orada ne işi olduğunu anlayamadığımız bir süpürgenin, ne olur ne olmaz denilerek kilit altına alındıkları odalardan bir şekilde firar etmeyi başarmış kedilerin ve Kadro Bekleyen adıyla anılan, asistan olmak isteyen, mezun mu yoksa hâlâ öğrenci mi bilemediğim bir gencin arasından, arkasında hızına ayak uydurmak için koşmak zorunda kalan erkânıyla pırr diyerek geçip gitmişti. Aramızdan geçip giderken, merdivenlerin iki yanından kapıya doğru sıralanmış bizleri, başını bir sağa bir sola döndürerek ve çok acelesi olduğunu belli edercesine hızla, "Merhaba, merhaba," diyerek selamlamıştı. Sesi unvanının ciddiyetiyle tezat, tiz ve biraz da çirkindi. Yeri gelmiş-

ken, Sayın Rektörümüz Yeşil Papağan'ın görüntüsünü de özetlemek isterim: Rektörümüz özel dikilmiş yeşil bir takım elbiseyi, yeşil bir gömlek ve yeşil bir kravatla tamamlamış, kravatının üzerine yeşil bir kravat iğnesi takmıştı. Ayağında da, yine özel olarak yaptırılmış gri renkli rugan ayakkabıları vardı. Rektörümüzün burnu ise, uzun süre soğukta kalmış gibi kıpkırmızıydı. Burada sarhoşların burnu gibi benzetmesini de kullanabilirdim. Hatta Sayın Rektörümüz henüz rektör değilken, yani birkaç yıl önce dersini aldığım ve burnuna dikkat ettiğim zamanlarda, onun bir alkolik olduğunu sanmıştım. Fakat yanıldığımı anlamam uzun sürmedi. Yeşil Papağan, alkolden en az binamızın içinde ve bahçelerinde dolaşan kedilerden nefret ettiği kadar nefret ediyordu. Bir derse çakırkeyif geldiğini fark ettiği bir arkadaşımıza, "Lanet, lanet!" diye bağırdığı ve kafasını gagalayarak sınıftan dışarı kovaladığı gün anlamıştım kana bulanmışçasına kırmızı buruna rengini verenin alkol olamayacağını. Nedense hep böyle olmuştur; insanları gördüğüm anlarda onlara yakıştırdığım hikâyelere gerçekliğin resmi gibi bakmış ve günün birinde, ekseri bir tesadüf neticesinde, gerçekliğin hikâyemle örtüşen hiçbir yanı olmadığını fark etmişimdir. Öte yandan, sayın hocamız sıkı bir sigara tiryakisiydi. Öyle ki, kimi zaman ağzında bir sigara olduğunu fark etmeden derse başlar, kimi zaman da, derslikte olduğunu unutmuş gibi, başını kanadının altına uzatıp gagasıyla bir sigara çıkarır ve asistanına bakardı. Dersliğimiz tropikal bir adayı anımsatan türlü kokularla dolardı. Hatta o gibi anların bazılarında sayın hocamız, çok uzaklardaki anayurdunu hatırladığından mı yoksa duman gözüne kaçtığından mı bilinmez, ağlardı. Tüm bu olup bitene bizler gülmek istesek de gülemez, bir papağan dahi olsa karşımızdakinin unvan sahibi bir hoca olduğunu asla unutamazdık. Kendisi hemen her ders aynı şeyleri, memleketini, memleketinin meyvelerini ve oradaki yaşa-

mın güzelliklerini anlatırdı. Peki, bu anlattıkları gerçekten kendi yurduna duyduğu özlemi tasvir eden kelimeler miydi yoksa onu vatanından alıp buraya getiren, omzunda derslere sokan, çok istemesine rağmen çocuğu olmayan ve bu hâline herkes üzüldüğü için papağanını oğlu gibi görmesine anlayış gösterilen, en nihayet bir asistan kadrosunu papağanına tahsis eden, o günlerde geleceği parlak, şimdilerde bakanlık yapan eski hocamızın zamanında kendi vatanına duyduğu özlemi dile getirmesiyle Yeşil Papağan'ın ezberlediği kelimeler miydi? Bunu bilmek elbette imkânsızdır. Ayrıca kelimeler kolektif kullanıma açıktır. Mutlak olan bir şey varsa o da hocamızı efkârlandıranın sıla hasreti olduğuydu.

Sayın Rektörümüz Yeşil Papağan, saatlerdir kendisini bekleyenlerin arasından böyle hızla geçip dekanlıklar katındaki toplantı odasında kendisi için hazırlanmış meyve tabağına doğru ilerleyince, bizler de kimimiz şaşkın, kimimiz huzursuz, sinirli, bazılarımız mutlu hareketlenmeye başlamıştık. İlerleyen günlerde, Yeşil Papağan'ın kimseyle konuşmadan, böyle son derece aceleci bir tavırla aramızdan geçip gitmesine birbirinden farklı anlamlar yüklenecekti. Kimileri, Rektörümüzün kedileri görüp kızdığı için böyle davrandığını hatta daha sonra dekanları azarladığını söyleyecek, kimileri, yıllardır aramızdan biri olan Yeşil Papağan'ın rektör olunca iyice havalandığını ima edecek ve hatta zorunlu emeklilik yaşı çoktan gelmiş olan kimi kıdemli profesörler, işi Sayın Rektörümüze "görgüsüz" demeye kadar vardıracaklardı.

Karşılama faslının bu kadar kısa sürmesine kendi adıma pek sevinmiştim açıkçası. Rektörümüz aramızdan geçip gidip ortalık hareketlenmeye başladığında hemen herkes gibi benim aklımda da yemeğe gitmek vardı. Şu an fark ediyorum ki, binamızı "Tuhaflıklar Fabrikası" olarak anarken aslında fabrika kavramını da doğru kullanmış oluyorum. Sa-

dece asli işimiz olan bilgi üretmek yerine düzenli olarak tuhaflık üretiyor olduğumuz için değil, bunu yaparken bir fabrika disiplini içinde, belirli eylemleri, hiyerarşiye uygun bir biçimde, sıralı ve rutin olarak yerine getiriyor olduğumuz için de fabrika uygun bir benzetme. Örneğin, her gün aynı saatlerde unvanlarımıza uygun olan yemekhanelerde yemek yiyoruz. Kıdemli profesörler, saati geldiğinde bir mıknatıs tarafından çekilen topluiğneler gibi derhal bir araya gelerek Kıdemli Profesörler Yemekhanesi'ne yönelirken, benzer şekilde, henüz kıdemli olmayan profesörler de, Profesörler Yemekhanesi'ne yöneliyorlar. Diğer hocalar, asistanlar ve idari memurlar ise, öğrenci yemekhanesi içinde perdeyle ayrılmış bir bölümde yiyorlar yemeklerini; babaları genç ve güzel bir kadınla evlilik yaptığında yemeklerini evin kuytu bir köşesinde birbirlerine sokularak yiyen öksüzler gibi. Bundan şikâyetçi olduğum sanılmasın. Bir gün bir hocamızın misafiri olarak Profesörler Yemekhanesi'ne girmiştim. Hem oraya ilk kez giriyor olduğumdan hem de henüz taze bir asistan olmamdan mütevellit çok da heyecanlanmış, gurur duymuştum. Oraya ayak basınca sanki ben de bir anda profesör olmuştum! Fakat karşımda oturan hocamın, tabağımdan ağzıma yaklaşan kaşığın içinde ne varsa onun tarihçesini, geçmişte hangi imparatorun bu yiyecekle zehirlendiğini, bu sebzelerin hangi yolları izleyerek ülkemize geldiğini heyecanla anlatmasından fırsat bulup bir lokma yiyemeden masadan kalkmak zorunda kalmıştım; tilkiye misafirliğe giden leylek misali... Sonradan öğrendim ki, mezkûr hocamız alanı dışında hemen her konuda ilginç bilgileri haiz, malumatfuruş ve dersleri dışında da dinleyici arayan biriymiş ve kendisinin bu özelliğini bilenler ondan kaçtığından benim gibi yenileri ağına düşürürmüş. Her neyse! O günden sonra yemeklerimi mutlaka ait olduğum yerde ve mümkünse yalnız yemeye gayret ettim.

Yemeğimi hızlı hızlı ve bir başıma yerken, yakınımdaki masalardan birinden bir memurun, "Gidiyor," dediğini işittim. Rektörümüz Yeşil Papağan, Tuhaflıklar Fabrikası mezunu olan Sayın Devlet Başkanımız tarafından kısa bir süre önce kendisine tahsis edilen makam aracı içinde aramızdan ayrılırken, camdan çıkardığı kanadını sallayarak kendisini uğurlayanları selamlıyordu ve yüzünde bir zamanlar eşiti olduklarının arasından sıyrılıp yükselmiş olmaktan kaynaklandığını düşündüğüm bir gurur ve alay ifadesi vardı. Söylentilere göre o dönemki Sayın Devlet Başkanımız, Rektörümüzün kendisine fahri doktora unvanı vermesinden pek hoşnut olmuş ve bu aracı da memnuniyetinin bir nişanı olarak Sayın Rektörümüz Yeşil Papağan'a tahsis etmişti. Binamızda pek çok kişi Sayın Devlet Başkanımıza fahri doktora verilmiş olmasını Rektörümüzün yağcılığı olarak anıyor ve bunu aslında kendisinin değil, önemli bir bakanlık pozisyonunda görev yapan ve Yeşil Papağan'ı yanında yetiştiren hocanın akıl ettiğini iddia ediyordu. Yine iddialara göre, Yeşil Papağan'ı rektörlük için öneren de bu eski hocamızdı. Bununla birlikte, Sayın Rektörümüzün seçimlerde en fazla oyu alan aday olduğunu, yani onu bizlerin seçtiğini de belirtmem gerekir. Öyle ya da böyle, Sayın Rektörümüz Yeşil Papağan, kendisine böyle ihtişamlı bir makam aracı tahsis edilmesine çok sevinmişti. Zaten asabi olan mizacı, bir önceki rektörden devraldığı makam aracının –şoför elinden bir şey gelmediğini iddia ediyordu– belki yanlışlık, belki dalgınlık, belki de bir efsun sonucu sürekli olarak kendi evi yerine eski rektörün evine, akrabalarına, yazlığına gitmesinden ötürü daha da asabileşiyor, işini yapamıyordu. Bu yeni araç, gereksiz zaman kayıplarının önüne geçmek için bir gereklilikti; hocamız kendisinin aslında araç bile istemediğini ama Devlet Başkanımızdan gelen bir hediyeyi reddetmenin de büyük saygısızlık olacağını belirterek başlamıştı yeni makam aracı-

nı kullanmaya. Kendisi, aslında rektörlük görevini de istediğinden değil o günlerde önemli bir bakan olan eski hocasını kıramadığından kabul ettiğini iddia ederdi. Tuhaflıklar Fabrikamızda bu bir görgü kuralıdır: Önemli ya da yüksek idari mevkilere atananlar, bu makamı görevden kaçmamak adına kabul ettiklerini sık sık vurgular ve görev süreleri boyunca hep o makamdan ayrılacakları günün özlemi içinde olduklarını dile getirirler. Ben de çok sonraları aynını yaptım elbette. Bilmem daha en başta mı yalan söyleriz yoksa zamanla makama alışınca ayrılmak mı zor gelir ama bir gün o makamdan alınırsak evladını yitirmiş bir ebeveyn gibi müteessir oluruz. Bununla da yetinmez, haleflerimizi ve onları bize tercih edenleri mezhebimize ve meşrebimize göre ama kibar yollu sızlanmalar ama istihza ile yermeyi günlük mesaimizin bir parçası hâline getirir ve eğer biz yerimizde kalsak her şeyin nasıl farklı olabileceğini anlatır dururuz. Bu minvalde, Sayın Rektörümüz Yeşil Papağan da, rektörlük vazifesi nihayete erip yeniden rektör olamayınca, hikâyesini size ileride anlatacağım Karanlık Orman'ı canhıraş feryatları ile çınlatıp durmuştur.

İnsan, benim gibi ihtiyarlık günlerinde gençliğine ilişkin anılarını kaleme aldığında, birikimin tortusu olan mevcudiyetini birikimin gerçekleştiği zaman dilimlerine pay etmekte zorlanıyor. Şöyle ki, "Onu bizler seçtik" derken, sonraki yıllarda yapılan pek çok rektörlük seçiminde oy kullanmış bir kıdemli profesör olarak yazıyorum bu cümleyi. Halbuki Yeşil Papağan'ı rektör olarak seçenler arasında ben yoktum çünkü asistanların rektörlük seçimlerinde oy kullanması mümkün değildir. O günlerde biz, yetişkinlerin dünyasına dahil edilmeyen, kendi hâllerine bırakılmış ve sık sık bir şeyler almak üzere sokağa gönderilen çocuklar gibi bir köşedeydik. Gerçi asistanlar için durum bugün de pek farklı değildir. İş ki o asistan, bir önemli zatın –sıklıkla da bir kıdemli profesörün–

Tuhaflıklar Fabrikamızda ivedilikle kıdemli bir profesöre dönüştürülmesi gereken evladı ya da eşi olmasın.

Yemeğimi yedikten sonra niyetim, Tuhaflıklar Fabrikamızın geniş bahçelerinde biraz yürümek ve tefekküre dalmaktı. İşittiğimde sahip olduğum tüm özellikleri ve düşünceleri derin bir kuyuya düşürmüşçesine kaybetmeme ve sudan çıkmış bir balığa dönmeme neden olan o sesi duymasam muhtemelen öyle de yapardım. Fakat asistanı olduğum, uzun boylu olmaktan mütevellit hafif kambur, elleri her daim arkasında bağlı, erkeklerle konuşurken asık yüzlü olan Danışman Hocamın davudi sesiyle, "Asistan!" diye bağırdığını duyunca, hızla hocamın yanına koştum. O kadar hızlı koştum ki, bedenim yularından boşalmış bir hayvan gibi bir anda mekânda yer değiştirirken, zihnim, onu zapt edememenin şaşkınlığı içinde olduğu yerde kalakaldı.

Danışman Hocam hemen her şeye karşı derin bir öfke beslerdi. Zaman içinde öğrendim ki gençliğinde, asistanlık yıllarında da böyleymiş. Fakir bir aileden geldiğini, çok çalışkan olduğunu, sadece bir kişiye, kendisini Tuhaflıklar Fabrikamıza asistan olarak alan hocasına derin bir saygı beslediğini ve onun dışında herkesten nefret ettiğini birlikte çalışmaya başladığımız anda kulağıma fısıldamışlardı. Öğrenciden de pek hazzetmezdi Danışman Hocam; yalnız bir insandı. Hâl böyle olunca kendisi de pek sevilmez, hakkında sürekli kaba dedikodular dolaşırdı ki bunların ucu, yeri geldiğinde anlatacağım üzere, bana da dokunurdu kimi zaman. Yine de, onun asistanı olmam bana acınmasını da sağlardı bazı zamanlarda ve işimi kolaylıkla hallederdim. Dürüst olmak gerekirse, onun geçimsizliğini bahane ederek bana anlayış gösterilmesini talep eder, böylece işlerimi daha hızlı yaptırırdım çoğu zaman memurlara.

Danışman Hocam bana asla adımla hitap etmezdi. O yıllarda adımı bildiğini de sanmıyorum açıkçası. Benden başka

hiçbir asistanla da muhatap olmazdı. Gerçi bu tüm kıdemli profesörlerin uyduğu bir kural gibiydi, hâlâ da öyledir: Asistanlar özel mülk gibidir ve kimse kimsenin asistanından bir şey istemez. Hocam da, her ne isteyecekse ya okulun kadrolu ve emektar müstahdemlerinden birini –müstahdemlere herkes iş buyurabilir ancak buna karşılık onların kimin işini yapacaklarına karar verme hürriyetleri de vardır– ya da beni çağırır, müstahdemlere ismiyle hitap eder bana ise sadece "asistan" derdi. Yalnız, hocamın "asistan" deyişindeki vurgu, kızacak mı, nasihat mi edecek ya da sadece bir iş mi buyuracak olduğunu mutlaka belli ederdi. Bu işte uzmanlaştığımda, istenecek işin çay getirmek gibi önemsiz bir iş mi yoksa sınav kâğıtlarını okumak gibi biraz daha önemli bir iş mi olduğunu dahi anlamaya başlamıştım. O an hocamın sesindeki vurgu, bir iş isteneceğini ve konunun önemli olduğunu belli ediyordu.

Soluk alışverişimi kontrol etmeye çalışarak ve emirlerini beklemek için aramızda uygun bir mesafe bırakarak Danışman Hocama baktım. "Odama gel, tezinle ilgili görüşeceğiz," dedikten sonra bir yanıt beklemeden arkasını dönüp gitti. Ben de itaatkâr adımlarla peşi sıra ilerledim. İşte benim arayışım, yani hikâyem de, kesin bir zaman belirtmek gerekirse, tam olarak o an başladı.

II

"Hakkımda konuşanların hiçbiri tanımıyor beni" yazıyordu
on kısa satırdan birinde
(bir nesirdi bu şiir değil)
"ve konuştuklarında kara çalıyorlar bana..."
– Javier Marías, *Yarın Savaşta Beni Düşün*

"Sen Büyük Âlim ismini hiç işittin mi?"

Ardından odasına girip kapıyı usulca kapadığımda Danışman Hocamın bana sorduğu ilk soru bu olmuştu. Elbette işitmiştim. İnsan Tuhaflıklar Fabrikası'nda ne kadar yeni olursa olsun, Büyük Âlim ismini duymamış olması mümkün değildi, hâlâ da değildir. Eski zamanlarda okulumuzun hocalarından ve hem de en önemlilerinden biriymiş Büyük Âlim. Peki ne kadar eski? Şunu söyleyebilirim ki, arayışımın başladığı o günlerde, okulun en yaşlı hocaları ve hatta onların hayattaki akrabaları arasında dahi Büyük Âlim'i görmüş kimse yaşamıyordu. Fakat bu elbette bir bakış açısına göre böyleydi. Bilgiyle uğraşmayanlar bilemeyebilir diyerek açıklamak isterim ki bizde işler böyle yürür; bir görüş varsa ve bir şeyin ak olduğunu iddia ediyorsa, o şeyin kara olduğunu –en azından olabileceğini– iddia eden bir diğer görüş de mutlaka vardır. Hatta bu ikisini uzlaştırmaya çalışan bir üçüncü görüş de... Dolayısıyla, aslında Büyük Âlim'in hep aramızda olduğuna, onun bizi hiç terk etmemiş olduğuna

inananlar da vardı. Bu akımın kurucu önderi ve yılmaz savunucusu ise Baş Müstahdem'di.

O günlerde Baş Müstahdem binamızın yüksek tavanlı ahşap tabanlı koridorlarında yürüdüğünde, ortalık boynu çanlarla donanmış geyikler tarafından çekilen ışıltılı bir kızak aramızdan kayıp geçiyormuşçasına şıngırdardı. Tuhaflıklar Fabrikamızdaki tüm odaların anahtarlarını, bulundukları katlara göre farklı desteler içinde ve farklı ceplerde taşıyan Baş Müstahdem'in esas vazifesi, bu anahtarları ihtiyaçları doğrultusunda diğer müstahdemlere vermek ve geri almaktı. Anahtarların deste içindeki ve ceplerdeki dağılımı ise binamızın mimari planına uygundu. Uzatmadan anlatmak icap ederse, alt katların anahtarları pantolon ceplerinde bir desteye sıralanırdı ve bu deste içinde de koridorun başındaki odanın anahtarı destenin ilk sırasında olurdu. Üst katlara çıkıldıkça anahtar desteleri kemere, ceket yan ve iç ceplerine dağılırdı. Ancak, asla bir başka müstahdeme emanet etmediği, Baş Müstahdemlik Nişanı olarak anılabilecek, ısıtma tesisatının havasının alınması için gerekli olan minik anahtarı ve bir oda anahtarını, mimari plana uygunsuzluğuna aldırmadan, sürekli boynunda taşırdı. Bir kolye misali... O günden bugüne değişen pek bir şey olmadığını söyleyebilirim. Ben bu satırları yazarken, benden yaşlı ama benden dinç ve resmî açıdan emekli olan Baş Müstahdem hâlâ görevinin başındadır ve aynı kıyafetler içinde –bir hocamızın çok uzun yıllar önce verdiği ve başta epeyce bol gelen bir takım elbise, yine aynı hocamızın verdiği bir gömlek, bir çift kösele ayakkabı ve en arka delikten başlayarak gitgide en ön deliğe sabitlenen bir kemer– sabahları temizlik saatinde anahtarları dağıtıp, sonra gün içinde peyderpey toplamaktadır. Yıllar içinde değişen tek husus, Baş Müstahdem'in artık bir eve dönüştürdüğü odasından hiç çıkmamaya başlamış olmasıdır.

Baş Müstahdem öyle inanıyordu ya da inanır görünüyor-

du ki, Tuhaflıklar Fabrikası hâlâ ayaktaysa ve üretimini sürdürebiliyorsa bu bizim gibi içinde çalışan kanlı canlı insanlar sayesinde değil, Büyük Âlim gibi, devlet başkanları, din âlimleri yetiştirmiş kudretli hocaların ruhlarının hâlâ aramızda olması sayesindeydi. Yani Baş Müstahdemimize göre gerçek ilim, binamızın odalarında, dersliklerinde, bahçelerinde, kütüphanelerinde ve deney alanlarında değil, tüm bunların bir nevi damarları olan ısıtma tesisatı borularında yapılıyordu. Geriye kalan her şey, yani bizler, yani yapılar, ruhun örtünmesini sağlayan bir beden gibi, tüm bu derin bilginin örtülüp gizlenmesini sağlayan unsurlardık sadece. Baş Müstahdem, Büyük Âlim'in sesini kulaklarıyla da duymuştu. Bu hikâye, soğuk kış günlerinde odalarımıza ziyarete geldiğinde bizleri ama bir battaniye altında ama kat kat kıyafetlere sarılı, hatta kimi zaman tenekede yanan bir ateşin kıyısında ısınmaya çalışırken gören misafirlere de sürekli anlattığımız sıradan bir hikâye olsa da, burada bir kez daha paylaşmayı gerekli görmekteyim. Unutmadan eklemem gerekir ki, Tuhaflıklar Fabrikamıza dışarıdan gelenler, kimi zaman ısıtma tertibatı boruları başında ellerinde büyükçe bir ağ, kapan ya da sesleri kaydettiklerini iddia ettikleri cihazlarla bekleyenleri görüp merak içinde mihmandarlarına baktıklarında da hep anlatılır bu hikâye.

Bu olay benim çocukluk çağımda, o zaman henüz göreve yeni başlamış genç bir müstahdem olan Baş Müstahdem ile ona itikatları açısından ikizi derecesinde benzerlik gösteren bir hocamızın dekanlığı döneminde vuku bulmuştur. Dolayısıyla ben de bu hikâyeyi binamızdaki anlatımları esnasında başkalarından dinledim. Duyduklarımdan anladığım kadarıyla, binamızda yaşayanların sadece bizler olmadığından adı gibi emin olan Baş Müstahdemimiz, ısıtma tesisatına ait borulardaki havayı tahliye etmek için binamızın sonsuza yakın sayıdaki odasını –kimi odaların içinde başka odalar da

bulunmaktadır– dolaştığı bir kış günü, bir süredir iddia ettiğini ispat etme fırsatını bulduğuna inanarak bir odadan fırlamış ve "Duydum, duydum!" diye bağırarak o dönem dekanlık görevini yürütmekte olan hocanın odasına koşmuştur. Elinde kalemi, önüne bırakılmış kâğıtları ne olduklarını anlayamadan imzalayan dekan, Baş Müstahdem'in odaya destursuz girişine içten içe kızsa da mizacı gereği bunu belli edemediğinden, "Hayırdır?" diyebilmiştir. Ancak bu sözü eder etmez de pişman olmuştur çünkü Baş Müstahdem'in suratındaki ifade binada bir yangın çıkmış olabileceğini düşündürmüştür dekana. "Duydum hocam duydum," demiştir Baş Müstahdemimiz ve soru sormasına izin vermeden dekanın koluna girip onu çekiştirmeye başlamıştır. Konuyla ilgisi olmasa da, o gün dekanı genç bir müstahdem tarafından çekiştirilirken gören kimi hocalar, Baş Müstahdem'in aslında müfettiş olduğu ve dekanımıza suçüstü yapıldığı söylentisini de çıkarmışlardır. Durumun öyle olmadığı çoğunluğun malumu olsa da, bugün bile, bahsi geçen dekanın bir usulsüzlüğe karıştığını ve ardından hücrelerde yattığını gözüyle görmüş ya da görenden işitmiş gibi hikâye eden pek çok kişi mevcuttur.

Dekan ve Baş Müstahdem o dönemde bir asistan tarafından kullanılan odaya girince, Baş Müstahdem, borudaki havayı tahliye etmek için kullanılacak anahtarı yuvasına yerleştirip hafifçe çevirmiş ve birtakım fısıltılar duyulmuş. Baş Müstahdem, gözlerini o dönem dekanlık görevini sürdüren hocamızın gözlerine sabitleyip, "Duydun mu hocam?" diye sormuş. Evet, böyledir; bizler ne kadar yükselirsek yükselelim, meslektaş olmamıza rağmen hocalarımıza ikinci tekil şahısla hitap edemeyiz. Fakat müstahdemler, belki çok özel sırlara, birtakım gizlere vâkıf olduklarından, belki de bir beklentileri olmadığından hocalarla senlibenli konuşabilir; gözlerini, bir kâğıdı diğerinin üzerine köşesi köşesine

yerleştirir gibi, onların gözleriyle birleştirebilirler. Buna bozulan hocalar olsa da, "Cahil," diyerek gülüp geçer bu duruma ve sesini çıkaramaz. Biliriz ki bu binada çaresiz bir şekilde birine işimiz düşecekse o da müstahdemlerdir. Onlar, taşıdıkları anahtarlar gibidir, her kapıyı açabilirler.

Dekan, Büyük Âlim'i gerçekten duydu mu? Fısıltılar sarih miydi? Bu konularda rivayet muhtelif olmakla birlikte, o günden sonra Tuhaflıklar Fabrikamızın ısıtma tesisatının borularındaki hava asla tahliye edilmemiştir. Baş Müstahdem, o yıllarda bu olayı anlattığı herkese, Büyük Âlim'in, "Ben bu odada çalışırdım. Bedenimi çok incittiniz, ruhumu incitmeyiniz," dediğini işittiğini, ne olursa olsun ısıtma tertibatının havasını artık asla alamayacağını söylemiş ve o günlerde görevde olan dekanımızın da Büyük Âlim'in ruhunu incitmekten çekinmesiyle başlayan uygulama bugün de varlığını sürdüren bir mite dönüşmüştür. Öyle ki, bu olaya hiç inanmayan ve Büyük Âlim'in gerçekten o odada çalışıp çalışmadığını bilmesi mümkün olmayan idareciler bile, hemen o gün kendisini Büyük Âlim'in odacısı ve Baş Müstahdem ilan ederek gece gündüz o odada yaşamaya başlayan Baş Müstahdem'i oradan çıkarmaya da, ısıtma tesisatının havasını tahliye etmeye de –bu ruhlara eza etmek, onları bulundukları dünyadan zorla bu dünyaya geri getirmek olacağından ve bu gibi kötülükler elbette cezasız kalmayacağından– asla cesaret edememişlerdir. İnanmayanlar dahi, inananların tepkisini çekmemek adına, inanca saygı göstermişlerdir. Baş Müstahdem, odanın kapısını depodaki antika kapılardan biriyle değiştirmiş, yeni bir kilit takmış, anahtarı en mahrem yerlerinde gizlemiş –boynuna asışı çok sonra, yerinin sarsılmazlığından emin oluncadır– ve odanın kapısının tam ortasına üzerinde Büyük Âlim yazan bir levha asmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki, Baş Müstahdem bu yeni hizmeti için hiçbir ek maddi karşılık talep etmemiş, sadece hiz-

metinin ağırlığı nedeniyle diğer işlerini başkalarının yapmasını ve gayri resmî bir unvanla Baş Müstahdem olarak anılmasını beklemiştir. Bu talepler ilk zamanlarda kıdemli müstahdemlerin tepkisi ile karşılaşsa da dönemin dekanının kol kanat germesiyle savulmuş ve böylece Baş Müstahdem'in istekleri dekanın ve zamanın yardımıyla karşılanmıştır.

Hocama verdiğim yanıt burada anlattıklarımdan çok daha kısaydı elbette. Kendisine, "Evet hocam işittim," diyerek yanıt vermiştim. Daha önce de belirttiğim gibi, aksi zaten mümkün değildi. Son zamanlarda isminin yeniden gündeme gelmesi ve hakkında araştırmalar yapmaktan söz edilmesinin sık rastlanır bir duruma dönüşmesi bir yana, Büyük Âlim Konferans Salonu ya da Büyük Âlim Dersliği gibi yerleri de, kapısında Büyük Âlim yazan Baş Müstahdem odasını da hepimiz bilirdik. Yanıtım üzerine Danışman Hocam, sanki ben kendisine, "Hayır hocam işitmedim," demişim gibi anlatmaya başladı: "Büyük Âlim bu okulun yüzlerce yıl öncesine kadar uzanan tarihi boyunca gelmiş geçmiş en önemli hocasıdır. Yetiştirdiği öğrenciler ülkemizde mühim görevlerde bulunmuş, onlar da kendi çocuklarını ve hatta torunlarını yine Büyük Âlim'e emanet etmişlerdir. Kendisi belki de dünyanın gördüğü en büyük bilim insanlarından biri olmakla birlikte aynı zamanda vatanına, milletine ve dinine büyük bir aşkla bağlıydı. Ne zamandır hakkında anlatılanları dinlerim, yazılanları okurum. Bugün artık eminim ki, Büyük Âlim için bu binadaki işi de bilim de aslında vatanına, milletine ve dinine hizmet etmek için seçtiği bir araçtı sadece..."

Hocam, Büyük Âlim'in anısına düzenlenen bir toplantıda dinleyicilere hitap eder gibi konuşurken bana değil sol tarafındaki duvara bakıyordu. Bense, doğrudan onun yüzüne bakmanın saygısızlık olacağını düşündüğümden, gözlerimi hocamın masasının üzerinde gezdirip ara ara bir nes-

neye sabitliyor, bir zamanlar yanı başımızdaki İçdeniz'de bir iskeleden diğerine seyreden vapurlar gibi, bir müddet orada durup sonra diğer bir nesneye ilerliyordum. Bu şekilde, şans oyunu kuponundan Danışman Hocama başka hocalar tarafından imzalanarak hediye edilmiş ve bardak altlığı olarak kullanılan biri dışında hepsi ilk günkü yeniliğini koruyan kitaplara, konferanslar için gidilen yabancı memleketlerden alınan ya da aynı şekilde başkaları tarafından alınıp Danışman Hocama hediye edilen ucuz süslere, hocamın eşi ve çocuklarıyla çocuklardan birinin yurtdışındaki bir okuldan mezun oluşu esnasında çekilmiş fotoğrafa, kahve fincanının dibindeki telveye bir kılıç gibi saplı duran ve ucu fincandan dışarı uzanan izmarite, üst üste yığılmış, ne zaman bir evrak arasak hepsini gözden geçirmek zorunda kaldığımız kâğıt yığınına, Danışman Hocamın katıldığı kongrelerde boynuna takması için verilen isimliklerle doldurulduğundan süslü bir çam ağacına dönüşmüş ayaklı askılığa gezinip durdum bir süre.

Bu esnada Danışman Hocam, bakışlarını sabitlediği yerden oynatmadan anlatımını sürdürüyordu: "İlim sahibi olmak iş değildir, önemli olan aynı zamanda irfan sahibi de olabilmektir ki Büyük Âlim Hocamız işte o irfana sahip kişilerdenmiş." Danışman Hocamın bakışları sabitlendikleri köşeden ayrılmış, bayrağa sarılı bir tabutu taşıyan askerlerin tören adımı yavaşlığı ve nizamıyla bana yaklaşıyordu. Danışman Hocamın odasında zaman akışkanlığını yitiriyor, bir cıva gibi ağırlaşıyordu. Nihayet bakışları sert bir duruşla üzerimde sabitlendiğinde ikinci sorusunu işittim hocamın: "Yabancılar buraya neden geldi?"

Danışman Hocamın sesindeki sertliği işitseniz, bahsi geçen yabancıları ülkemize benim getirdiğimi ve bunun çok büyük bir kusur olduğunu düşünürdünüz. Halbuki benim bu soruya verecek bir yanıtım yoktu. Resmî söyleme göre

yabancılar, yıllar önce, Büyük Âlim kadar eski bir zamanda, Tuhaflıklar Fabrikamızı ıslah etmek, dönemin gelişmiş ülkelerinin standartlarına uygun bilimi nasıl yapacağımızı öğretmek üzere bir süreliğine aramıza katılmışlardı. Kimi fakültelerde başarılı işler yapmışlar, onların döneminde binamız hareketlenmiş, daha az tuhaf ya da hiç tuhaf olmayan çıktılar vermişti. Lakin onlar gider gitmez, üzerindeki baskı kalkınca yatağına göre akan bir dere misali, binamızın çoğu kısmında her şey eski düzenine dönmüştü. Zaten bazı yabancılar, daha burada aramızdayken, bizim bakımı kesildiği anda kendi vahşi doğasına dönecek bir bahçe olduğumuzu anlayıp hiçbir şeyi değiştiremeyeceğini fark etmiş ve kaçmış, bazı yabancılar ise aramızda kalıp bize benzemişti. Tüm bunlar, o dönemin yerli ve yabancı hocalarının anılarında, Tuhaflıklar Fabrikamızın tarihini ele alan eserlerde anlatılan, ilgili herkesin erişebileceği bilgilerdi. Ancak Danışman Hocamın aradığı yanıtın bu olamayacağını bilecek kadar tanıyordum kendisini. Sesindeki vurgu, bir yanıt beklemediğini, bir yanıt veremeyeceğimi zaten bildiğini belli edercesine alaycıydı. Bu durumda yanıt vermek onu kızdırmak ve bir aşağılanmaya maruz kalmakla sonuçlanacaktı ki, hiç gerek yoktu. Ben sessiz kalınca Danışman Hocam, büyük bir sırrı ifşa ettiğini belli etse de cahilliğime de kızan bir üslupla, "Elbette bilimimizi çalmak ve ülkelerine götürmek için geldiler!" dedi ve ekledi: "Şimdi sana anlatacaklarım bu odadan dışarı çıkmayacak!"

Bunun mümkün olmadığını, onun da benim de bunu herkese anlatacağımızı biliyordum. Hatta biz hiç bahsetmesek bile, pişmekte olan bir yemeğin tabaktaki hâlinin neye benzeyeceğinin kokudan kestirilmesi gibi, bizim neler konuştuğumuz daha o an koridordaki bazı odalardan işitilmiş olmalıydı. Yine de, "Elbette hocam," demiştim çünkü Tuhaflıklar Fabrikamızın esaslarından birisi de, birbirimize gerçek-

leri değil gerekenleri söylemektir. Hocam anlatıyordu: "Herkes bilir ki bu adamlar tüm fakültelere geldiler. Ulularımıza saygısızlık etmek istemem ama onları da kandıran bazı hainler bu gelişin elzem olduğuna herkesi ikna etti. Dinimize, vatanımıza, birliğimize yıllarca açıkça düşmanlık etmiş milletlerin bilim insanı görünümlü casuslarını resmî görevler, unvanlar vererek aramıza soktuk, bu köklü kurumun yönetimini ellerine verdik. Neden?" Hocam anlattıkça öfkeleniyordu. "Neden?" diye sorarken sağ eliyle masasına bir darbe indirmişti ve yere düşüp yuvarlanan kalem, odaya bir fare girmiş gibi, tıkırtılar çıkararak duvar dibine doğru ilerliyordu. Uzun zamandır ısı yaymayan ısıtma tertibatının altında süpürgeliğe çarparak duran kalemi almayı bir an aklımdan geçirsem de kıpırdamaya cesaret edemedim. Hocam kendi soruyor, kendi yanıtlıyordu: "Çünkü biz, daha o milletler ortada yokken bile var olan kendi atalarımızın bilimine yönelmek yerine yabancılara dönmüştük yüzümüzü. Onlar da geldi, bizim beğenmediğimiz bilimimizin içinde işe yarar ne varsa öğrendi, alıp götürdüler." Hocam yaşamadığı bir dönemi anlatsa da, öfkesi tüm bunların çıplak gözlerle görüldüğünü düşündürüyor ve anlatımın doğruluğuna ikna ediyordu dinleyeni. Derslerimden de bilirim ki önemli olan budur: Anlattıklarınızın doğru olup olmadığı değil, nasıl anlattığınız.

Ne kadar hazindir ki, şu an kestiğim kendi anlatımım olsa da sanki Danışman Hocamın sözünü kesiyormuş gibi irkiliyorum. Evet, anlatımımı kesmek pahasına şu noktada belirtmem gerekir ki, ben o gün Danışman Hocama tüm kalbimle inanmıştım. Arayışımın özellikle ilk zamanlarında beni motive eden de bu inanç ve istek olmuştu: Ülkemize, birliğimize, dinimize ama hepsinden önemlisi kurumumuza yapılan bu menfur saldırıyı, iç ve dış mihrakların birleşerek planladığı bu hainliği kanıtıyla ortaya koymak. Peki, bunu nasıl

yapacaktım? Bir diğer deyişle, benden istenen neydi? Hocamın sözleriyle devam ederek açıklayayım. "Ya da götürdüklerini sandılar," demişti Danışman Hocam sözlerinin devamında. Sonra da şöyle devam etmişti, son gülen misali gururla: "Ama belki Büyük Âlim'in öngörüsü, belki Yaradanın bir hikmeti, hainliklerinin en önemli kanıtını arkalarında bıraktılar."

Benden istenen, işte bu arkada bırakılan, zamanın yavaşça akıp üstünü bir toprak misali örttüğü kanıtı bulmamdı. Bu kanıtın cismani hâli bir yazma kitaptı; bizzat Büyük Âlim tarafından, eski yazıyla ve elbette elle yazılmış bir kitap. Hocamın anlatımına bakılırsa, binamıza getirilen, pek çok fakültenin, bölümün yönetimini ele alan bu yabancı hoca ve uzmanlardan biri –tüm dünyanın tanıdığı çok meşhur bir eski âlimdir ve konuyla ilgili olanlar kimden bahsettiğimi hemen anlamışlardır– Büyük Âlim'in uyguladığı usullerin bilimle ilgisi olmadığını, kendisinin hastalıklara kocakarı ilaçlarıyla çözüm üreten bir büyücü kadar değersiz, hatta şarlatan olduğunu iddia etmiş ve ülkemizin ilgili yöneticilerini de ikna etmiştir. Yabancıların ısrarı ve ele geçirdikleri yetkiler sonucu görevlerinden azledilen Büyük Âlim'i o günden sonra gören olmamış, onun binamızdaki tarihini nihayete erdiren yabancı âlim ise bir süre sonra ülkesine dönmüş ve bugün hepimizin bildiği önemli kuramların temellerini atmıştır. Elbette tüm bu bilginin kökeni, Büyük Âlim'den başkası değildir ve yabancı âlim, Büyük Âlim'den öğrendiklerini, ama onun paylaşmayı ödev sayan ahlâkı gereği ama onun yazdıklarını çalarak –evet, bu yabancı uzmanlar ve hocalardan bazıları bizim bile bilmediğimiz eski ve yeni dillerimizi çok iyi bilmekteymişler ki ben o dönemde bu yetkinliği aramıza sızan casuslar olduklarının kanıtı kabul etmiştim– kendisine mal etmiştir. Ancak bir şeyi unutmuşlardır: Büyük Âlim, tüm çalışmalarını günü gününe, izlediği usuller ve ulaştı-

ğı sonuçları da içerecek şekilde not ettiği bir kitap, bir yazma kaleme almıştır. Bu kitap, belki Büyük Âlim'in kurumumuzdan ve mesleğinden sürgününün aniliği nedeniyle, belki de âlimliğinin ve bilgeliğinin bir işareti olarak hâlâ varlığını korumaktadır.

"Peki nerededir?"

Hocam gülümseyerek sormuş ve eklemişti: "Bunu tetebbu edeceksin!" Artık yüzüne nasıl aval aval baktıysam, gülen yüzü bir zamanlar İçdenizimiz üzerinde biçimden biçime giren gökyüzü gibi bir anda kapanmıştı. Gök gürler gibi bir sesle, "Araştırma sorun bu olacak! Tezinde!" demişti hocam. "Kitabı bulacaksın. Tezin bu kitabın varlığının kanıtlanması ve neler içerdiği ile ilgili olacak ve belki birlikte sadece bilim tarihine geçmekle kalmayacağız, aynı zamanda birer halk kahramanı da olacağız. Yıllardır aslında bizim âlimlerimiz tarafından ve bize bırakılmış bir mirasla günlerini gün edenlerden hesap sorulmasına ön ayak olacağız!"

Uzun zamandır kendime bir soru, bir araştırma konusu bulamıyor, ara ara aklıma gelenleri ise Danışman Hocama beğendiremiyordum. Bu nedenle, en azından Danışman Hocam tarafından onaylanmış bir sorum olmasına sevinmedim diyemem. Hem tarafıma verilen konu, son günlerin en gözde meselelerinden biri olduğundan, herkesin gözünde de meşru olacaktı. Yine de, nasıl cesaret ettim bilmem, "Hocam ya böyle bir kitap yoksa ya da tüm aramalarıma rağmen bulamazsam ne olacak?" diye sordum. Bu durumda yıllarım boşa geçecek, diğer asistanlar meslekte yükselip önüme geçerken ben yerimde sayıyor, hatta geriliyor olacaktım. Hocam beni ve bir meslektaşını aşağılayarak rahatlamamı sağladı: "Bilimsel Usul dersini aptallardan alırsan böyle sorular sorarsın! Sen ararsın, bulamazsan ya da yok olduğuna kanaat getirirsek bundan sonra aranmamasını sağlarsın ya da arayacaklara gitmemeleri gereken yerlerin nereler olduğunu

göstermiş olursun ki bu da bilimdir. Bizim işimiz ispat değil, sorular sorup aramak..."

Bu açıklama, kaygılarımı bir nebze olsun azaltmıştı. Zaten hocalığa terfi etmenin yolu, başta hocam olmak üzere, beni imtihan edecek birkaç hocaya doğruluğuna iman ettikleri bazı şeyleri tekrar etmekten geçmiyor muydu? Aklıma gelmişken bunun aksinin son derece tehlikeli olduğunu belirtmeliyim. Tuhaflıklar Fabrikamızda, tarihte bilimle uğraşan âlimlerin, din âlimlerinin tutuculuğu nedeniyle maruz kaldıkları zulümleri kimi zaman alaycı kimi zaman öfkeli bir biçimde dile getiren hocalarımız vardı. Lakin onlar da, kendi imanlarıyla çelişen iddialar karşısında benzer biçimde katı ve dirençliydiler. Hammaddesine indirgenerek çözümlense dünyanın en sağlam, en yıkılmaz kalelerinin inşasını mümkün kılacak bu tutumla didişen bir asistanın hazin sonunu gözlerimle gördüm. Tüm gücüyle o sarsılmaz iradenin üzerine koştu ve bir omuz attı; iradede en küçük bir kıpırtı bile olmadı; asistansa koşmaya başladığı yerin de gerisine savruldu. Sersemlemişti ama bu sersemlikle aklının başına gelmesi umulmuştu. Usulüyle yanaşsa hâlâ içeri girebilecekken o asla yapılmaması gerekeni yaptı ve yine o kadim ve sarsılmaz iradeye hücum etti. Mağlubiyet kaçınılmazdı. Müstahdemler ölüsünü bir faraşa süpürürlerken, iradenin temsilcileri başlarını ayakuçlarına doğru eğmeden, sadece gözlerini hafifçe aşağı kaydırarak zavallı yaratığa bakmış ve "Ölmüş mü?" diye sormuşlardı.

Gözümüzle görmüştük tüm bunları. Hem öte yandan böyle bir kitabın olmaması mümkün müydü? Biz, her köşesi tarihin çok önemli şahsiyetlerinin eserleri ve izleri ile dolu bir şehirde, o iz ve eserlere yaşlı ve bunak bir aile ferdiymiş gibi ilgisiz kalan insanlarız. "Neden bu kitap, buralarda bir yerlerde, gözümüzün önünde, her gün gördüğümüz, önünden geçtiğimiz ama nadiren farkına vardığımız bir tari-

hi güzellik gibi endamını sergiliyor olmasın? Hele bir de bulursam!" Zorlu bir sınama ile karşılaşacağını duyduğunda olası başarının büyüsüne kapılan herkes gibi ben de hayallere dalmıştım. Lakin o an beni hayallerimden ayıran ve az da olsa tasalandıran bir şey vardı; ben eski yazıyı okumayı bilmiyordum ki. Hocam bunun da araştırma sürecinin bir parçası olduğunu söyledi. Ben de, kurumumuzda eski yazıyı en azından harf harf okumayı öğretecek değerli insanlar olduğu için çok dert etmedim. Bir kez harfleri okumayı öğrenince gerisini lügat yardımıyla hallederdim.

III

Zaten iyice harlanmış bir ateşiniz yoksa
kitap tutuşturmak kolay değildir.
– V.S. Naipaul, ***Yarım Hayat***

O günlerde yol kısa vakit geniş görünüyordu gözüme; nasılsa varılır, nasılsa biter diyordum. Bugün ise, asla nüzul edilemeyecek bir menzile doğru uzanan yolda, daha yolun başında devrilip gidileceğini biliyorum. Sarih konuşmuyorum farkındayım; bilimden mi, ömürden mi, binamızdan mı, yoksa arayışımdan mı bahsediyorum diye merak edilebilir. Pek çok soruya olduğu gibi buna da bir yanıt veremem. Sanırım mesleğimin sebep olduğu bir hâl bu. Öte yandan, bir hikâye anlatmak için yola koyulmuşken, arada hikâyeden bağımsız, ders veren sözler, tenkitler, tespitler yapma eğilimine girdiğimi de hissediyorum. Sanırım bu da meslekten... Neyse uzatmayalım derken uzatmayalım; madem hikâye geçmişe dair, o zaman o günün duygularına ve olaylarına bürünelim.

Arayışımın başlamasıyla derhal ve hevesle işe koyuldum. Tuhaflıklar Fabrikamızın bizlere edindirdiği bir alışkanlık da budur; fikirler ileri sürer, zihnimizde tasarlar, heyecanlanır, hemen işe koyuluruz fakat bir süre sonra, cicim ayları geride kalan bir evlilikte olduğu gibi, heyecanımızı yitiri-

riz. Atalet, dev bir örümceğin nakşettiği bir ağ gibi, binamızın tavanlarından üzerimize düşer; ya da kim bilir, binamızın içinde teneffüs ettiğimiz havadadır atalet. Ben ilk heyecanla, eski yazımız konusunda çok bilgili olduğu düşünülen, ancak zaman içerisinde bilgisinin abartıldığını anladığım bir asistan arkadaşımın yardımına başvurdum. Açıkçası o zamanlar ben de arkadaşımın eski yazı konusunda mahir olduğunu sanıyordum. İnsan böyledir, kendisinin yapamadığı bir şeyi bir nebze olsun becerebilen birini gördü mü ona mutlaka ederinden fazla değer biçer. Arkadaşım bana eski yazıyı neden öğrenmek istediğimi sordu, ben de kendisine bir kitap aradığımı söyledim. Kitabı bulduğumu anlamama yetecek düzeyde eski yazı bilmem yeterliydi. "Eğer bulursam üst tarafı sonra bir şekilde halledilir," diye düşünüyordum. Hâl böyle olunca, arkadaşım eski yazımızı oluşturan sembollerin bugünkü alfabemizde karşılık geldiği harfleri gösteren bir kâğıt tutuşturdu elime ve dilbilgisi açısından eski yazımıza ilişkin bazı özel durumları ve istisnaları açıkladı. Açıkçası o gün o kısımları hiç dinlememiş, arkadaşımın bir labirenti andıran ileri geri dönüşlü, kendi yanlışlarını düzelterek yeniden başlayan anlatımı içinde kaybolduğumu fark edince teşekkür edip yanından ayrılmıştım. Ayrılmamız da gerekiyordu. Birbirimizle pek yakın olamazdık çünkü hocalarımız dargındı ve onun hocası bana yardım ettiğini öğrenecek olursa arkadaşımın başına, benim hocam bu arkadaştan yardım istediğimi duyarsa benim başıma iş açılabilirdi. Tuhaflıklar Fabrikamızda bazı kimselerin yaşamı bir talihsizlikler silsilesi olarak geçip gider ve buna sebep sadece belirli bir kişinin yanında görülmek ya da yanlış bir anda yanlış bir yerde duruyor olmaktır. İkimiz de bunu bilirdik ve ikimiz de bunu istemezdik. Her neyse! Bunu yapınca bir ilerleme kaydettiğimi düşünmüş, biraz da günlük işlerimin yoğunluğundan uzun bir müddet arayışımı ilerlete-

cek hiçbir şey yapmamıştım. Lakin o gün de olduğu gibi bazı günler, çeşitli nedenlerle arayışımı ihmal ettiğimin farkına vardığım da oluyordu.

O gün yemekhaneden çıkınca odamda bir müddet oyalandım; Danışman Hocamın okumam için verdiği sınav kâğıtlarını okumaya başladım. Başladığımda aydınlık bir gökyüzüydüm de sanki okudukça her bir kâğıt bir kara bulut gibi gelip üzerime çöktü, ruhumu daralttı. Bir yerden sonra üstünkörü okuyup çeşitli notlar verdiysem de kimsenin bende hakkı kalmasın diye hak edildiğini düşündüğümün üstünde notlar vermeye gayret ettim. Nihayet bitirdim. Hocam okulda akşam saatlerine kalmaz, sabah erken saatlerde girdiği odasından güneş batmadan çıkar giderdi. Ben de bu yüzden, öğle yemeğinden sonra çeşitli işleri bahane ederek oyalanır, Hocamın çıkmasına yakın ona uğrar, sabah ilk uğrayışımda istenen ya da günlük rutin işlerime ilişkin kendisine bilgi verir, böylece gün içinde onu mümkün olduğunca az görürdüm. Elbette beni hiç ummadığım bir anda, "Asistan!" diye seslenerek çağırmadığı günlerde... Danışman Hocamın odasının kapısının önünde durdum. Kapıyı çalacaktım lakin içeriden gelen sesleri duyunca tereddüt ettim. Sesler netleşti; biri yalvarıyordu; bir dilenci, binamıza bir mahalle esnafının dükkânına girer gibi sızmış para istiyordu.

"Allah rızası için hocam, gerçekten çok ihtiyacım var, babam öldü aileme bakmak için ben..."

Genelde insanlar, neden bilmem, her anlatıma abartılı tonlamalar eklerler ve bunlar da kişiden kişiye pek değişmez. Bir acı mutlaka ağlar gibi, kelimeler çekile uzatıla anlatılırken, bir azar ya da bir nutuk –aralarındaki fark araştırma konusu edilebilir, belki edilmiştir de– mutlaka bağırarak atılır. Sanırım aslında hepimiz birer kötü oyuncuyuz. Yoksa tüm duygular, oldukça sakin bir sesle, belki sadece mimiklere yüklenen doğal ifadelerle anlatılabilir. Hatta sanırım bir dilenci

derdini bu şekilde anlatsa, yine samimi olmasa bile daha etkili olabilir, daha çok para toplayabilir. Yok, yok sanmıyorum! Bizim sorunumuz bu; kendimize göre düşünüyoruz. Halbuki dilenci her biçimi tecrübe etmiş, hangi yöntemle daha fazla kazanacağını, insanları hangi şekilde etkileyeceğini mutlaka idrak etmiştir. Lakin biz böyleyiz; gündelik hayatta yanına yaklaşmadığımız, elimizden gelmeyen, tecrübe etmediğimiz konular üzerine sözler söylemek bizim mesleğimizdir. Üç kez boşanmış ama evlilik kurtarmaya kalkanlarız biz, mutluluğun sırlarını anlatan mutsuzlarız... Sanki bu şekilde kendi eksikliğimizi gidermeye çalışıyor ama bunu beceremediğimiz gibi çevremize de dert oluyoruz. Çoğumuz, heves ettiğini yapamayacağını anlayıp, "O zaman ben de bunu öğreteyim," demiş insanlarız; hatta bir süre sonra, öğretmenin değil yapabilenleri kıyasıya eleştirmenin bizi anlattıklarını üst düzeyde gerçekleştirmeye muktedir gibi gösterdiğini anlamış, bu tadı alınca da asla bırakamamış insanlarız.

Kapıyı çalmaya bir daha yeltenmiştim ki, koridorda kapıları usulüyle çalıp her odaya girip çıkan, açılmayan kapıların altından bir kâğıt atarak ilerleyen müstahdemi görüp, "Hayırdır?" diye sordum. Belli ki idarenin bir duyurusuydu dağıtılan. "Vefat hocam," dedi bana müstahdem, elime bir kâğıt tutuşturup çenesiyle hocamın odasının kapısını işaret ederken. Az sonra hocamın masasına bırakacağım kâğıdı hızlıca okudum. İsimleri bugün hatırlamam mümkün olmasa da, sonradan benzerlerini de bolca okuduğum kâğıtta şöyle bir şeyler yazıyordu: "..... Bilimler Okulu Kıdemli Profesörlerinden .....'nın annesi, ... Bilimler Fakültesi profesörlerinden .....'ın kayınvalidesi, ... Bilimler Okulu öğrenci işleri şefi .....'nın ablası ..... vefat etmiştir. Ailesine ve yakınlarına başsağlığı dileriz." Elbette cenazenin ne zaman nerede defnedileceği bilgileri de yazılıydı kâğıtta ama bu bilginin bugün artık bir önemi olmadığı kanaatindeyim.

Okuduğum not faniliğimi hatırlatmış olacak ki, odadaki dilenciye biraz para verme düşüncesiyle üçüncü kez Danışman Hocamın kapısını çalmaya yeltendim; lakin daha ben dokunmadan kapı içeriden açıldı ve öğrenci olduğu hemen belli olan biri, elimdeki sınav kâğıtlarına bakarak yanımdan geçip gitti. Yüzünde şeytani bir gülümseme vardı. Ben ardından bakarken o, Kadro Bekleyen'i rüzgârıyla kenara süpürerek gözden kayboluyordu koridorda. Kadro Bekleyen'i görünce dikkatim ona kaydı; o, varlıkları bir başkasının varlığına delalet eden kelebekler gibiydi; eğer onu gördüyseniz bu az sonra mutlaka bir idareci, hem de en tepelerden bir idareci göreceğiniz anlamına gelirdi. Not Dilenen Çocuk'u izlemeyi bırakıp Danışman Hocamın kapısına yöneldim aceleyle. Bu çocuğu, yani Not Dilenen'i sonra bir kez daha gördüm; binamızın bahçesinde, öğrencilerin girmesine izin verilen dar alanda yükselen ateşlerin üzerinden atlarken. O günü hatırladığım şu anlarda gülümsememe mâni olamıyorum; yanıyoruz sanmıştım. Meğer mezun olan öğrenciler ders kitaplarını yakarak kutlama yapıyormuş. O güne kadar, nadiren yollarımız kesiştiğinde yolun diğer ucundaki duvara bir kedi gibi siniveren öğrenciler, o gün yüzüme alaycı ifadelerle bakmışlardı. O gün kitapların yakılmasına içten içe öfkelendiğimi ama oradan korku içinde hızla uzaklaştığımı hatırlıyorum. Arayışıma denk gelen sonraki günlerde, saçma da olsa, "Acaba aradığım kitap yakılanlar arasında olabilir mi?" diye kaygılanmıştım hatta.

Bu satırları okuyacak ve belki de okuduklarına anlam veremeyecek gençler olabilir diye şunu belirtmeliyim ki, eskiden öğrenciler eğitimlerini binamızda alırlardı. Ancak idare –yani hocalar– önce belirli alanları yasaklamaya başladı. Çimenlere oturulması yasaktır, merdivenlerde beklenmesi yasaktır, işi olmayan öğrencilerin koridorlardan geçmesi yasaktır, dersi olmayan öğrencilerin sınıflara girmesi yasaktır,

belirlenmiş kapı haricindeki kapılardan binaya girilmesi yasaktır... Sonra bu yasaklar o denli yayıldı ki, öğrenciler okulda yasaklanmamış bir yer kalmadığını gördüler ve sınavlar ya da elzem durumlar dışında okula gelmemeye başladılar. Zaten bayramlar, seçimler, yaz ayları gibi nedenlerle verilen rutin tatillerin gün sayısı yıldan yıla artmış, Kar Tatili, İçdeniz'i Anma Günü, İçdeniz Şenliği –bu şenlikte herkes çeşitli kaplara doldurduğu suları eskiden İçdeniz'in yayıldığı alanlardaki topraklara, yollara döker– gibi vesilelerle eğitime sık sık ara verilmeye başlanmıştı. Bu durum, ders vermeyi farklı nedenlerle vakit kaybı olarak gören bizlerin elbette çok işine geldi ve öğrencileri zor bela baştan savılan bir eski eş ya da sevgiliyi aramazcasına aramadık bir daha. Yine de, öğrencilerin okula gelmeyişine yüksek sesle öfkelenmeyi ve onları tembellik ve cahillikle suçlamayı sürdürdük. Böylece, kurumumuz hiç öğrencisi olmayan yüz binlerce öğrencili bir kuruma dönüştü; idarecilik yaptığım dönemde biri sorar diye ezberlediğimden, o günlerde yüz altmış sekiz bin dört yüz altı öğrencimiz olduğunu hatırlıyorum. Bugün sayı elbette daha yüksektir. Zamanla işler o denli çığırından çıktı ki, öğrenciler okula yılda birkaç kez sınavlar için gelmek yerine bir tanıdıklarını göndermeye başladılar. Açıkçası bizim açımızdan kimin geldiği de önemli değildi, yeter ki gerekli olduğunda birileri gelsin ya da gelmesi gerekli kılınsın, yani meşruiyetimiz zeval görmesin.

Odaya girip sınav kâğıtlarını ve vefat notunu Danışman Hocama teslim ettim. Öğrenci isimlerine göre alfabetik olarak sıraladığım sınav kâğıtları içinde birini arayan hocam, aradığı kâğıdı bulunca önce benim verdiğim nota, sonra da bana baktı. Kâğıdı okuyunca verdiğim notun fazla bile olduğunu anlamıştı. Başını kaldırıp tekrar bana baktı ve "Çalışmamış eşolueşek de zor durumda yapalım bir şeyler," dedi. Bilmem son zamanlarda öğrencilerin Jurnalci Hoca aracı-

lığıyla diğer hocaları devletin üst mercilerine, hem de çoğu zaman sırf notlarından memnun olmadıkları için iftira ederek şikâyet etmeye başlamış olmaları gözünü mü korkutmuştu. Kâğıda geçer not verip, yaptığım sıranın bozulmasına aldırmadan en üste koydu ve tüm kâğıtları bana uzattı. "At benim imzamı götür teslim et, eline sağlık!" Ben, "Estağfurullah hocam," diye karşılık verirken Danışman Hocam öfkeyle söyleniyordu: "Şu rezilliğe bak, yedi sülalesini sokmuş kuruma, kendisi yetmemiş, karısı... Halası bile burada yahu! Babası sokmuş zaten kendini de... Dahası da vardır Allah belalarını versin!" Kâğıdı buruşturup çöpe atan Danışman Hocama hak vermediğimi söyleyemem. Gerçekten binamızda bazı soyisimlere çok rastlandığı gibi, zaman içinde karmakarışık ilişkiler sonucu çok kişi birbiriyle akraba oluyordu. Vefat ilanını çöpe atan Danışman Hocam, öfke sonucu mu hatırladı bilmem, aylardır lafını yapmadığı meseleyi, hesap sorduğunu belli eden bir tonlamayla açtı: "Nasıl gidiyor çalışmalar?"

Yaklaşık yarım saat sürmüş ve aylar öncesinde kalmış eski yazımızın harflerini öğrenme çabamı, kimden öğrendiğim hususunda iyi niyetli bir yalana da başvurarak, gerçekleştirmesi uzun bir zaman almış gibi anlattığımı hatırlıyorum Danışman Hocama. Bazen durur düşünürüm: "Bu yaptığım riyakârlık değil mi? Ben böyleyken, derslerde sık sık yaptığım gibi başkalarına ahlâk dersleri vermem doğru mu?" Sanırım bu Tuhaflıklar Fabrikamızın suçu çünkü hemen hepimiz böyleyiz; onun içine girince bambaşka bir şeye dönüşüyoruz; ağzımızdan inandıklarımız ya da eylemlerimizle tutarlı sözler nadiren çıkıyor. Yapmadıklarımızı, inanmadıklarımızı öğütlüyor, doğruluyor, kendimiz de aynı davranışları sergilemiyormuşuz gibi, birtakım davranışlarından ötürü etrafımızdakileri kıyasıya eleştiriyoruz. Sanırım onun içinde ya da civarındayken etkisinden kurtulmamız mümkün olmuyor ve irademizi kullanamaz hâle geliyoruz.

Danışman Hocam çıkmak üzere toparlanmaya, yani eşyalarını çantasına atmaya başladı; sağ elinin işaretparmağını masaya bastırıp sanki ben yapamayacağımı söylemişim gibi öfkeli, "O kitap bulunacak! Unut yoksa hocalığı!" dedi ve masasından kalktı. Ben, basılan parmağın masanın o küçücük alanında yarattığı renk değişimine dalmış, hocamla anlaşmamızın böyle olmadığını düşünüyordum. Bu tehdit beni endişelendirmişti ama çok da korktuğumu söyleyemem. Öfkeli adamdı hocam lakin o denli acımasız değildi. "Çıkıyorum!" dediğini işittim ve daldığım noktadan gözlerimi derhal ayırıp bir emri olup olmadığını sordum. Yoktu. Müsaade isteyip aceleyle çıktım.

IV

"Onu nerede bulacağım? Öğrenmek istediğim bu aslında."
"Sabır."
"Sonsuza dek sabredemem ya!"
"Daha yeni başladın."
– Necip Mahfuz, *Arayış*

Arayışım, varlığını ara ara lakin aniden giren sancılarla hatırlatan bir hastalık gibiydi ve sancılarım azdığında onu yatıştıracak bir şeyler yapıyordum mutlaka. Danışman Hocam, "O kitap bulunacak!" diye buyurduğu anki imgesiyle bazen zihnimde beliriyor ve ben de hayalimde ona, "Bulunacak fakat nasıl?" diye yanıt veriyordum. Ya da kim bilir, kendime bir soru soruyordum. Bir gün, yine kendime bu soruyu sorup durduğum anlardan birinde, ayaklarım fark etmeden beni o renkli ve süslü kapıya götürmüştü. Belki de renkli ve süslü kapı, bir zamanlar İçdeniz'de süzülen balıkları çeken oltalar gibi beni usul usul kendisine çekmişti. Öyle ya da böyle, kapıda olduğumu ancak kapıya ulaştığımda fark etmiştim. Bilim felsefesi ve bilimsel usuller konusunda çeşitli dersler veren Dost Hocamızın odasının kapısıydı bu. Hocamız tarafından mora boyanmış kapı –kapılarımız genelde maun rengi tonlarındadır– açıktı ve içeriden uzak ülkelerde yaşayan kabile halklarının iptidai sazlarla yaptığı müziği andıran bir ses geliyordu. Açık olmasına rağmen kapıyı gayri ihtiyari çalıp içeri girerken, bir odaya değil de, göğe uzanıp örterek o

diyarlara ilişkin resimlerde gökyüzünün yeşil resmedilmesine sebep olan ağaçların ortasındaki küçük bir boşluğa girdiğim hissine kapıldım. Hocamız masasını odanın bir duvarına, koltuğunu ise diğer duvarına dayamış, araya da kendisi zorla sıkışmıştı. Gündüz vakti ve oda son derece aydınlık olmasına rağmen, masanın üzerinde büyük ve kırmızı renkte bir mum yanıyordu. Adını çıkaramadığım lakin kokusunu gayet yakından tanıdığım bir çiçeğin kokusunu yayan mum, zihnime bir çiçek resmi çiziyordu. Bir örneğinden benim çalışma masamda da bulunan yeşil başlıklı ışık kaynağı ise, uykuya çekilmiş bir deniz hayvanı gibi sönüktü.

Ben içeri girince, Dost Hoca çok sevindiğini belli ederek ayağa kalkmaya yeltenir gibi oldu. Hocamızın anısına saygısızlık olur mu bilmem ama içi jöle dolu büyükçe bir tencere kulplarından tutularak sallanır gibi bir görüntü oluştu o an. Bugün hâlâ çok sevdiğim, anısını hürmetle yâd ettiğim bu hocamızı epeyce bir zaman önce kalp yetmezliğinden yitirdik. Bilimsel açıdan ele alındığında Dost Hocamızın sonunu getirenin boğazına düşkünlüğü olduğu akla daha yakın görünmekteyse de, ben böyle yüce gönüllü bir insanın kalp yetmezliğinden ölmesini hep çok şiirsel bulmuşumdur; kalbinde başkalarının dertlerine yer açmanın sonucudur sanki bu durum. Fakat belirtmem gerekir ki, Dost Hocamız henüz defnedilmeden başlayan dedikodular söz konusuydu. Bazıları, hocamızın zayıflama amacıyla yıllardır kullandığı kocakarı ilaçlarından zehirlendiğini ve bu yüzden öldüğünü söylüyor, "Çok uyardım canım," minvalli sözler ediyorlardı gözyaşları içinde. İlginçtir, bunlar sağlığında Dost Hocamızın en yakınındaki kişilerdi.

Hocamın eliyle işaret ettiği tabureye oturdum. Bir gün nesnelerin duyduğu sesleri deşifre etmenin bir yolu bulunursa –belki bazı kitaplar aslında tam da bu işi yapmaktadır– isterim ki o tabure de dile getirilsin. Derslerde öğren-

cilere sorduğum gibi soracak olursam: "Peki neden başka bir odadaki başka bir nesne değil de o tabure?" Derslerde de böyle olur, sessizlik olur ve ben kendi sorumu kendim yanıtlarım: Çünkü o tabure, Dost Hocamız o odayı kullanmaya başladığından beri oradaydı ve bizler dertlerimizi Dost Hoca'yla paylaşırken hep ona oturduk. Yani, bugün aramızda olmayan Dost Hocamızın duyduğu her şeyi, hatta belki çok daha fazlasını duymuştur şimdi Tuhaflıklar Fabrikamızın depolarından birinde üstü örümcek ağları ile kaplı olması muhtemel o tabure.

Dost Hocamızda bizleri her sıkıntıya düşüşümüzde kendisine çeken bir yan vardı. Sanırım beni de fark etmeden o odaya sürükleyen gizemin sırrı bununla ilişkiliydi. O tabureye oturduğum ve derdimi anlattığım anda fark etmiştim Dost Hocamızın bana yardımcı olmasının mümkün olmadığını. Yine de, orada olmak ve onunla konuşmak bana iyi geliyordu. O an, bu duyguya ilk kez kapılmadığımı, başka sorunlarım nedeniyle o odaya daha önceleri de gittiğimi, hiçbirinde Dost Hoca'dan işe yarar bir bilgi, bir çözüm önerisi almadığımı fakat ona gitmeyi hep sürdürdüğümü fark ettim. Sanırım başkaları için de durum farklı değildi. Hocama bir kitap aradığımı, hocalık payesi almam için tamamlamam gereken araştırmanın bu kitapla ilgili olduğunu ve eski yazıyı okuyabildiğimi –gençlikte yalan söylemek nasıl da kolaydı– söyledim. Elbette kitabı bulmanın kolay olmadığını düşündüğümü de ekledim. Hocamın ağırlığı kadar meşhur olan kahkahası odaya doldu, taştı, koridorları çınlattı; beline inen düz ve sarı saçlarını elinin tersiyle ensesinden dalgalandırıp bedenini yine titretti ve bana, kendisine bir dert anlatanlara sorduğu o soruyu sordu:

"Bak şimdi sana bir hikâye anlatayım mı?"

Gülümseyerek onayladım. Hocam çok güzel hikâyeler anlatırdı.

"Ben küçükken bizim evimiz bahçe içinde bir evdi," diye başladı Dost Hoca. Odada yankılanan müziğin, Dost Hoca'nın anlatımına uygun bir fona büründüğünü hissederek irkildim. Yanan mumdan yayılan koku gevşememi sağladı. Gerçi şimdi bu satırları yazarken yeniden düşününce... Belki Dost Hocamızın kokusuydu kim bilir? Ah ne kadar çok sonucun öncülünü böyle kendimden emin bir şekilde ifade ettim ve bulduğuma inanarak yaşadım da ancak çok sonraları, üzerinde yeniden düşününce gördüm olası diğer nedenleri. Gerçek nedeni hiç bulabildim mi? Muamma! Yüzüne ilgi, sevgi ve hürmetle baktığım Dost Hocam, anlatımını sürdürüyordu. "Komşu evler de hep bahçe içindeydi ve herkesin bahçesinde mutlaka meyve ağaçları olurdu. Bir meyve vardır, kırmızı renkli, küçük bir topu andırır hani..." Birkaç meyve ismi saydıysam da Dost Hocam gözlerini yumup kaşlarını yukarı kaldırarak onlar olmadığını belli etti. "Ay Rektör'e sorsak kesin bilir! Kesin onun memleketinin meyvesidir!" Ben samimiyetle gülümsedim, Dost Hocam şen ve şuh bir kahkaha attı. Yaşaran gözlerini silerken anlatımını da sürdürdü Dost Hoca: "Bizim bahçede yokmuş o meyvenin ağacı. Zaten mahallede sadece bir kişinin bahçesinde varmış, kapı komşumuzun bahçesinde. Onlarla da neden bilmem dargınmışız, asla konuşmazmışız. İşte babam bir yaz akşamı yemekten sonra bahçeye çıkıyor. O bahçeyi sularken annem de sofrayı topluyormuş. Babam, komşunun bahçesindeki ağacın dallarına bakıp iç geçirmekteyken kapı çalmış, kapıya ablam bakmış. Az sonra ablam, elinde bir sepet meyveyle..." "O meyveden mi?" diye sormuştum hayretle ve Dost Hoca vakarlı bir edayla gözlerini yumarak onaylamıştı: "O meyveden! Ablam mutfağa girip masaya bırakıyor sepeti, annem kimin getirdiğini soruyor, ablam 'Tanımıyorum yoksul görünümlü bir adamdı, babam istedi herhalde,' diyor. Annem de babamın sipariş ettiğini düşünüp birkaç ta-

ne yıkayıp küçük bir tabağa koyuyor ve ablamın eline verip babama yolluyor. Meyveleri tabakta gören babam, bir tabağa, bir de komşunun bahçesindeki ağaca bakıyor ve 'Şimdi elimde görseler onlardan çaldım zannederler!' diye düşünerek hızlıca yiyor meyvenin birini. Diğerlerini ablama yediriyor ve tüm çekirdekleri suladığı bahçenin bir köşesine savuruyor. O da annem aldı sanmış meğersem pazardan. Sonradan konuştukça anlaşılıyor ki ne annem sipariş etmiş ne babam o meyveleri. Yıllar sonra ben, babam ve ablam, bahçemizin bir köşesindeki o ağacın meyvelerini toplarken babam bana 'Sen bu ağacın hikâyesini biliyor musun?' diye sorup anlatmıştı. O an ben de komşunun bahçesine bakmıştım dinlerken. Ne bahçe o bahçeydi, ne komşu o komşu, ne de orada babamın anlattığı gibi bir ağaç vardı. Lakin mevzubahis meyve, işte benim boğazımdan geçiyordu." Dost Hoca gülümsüyordu. Söylediklerinde benim derdimle ilişkili bir hikmet vardı belli ki. Lakin ben anlamamıştım. Kendisi derslerinde de böyle hikâyeler anlatır, öğrencilerinin kendisini ağzı açık, gözü yaşlı dinlemesinden memnun, ya gülümser ya ağlardı. Anlattıkları ne kadar anlaşılmazsa kelamın hikmeti o denli yüksek görünürdü göze. O an çoğu kişi gibi ben de, anlatılanı kendi arzum doğrultusunda yorumladım ve "İnşallah ben de kitabı böyle birden kapımda bulurum," dedim ümitsizce.

"Tatlım sen o kadar inançsız konuşuyorsun ki bulman mümkün değil. Bizim aradıklarımız bizlerden saklanır. Neden? Çünkü onlara hazır değilizdir de ondan. Evren senin sesini duyuyor, sesinin ümitsizliğini de... O zaman da diyor ki, 'Madem inanmıyor o zaman hazır değil, hazır olsun veririz.' Hazır olduğunda evrene bir enerji yolluyorsun ki işte o enerji ışık olup yolunu aydınlatıyor ve ne arıyorsan elinle koymuş gibi buluyorsun." Sözün hemen hemen buralarında Dost Hocam, el ele tutuşup arayışlarımıza yoğunlaşma-

mızı ve bu esnada sevgi dolu gözlerle birbirimize bakmamızı istemişti. İlk anda kızarıp bozarıp sırtımdan terler akıttıysam da kısa bir süre sonra rahatladığımı fark ettim ve oraya gitmenin bana en azından iyi geldiğini, daha ferah hissettiğimi düşündüm. Zaten yaşlandıkça anlamışımdır ki, önemli olan, gerçekleştirilen eylemin kişiye gerçekten iyi gelip gelmediği değil, kişinin giriştiği eylemin kendisine iyi geldiğine inanıp inanmadığıdır.

V

Neden hayallerimin bu denli uzağında oturuyorum?
– Eyüp Aygün Tayşir, *4 Hane 1 Teslim*

Arayışım sürerken kendimde bazı değişimler gözlemlemeye başlamıştım. Tuhaflıklar Fabrikamız tarafından yoğrulan bir hamur gibi, hiçbiri ben olmayan türlü biçimlere bürünüyor, ben olabildiğim nadir anlarda ise Tuhaflıklar Fabrikamızın yarattığı onlarca bene şaşkınlıkla bakıyordum. Tam da şu an, bu satırları yazarken olduğu gibi... Kimseye bahsetmemem hususunda uyarılmış olsam da arayışımdan herkese bahsediyordum; gördüğüm her kitaba, "Acaba o olabilir mi?" diyerek istemsizce yöneliyordum. Halbuki bu kitapların aradığım kitap olamayacağını bir bakışta anlıyordum; mamafih, ne olur ne olmaz kabilinden, kitaplara uzanmaktan ve içlerine bir göz atmaktan kendimi alamıyordum. Bu sayede, Tuhaflıklar Fabrikamızın hocalarının geçmişten günümüze uzanan yayınları hakkında da fikir sahibi oluyordum. Neler yoktu ki o eserler arasında; İçdeniz'in kuruduğu dönemde yazılmış tiyatro oyunlarının alanımızın ayrıntı bir konusuna etkileri, belirli bir meslek kolunda çalışan kişilerin alanımızın ayrıntı bir konusu hakkındaki algıları, başlıkları kendilerinden uzun eserler... Bilimde ileri gelen ülkele-

rin âlimlerince geliştirilmiş kavramların karmaşık kısımlarını görmezden gelen, bu kavramların önemine vurgu yapıp ne anlama geldiğini özetle açıklayan eserler... Çoğu zaman, hemen hepsi o başlıkta yapılmış ilk çalışma olmasını çalışmanın gerekliliği ve meşruiyeti için gerekçe gösteren, evvelce yabancılar tarafından bu konularda yapılmış bir çalışma varsa bunun ülkemize özgü koşulları göz ardı ettiğini savunan ve Tuhaflıklar Fabrikamızda çalışan hemen herkese o günkü hiyerarşik konumlarını dikkate alarak teşekkürlerini sunan çalışmalar...

Diyebilirim ki, hiç kimse ama hiç kimse Tuhaflıklar Fabrikamızın değerli hocaları, yani bizler tarafından verilmiş eserler konusunda benim kadar bilgi sahibi değildir. Her ne kadar kendimi övüyor gibi görünmekten çekinsem de bu konuda mütevazılığı elden bırakabilirim çünkü eserlerimi inceleyenler, bunların arasında Tuhaflıklar Fabrikamızın hocaları tarafından yayımlanmış hemen tüm eserlere ilişkin bilgileri ihtiva eden bir bibliyografya bulunduğunu göreceklerdir. Bu eserimin eksiksiz ve kusursuz olmadığını eserimin önsözünde belirtmiş olsam da, o dönemde çalışmalarını gözden kaçırdığım bazı hocalarım beni uzun yıllar boyunca gülümseyerek ve şaka yapıyormuş gibi görünerek tenkit etmeye ara vermediler. "Gerçi *hocamız* bizim eserlerimizi çalışmasında incelemeye layık görmedi ama..." diye başlayan cümlelerin ardından, gözümden kaçan bu eserlerin ne kadar önemli bilgileri içerdiğini dinlemek benim için oldukça sık rastlanır bir duruma dönüştü. Belki belirtmek gereksiz ama örnek verdiğim cümlede bana hitap ederken kullanılan "*hocamız*" ifadesi de, beni utanç içinde bırakmak için söylenen bir sözdü. Elbette onlar benden çok daha kıdemli ve yaşlı hocalardı ve elbette överken yermek konusunda takdire şayan bir uzmanlıkları vardı. Biraz da bu durumun bana hissettirdiği can sı-

kıntısı kaynaklı öfkem nedeniyle bu eserimin yeni bir baskısını yapma gayretini gösteremedim. İlk seferde gerçekten gözden kaçırdığım ve sonradan gözüme sokulan bu eserleri kitabıma hiç sokmayarak ben de kendimce intikamımı aldım. Maalesef bizde işler böyle yürür; hırs ve intikam nedeniyle üretir ya da üretmeyiz. Konunun odağından saptığımın farkındayım ancak yeri gelmişken şunu da aktarmak isterim; böylece "bizde işler böyle yürür vurgumun" haksız olmadığına sizleri inandırabileceğimi düşünüyorum. Bir gün, araları oldukça açık olan, hatta birbirine düşman iki meslektaşımdan birine –kendisi asistan olarak birlikte çalıştığımız günlerden beri sevdiğim bir dostumdur– neden bu şekilde davrandığını sordum. Yaşça bizden kıdemli bir hocamızın çok üstüne gidiyor, o günlerde elinde bulunan ve yönetsel yetkisinden kaynaklanan gücü yaşlı hocamıza eziyet etmek için kullanıyor ancak bunu oldukça ustaca yaptığından ve biraz da o günlerde sahibi olduğu güçten korkulduğundan kimse kendisini açıkça eleştiremiyordu. Ben, samimiyetimizin ve dostluğumuzun verdiği cesaretle ve elbette en iyisini yine onun bileceğini de vurgulayarak, neden bu şekilde davrandığını sordum. Bana söylediklerini bir zamanlar yanı başımızda soluk alıp veren İçdeniz'in barındırdığı tür ve çeşitliliğe sahip hafızamın içinden çekip çıkarmak çok güç. Hatırladığım şöyle bir şey olsa da, bunları söyledi mi yoksa ben onun ağzından bunları mı duymayı umdum kimseyi temin edemem. "Bazen düşünüyorum neden bu kadar nefret ediyorum ondan diye, aslında pek bir şey de bulamıyorum," demişti dostum bana. "İlk gördüğümüz anda sevmedik birbirimizi. Zamanında biz asistanken de çok üzerime gelmişti, o günlerde kafaya koydum intikamımı alacağım diye. İşte o hırs beni bu görevlere taşıdı. Evet, belki buraya oturabilmek ve ondan intikamımı alabilmek için biraz yağcılık yaptım, bilimi bı-

rakıp siyasete bulaştım. Hep idari görevlere gelmek için çabaladım, belki kıyafet tercihlerimi bile bu hırs şekillendirdi ama nihayet geldim işte tepesine. Gelir gelmez de onu bodrum kata farelerin yanına gönderdim evet; gerekçesini de ne güzel buldum! Oda yok azizim, emekliliği gelmiş adama, haftada bir gün gelen adama ne odası? Sen bu ihtiyarın gücü elinde tuttuğu günlerde yaptıklarını bilmezsin, seninle ilişkisi olmadı hiç..." Bir şey diyememiştim, hatta arkadaşıma hak da vermiştim. Ben zaten hemen ikna olurum kimi dinlesem; şimdi düşününce belki de annem çok haklıdır; kıtlığım konusunda... O an kendi kendime şunu sormuştum: "Bir diktatörün ölüm ya da ihtiyarlık anında onun o hâline duyduğumuz üzüntüye sebep olan vicdan, aynı zamanda o diktatörün en güçlü hâline ulaşabilmesini sağlayan zaafımızın ikizi olabilir miydi?" Dürüst olayım belki o an düşünmemiştim bunu, sonradan akıl etmiştim; ya da şimdi... Ne önemi var? İnsan, zamanı önünden kazdığı bir toprak misali fırlatıp attıkça ardına, önünde açılan boşlukta geçmişi ve şimdiyi birbirine karışmış olarak bulur. Gelecek ise, o boşluğun görünmez derinliklerindedir. Her neyse! Evet, işte mezkûr hocamız da ömrünün son demini bodrum katta geçirmişti. Hazır bunu söylemişken bir şeyi daha eklemekte fayda görüyorum: Tuhaflıklar Fabrikamızda gücü eline geçirenin sevmediği kişiye onu bina içinde sürgüne göndererek eziyet etmesi de binamız kadar kadimdir. Küçük bir odaya, penceresiz bir odaya, bodrum katına, helanın karşısına... Krallar, imparatorlar, sultanlar değişse de sürgün geleneği bakidir.

Zaman akıp gitmiş ve ben artık arayışımın esiri olmuştum. Bir cuma günüydü ve hemen her cuma olduğu gibi o gün de binamızda hemen hiç kimse yoktu. Eğer binamıza daha önce gelmemiş biri buraya bir cuma günü gelirse, birden tüm canlıların havaya karıştığını, ancak onlara ait eşyanın yerin-

de kalakaldığını düşünebilir. En azından ben, tüm canlı yaşamına son veren bir afetten kurtulabilmiş yegâne varlık gibi hissederim cuma günleri Tuhaflıklar Fabrikamızın boş koridorlarında yürürken.

Danışman Hocam da diğer pek çok hocamız gibi cuma günleri binamıza uğramaz, ancak benim kendisini temsilen mutlaka okulda olmamı isterdi. Sesleri sessizliğe dönüştüren uzun koridorlarda usul adımlarla odama doğru yürürken, yolumun üzerinde bir odanın kapısının açık olduğunu odadan koridora taşan ışık yardımıyla sezdim. Avcı Hocamızın odasıydı bu. Namını üzerinden hiç çıkarmadığı, takım elbisesinin içine dahi giydiği kamuflaj desenli, artık biraz yıpranmış avcı yeleğinden alan bu hocamız bir kıdemli profesördü. Sürekli odasında bulunması yüzünden çeşitli yöneticilik görevleri de olan bu hocamız genelde herkesle iyi geçinir, herkes tarafından da sevilirdi. Kendisiyle anlaşamayan tek kişi, Avcı Hocamızın yöneticilik görevlerinden bazılarına talip olan ancak bu görevlere getirilmeyen bir başka kıdemli profesördü. O bile, Avcı Hocamızın emekliliği sonrası, "Ya aslında iyi adamdı, her gün binayı açıp kapatıyordu," diyerek Avcı Hocamızın hakkını teslim etmişti. Gerçi şimdi düşününce, bu sözlerle Avcı Hocamızın bir mahalle esnafına benzetilmiş olabileceği zannına da kapılıyorum. Meslekte ve bu binada geçen yıllarım, beni duyduğum her sözün zahiri ve batını anlamları üzerine düşünmeye şartladığından bunu istemsizce yapıyorum. Defalarca övüldüğümü sanıp yerildiğimi çok sonra anladım ve defalarca yerildiğimi sanıp gönül koyduktan sonra aslında sözü edenin kötü bir niyeti olmayabileceğini düşündüm. İşte bu da bizde, kulaktan kulağa bulaşan bir tür hastalık gibidir.

Kapının önünden geçerken göz ucuyla içeri baktım. Masasını kapının tam karşısına konumlandırmış olan Avcı Hocamız oturmuş, hızla açıp kapattığı çekmecelerde belli

ki bir şeyler arıyordu. Karşısında öğrenci olduğunu sandığım bir genç oturuyordu. Odayı geçmiş ilerlerken Avcı Hocamızın benim hiç tanımadığım ebeveynlerinin de Tuhaflıklar Fabrikamızdan emekli olduklarını hatırladım. Bu konu biraz karmaşıktır. Daha doğrusu, bu konuyla ilgili rivayetler muhteliftir. Gerçi binamızdaki her kişi ve konuyla ilgili rivayetler muhteliftir. Evvelce de belirttiğim gibi, zaman zaman kendimle ilgili öyle anlatılar duymuşumdur ki, gerçeklikle uzaktan yakından alakası olmayan söylentiyi harlı bir ateşe dönüşmeden çok önce tetikleyen ilk kıvılcımın nasıl var olduğunu şiddetle merak etmişimdir. Bazen de öyle şeyler duymuşumdur ki, kendimden şüphe etmiş, "Acaba benimle ilgili olarak söylenen bu sözler doğru olabilir mi?" diye oturup düşünmüşümdür. Bunların arasında beni her hatırladığımda güldüren biri vardır ki, Avcı Hocamızın hikâyesini anlatmadan önce bundan kısaca bahsetmek isterim.

Benim hiç evlenmemiş oluşum, binamızda çok sevilen, "kulaktan kulağa yayılan söylentilerle anlatı oluşturma sanatının" nadide eserlerinden birine malzeme olmuştu. Sonradan kulağıma geldiğine göre ben aslında erkek değil kadındım ve erkek kılığında dolaşmamın sebebi sevgilisi olduğum hocamla her an birlikte olurken kimsenin dikkatini çekmek istemeyişimizdi. Hocamın bana karşı sergilediği sevgisiz ve sert üslup da gerçeğin kılıfından başka bir şey değildi. Bunu duyduğumda güldüğümü ya da öfkelendiğimi düşünebilirsiniz. Evet, sonradan bunların her ikisini de yaptım. Lakin ilk yaptığım, pantolonumun cebine elimi sokup bacaklarımın arasını usulca yoklamak oldu. Bu hikâyeyi uyduran kimdi bilemiyorum. Bu tip durumlarda usta bir itfaiyeci dahi geriye doğru giderek yangını başlatan ilk kıvılcımın nereden kaynaklandığını bulamaz. Hatta çoğu zaman ortalık alev alev yanarken dedikodunun öznesi olan ki-

şi ne bir duman görür ne bir sıcaklık hisseder. Ta ki, söylentiyi kulaktan kulağa aktaran anlatı ustalarından birinin arası diğeriyle açılana kadar. Şimdi düşündüğümde bir hoca ile asistanı arasındaki ilişkinin aşk ilişkisi zannedilmesini de son derece gülünç buluyorum. Evet, aramızda âşık olduğu kişiyi yanına asistan olarak alan ya da asistanına âşık olanlar yok değildi. Bununla birlikte, hocalarla asistanları arasındaki ilişkilerin aşk ilişkisinden ziyade görücü usulü evliliğe benzediğini belirtmem gerekir.

Avcı Hocamızın ebeveynlerinin de Tuhaflıklar Fabrikamızdan emekli olduklarını hatırlayıp, "Belki arayışımla ilgili bir yardımı olur," diyerek odasına yöneldiğimi zihnimde canlandırdığım anda önce onunla ilgili dedikoduları, hemen sonrasında da dedikodu sanatına nasıl malzeme olduğumu anımsadım ve en son hatırladığımı en önce anlattım. Gençlikte derslerde de genelde böyle yapardım; şimdilerde nadiren ders verdiğimde de böyle yapıyorum. Evet, bizler yaşlandıkça, zamparalığı, alkolü, zararlı gıdaları bıraktığımız ya da azalttığımız gibi, ders anlatmayı da ya bırakır ya azaltırız. Hem kimilerimiz için ilgilenilmesi gereken evlatlar söz konusudur ve bunlar Tuhaflıklar Fabrikamızdan ve buradaki öğrencilerden elbette daha önemlidir. Belki de bu nedenle hep gözümüzün önünde olsun isteriz evlatlarımız... Avcı Hocamızın odasında neler yaşadığıma geçmeden önce hocamızla ilgili o meşhur dedikodudan da bahsetmek isterim. Gerçi Avcı Hocamızla ilgili anlatılanlar bir dedikodu muydu yoksa binamız bir asılsız söylentiler kazanı gibi fokurdadığından, bazılarımız gerçekliği de o kazanın içinde buharlaştırıyor muydu bilinmez. Sözü yine çok uzattım. Kısaca söylemek gerekirse, Avcı Hocamızı herkes kurumumuzdan emekli olmuş iki kıdemli profesörün çocukları olarak tanırdı. Lakin hocamızın fiziksel özellikleri ve huyunun, babasından ziyade yine kurumumuzdan emekli bir başka hoca-

mıza, "Hınk demiş burnundan düşmüş," dedirtircesine benzediği konusunda çok kişi hemfikirdi. Hâl böyle olup bir de Avcı Hocamız babasıyla hiç anlaşamazken fiziksel ve huy olarak benzerlikler taşıdığı hocamızla çok iyi geçinince söylentiler almış yürümüştü.

Geri döndüm. Öğrenci olduğunu sandığım genç gitmişti. Odanın açık kapısını çalıp meşhur yeleğiyle arzı endam eden Avcı Hocamızın varlığımı fark etmesine yardımcı oldum. Çekmecelerde aradığını bulmuş ve parmaklarıyla masasına vurarak hızlı bir ritim tutmuş hocamızın yüzünde asılı duran ve bir şeyler düşünmekte olduğunu belli eden ifade, yerini abartılı bir gülümsemeye bıraktı. "Ooo hoş geldin delikanlı, gel gel içeri," diyerek çağırdı Avcı Hocamız beni. Sanki yıllardır bu odanın kapısı bir gün ben gelirim diye açık tutulmuştu; sanki hocamızın tek iştiyakı bendim. Avcı Hocamıza baktım ve gülümseyişine mukabele ettim. Bedeni gibi tombul yüzü, karaltısının üzerine yeniden cila çekilmiş bir eski zaman ahşabı gibi parıldıyordu. Hocamızın gözleri, kurnazlık adı verilen olgunun orada ikamet ettiğini düşünmeme sebep oluyordu. Karşısında ayakta dikilirken ceketimin önünü iliklemiş, ellerimi önümde kavuşturmuştum. Hocamız bu abartılı saygıya gerek olmadığını belirtmek ister gibi alaycı bir sesle, "Geç otur yahu, rahat ol," diyerek masasının karşısına yerleştirilmiş, şimdilerde hafif tombul ve yorgun dursa da bir zamanlar çok güzel olduğu derhal anlaşılan kadınları anımsatan siyah deri kaplı koltukları işaret ettikten sonra ne içeceğimi sordu. Ben elbette, "Çok teşekkür ederim hocam bir şey almayayım," diye yanıt verdim ve gösterilen koltuklardan birinin ucuna iliştim. Avcı Hocamızın dudaklarının arasından, nereye yollandığını çok iyi bilen bir güvercin gibi salınarak koridora yayılan ıslık, kısa bir süre sonra bir odacıya dönüşerek geri geldi. Odacının arkasında sanki bir an Kadro Bek-

leyen'i de gördüm sandım ama muhtemelen gözlerim bana oyun oynuyordu.

"Kant getir bize!"

Her daim o koridorda bir sandalyenin üzerinde oturan, yerinden nadiren, ancak bu gibi anlarda kıpırdayan ve işini bitirir bitirmez geceleri de üzerinde uyuduğunu düşündüğüm sandalyesine dönen, konuştuğunu hemen hiç duymadığım, duyduğumda da ne dediğini asla anlamadığım odacı, hiçbir yanıt vermeden geri dönüp gözden kayboldu. Ölüm adını verdiğimiz o kati durum bahsi geçen odacının cismani varlığını çoktan aramızdan almış olsa da, üzerine ara ara birkaç kediden başka kimsenin oturmadığı sandalye hâlâ aynı yerde durmaktadır. Ben etrafımızda gördüğümüz canlı cansız her türlü varlığın hepimizin zihninde ayrı ayrı var olduğuna iman etmiş biriyim; varlıkların ölümünün ancak bizim ölümümüzle gerçekleştiğine inanırım. İşte bu nedenle, benim inancımda ve nazarımda odacımız bugün hâlâ o sandalyenin üzerinde oturmayı sürdürmektedir. Yine de, yani her ne kadar ben böyle diyor olsam da, belki de o sandalyenin yerinde durmasıdır odacıyı var saymama sebep olan. Belki o sandalyeyi oradan alsalar, koca bir kaya yüzlerce yıl durduğu yerden bir gün ansızın sökülmüş de kocaman, içi nemli, kahverengi bir boşluk oluşmuş gibi boşluğa düşerim. İşte odacı da o zaman gerçekten ölmüş olur belki.

Çaylarımızı içerken, maruzatımı soran hocama son derece saygılı bir sesle açıklamalar yapıyordum ki, Büyük Âlim ismini işiten hocamız, deminden beri ayağından fırlatıp yine havada yakalayıp ayağına geçirdiği pabucunu yere düşürdü; yüzünü tadını bilmediği ama bu kadar ekşi olmasını da ummadığı bir yemişi ısırmış gibi buruşturup sözümü kesti ve avcı yeleğinin göğüs cebinden gözlüklerini çıkarıp taktı. Kafasını öne uzatıp yüzümü bir hastasını muayene eden doktor misali

dikkatlice incelerken, "Bak delikanlı aramızda kalsın," dedi. "Safsata bunlar! Ne âlimi? Babam gibi sen de... Bir bak etrafına gerilikten, geri kafalılıktan başka ne görüyorsun? Bu mektebin gerileme dönemi, kuruluş kararının alındığı anda başlar. Bu da bir yetenektir. Sonsuza kadar gerileyebiliriz biz ve tam da bu nedenle asla yok olmayız. Hep var olan gibi, biz de artık hep var olacağız. Küçük bir farkla: Bizim varlığımızın kendimizden başka kimseye bir hayrı yoktur..."

Avcı Hoca masasından kalktı, topuklarına basarak bir terliğe çevirdiği ayakkabılarını sürüdü ve odasının kapısına doğru ilerledi. O esnada ben, hocamın sözlerinin aslında yakın zaman önce emekli olmuş bir başka hocamıza ait olduğunu hatırlıyordum. Bazı insanların böyle bir özelliği vardır; kalabalıkların içinde kalabalığın rengine bürünerek kamufle olmuş gibi varlıklarını unutturup etraflarında olan biten her şeyin farkına varır ve zihinlerine kaydederler. Ve bir gün kaydettiklerini ifşa ederler bir kelamları ya da yazdıkları bir kitapla... O anda tüm gözler onların üzerine dikilir. Ancak o an da geçicidir ve bu her şeyi görüp kendi görülmeyen göz, görmeyi ve kaydetmeyi sürdürür. Belki bir lanet, belki bir lütuftur bu; belki de hem bir lanet, hem de bir lütuf. Her neyse! Şimdi düşününce, Avcı Hocamızın belki benim fark etmeyeceğimi düşünerek, belki farkında olmadan kendine mal ettiği bu sözlerin sahibi acaba yakınlarda emekli olan o hocamız mıydı ki? Yoksa o da bir başkasından mı işitmişti? Yani diyorum ki, sadece Tanrı bilir bu sözlerin mülkiyetinin kimde olduğunu; ya da, eğer her şeyin sahibi o ise, sözlerimiz de ona aittir.

Avcı Hocamızın sarf ettiği sözlerin mülkiyetini sorgulamama tek sebep, her şeyi sessizce kaydeden zihnim değildi. Sözleri ilk duyduğum an da, o an Avcı Hocamız kendisine mal ederken de, duyduklarımdan rahatsız olmuştum. Tuhaflıklar Fabrikamıza yönelik eleştiriler, ne yalan söyle-

yeyim, gücüme gitmişti. Ben öğrencilik yıllarımda da arayışımın sürdüğü dönemde de ve hatta sonralarında da, Tuhaflıklar Fabrikamızın bir mensubu olmaktan gurur duymuşumdur. Lakin yıllar geçtikçe diğer hususlarda olduğu gibi bu hususta da çoğunluğa uyduğumu ve benim de onu sürekli eleştirdiğimi itiraf etmem gerekir. Aslında tüm varlığımızı Tuhaflıklar Fabrikamıza borçluyduk; ama yine de her fırsatta onu –belki de kendimizi– yermek asla vazgeçemediğimiz bir eylemdi. Çok şükür ki Tuhaflıklar Fabrikamız, babacan tavrıyla bizleri her daim affetti ve bağrına basmayı sürdürdü.

Avcı Hoca koridora bir bakış atıp kapıyı kapattı. Masasına dönerken bir ara durup, sanki yere çömelecekmiş gibi bir esneyip, rahatsızlık verdiği belli olan iç çamaşırını pantolonunun üzerinden kavrayarak çekiştirdi. Ben bakışlarımı hocamın bedeninden kaçırıp çevreme yönelttim. Hocamın çalıştığı alanın mevzuatına ilişkin pek çok yayın, siyah deri ciltler içinde yan yana dizilerek ahşap bir kitaplığa yerleştirilmişlerdi. Kitaplara belki de odaya girdikleri ilk günden beri el sürülmediği hem üzerlerindeki kalın toz tabakasından, hem de kitapların zamanla muvazenesini bulmuş bir mezar gibi rafları çökertmiş olmasından anlaşılıyordu. Asistanlık günlerimizde de, sonraları da birbirleriyle iki ergen gibi samimi bir üslupla şakalaşan hocalarımıza çokça denk gelmişimdir. Şimdi bu kitaplarla kaplı kitaplıklardan bahsederken aklıma geldi: Bir gün bir hocamız samimi arkadaşı olan bir diğerinin odasında, bir duvarı boydan boya kaplayan kitaplıktaki kitapları işaret ederek, "Okudun mu hiç bunları?" diye sormuştu, benim odadaki varlığıma hiç aldırmadan arkadaşına sunturlu bir küfür de savurarak. Soruya muhatap olan hocamız da küfrü aynen iade ederken, "Onları okumaya ihtiyacı olana hoca mı derler?" diye sormuştu. Hep birlikte gülmüştük.

Bakışlarımı odada gezdirmeyi sürdürdüm. Duvarlarda gazetelerden, dergilerden kesilmiş avcılıkla, silahlarla ilgili haberler, bir tüfek üreticisinin beyaz zemin üzerine bastığı geniş ebatlı bir tüfek posteri, hocamızın arkadaşı olduğu belli olan avcı kıyafetli, göğsü ve beli fişeklerle dolu, elinde tüfeği, canını aldığı biçare domuzun kafasına basmış bir adamın çerçeve içinde siyah beyaz fotoğrafı gibi nesneler vardı. Fotoğrafın altında, çerçeveye iliştirilmiş, Avcı Hoca'nın elinden çıktığını düşündüğüm bir de yazı göze çarpıyordu: "Ginede en iyi avcı sendin deilmi Sevgili Dost'um. Kabrin Nur dolsun."

Koridoru kolaçan edip odanın kapısını kapatan Avcı Hoca, tekrar yerine oturmuştu. Kendisine aradığım yazma hakkında sorular sormayı planladığım hocam şimdi bana durmaksızın sorular yöneltiyordu. Büyük Âlim'in eserinin varlığını nereden duymuştum? Bu konuyu çalışmayı ben mi istemiştim, Danışman Hocam mı yönlendirmişti? Bir ize rastlayabilmiş miydim? İlginçti! Bana sorulan sorular aslında benim bir süredir aklımın içinde dönüp duran sorularıma yanıt bulmama yardımcı oluyordu. Bir yandan da cevap veriyordum. Cevaplarım birbirini tekrar etmeye başlamıştı ve ben Avcı Hocamızın odasındaki varlığımdan sıkılmaya başladığını sezmiştim. Kısa bir süre önce abartılı bir sevinçle gülümseyen yüz şimdi dağılmış bir şenliğin ardında kalan karmaşayı akla getiriyordu. Kovulmadan müsaade isteyip odadan ayrılacakken Avcı Hoca bana bir soru sordu, "Sen Alıngan Hoca'nın zamanına yetişmedin değil mi delikanlı?" "Hayır hocam hiç duymadım," diye yanıtladım. Yüz yine değişti; Avcı Hocam gürültülü bir kahkaha atıp, "Ya şimdi burada olsa da seni duysa 'Vay sen benim adımı işitmedin demek, zaten biz kimiz ki adımız işitilsin,' der sana darılırdı. Ha sen deseydin ki 'Kendisini tanımam ama adını işitmişliğim var,' o zaman da biriyle dedikodusunu yaptın diye

düşünür yine sana darılırdı..." Avcı Hoca konuşurken bazı cümleleri son derece kısık sesle söylüyor, bazılarını ise sanki bunları özellikle birilerine duyurmak ister gibi, bağırarak anlatıyordu. Ben bu Alıngan Hocamızı tanımamıştım; lakin şimdi geri dönüp baktığımda, o hocamızın da Tuhaflıklar Fabrikamızda neslini devam ettirdiğini hem de çok kalabalık bir güruhun üyesi olduğunu söyleyebilirim. Ah kaç kez kendimi işlemediğim kabahatler için yalvar yakar özür diler konumlarda buldum bu alıngan insanlar karşısında. Hatta bir keresinde yolda karşılaştığım bir hocama, "Hocam geçen gün size uğradım ama odanızda bulamadım," dediğimde –ki niyetim kendisini ihmal ettiğimi düşünmemesini sağlamaktı– bana hırslanarak ve etrafımızdaki kalabalığı hiç umursamayarak, "Tabii biz zaten hiç uğramıyoruz odamıza, işe gelmeden maaş alıp geçiniyoruz, hocan mı söyletiyor bunları sana?" diyerek bağırmıştı. İşlemediğim kusur için kendimi affettirmem ise hocamın ellerini öpüp özürler dilememle mümkün olmuştu. Öyle olmak zorundaydı; aksi halde hayatı boyunca bana kötülük edebilirdi. Halbuki kendimi affettirmek için yaptıklarım sayesinde dostluğunu kazanmıştım. Ta ki bana yeniden yok yere darılana kadar. İnsanların çoğu zaman mevsimlerin döngüsü kadar tutarlı ve ara ara mevsimlerin döngüsündeki sapmalar gibi şaşırtıcı olabildiklerini işte ben de böyle öğrendim.

Gülerken bir süre düşünceye dalan Avcı Hocamız sesini yine alçaltarak ve doğrudan gözlerimin içine bakarak, "Kimsenin adamı olma!" dedi. "Bak bu Alıngan Hoca bir siyasi partinin destekçisiydi şu Favorililer zamanında. Bilirsin kendileri bile beklemiyordu başa gelmeyi. Alıngan Hoca da bir şey beklemiyordu kendi namına, o yüzden pek yazıp çizmemişti de. Lakin bir kez rüzgârı arkalarına alınca Alıngan Hoca da hızlı hızlı yükseldi, hükümete girecek diye konuşuldu hatta aramızda. Yükselebilmek için eser vermek la-

zım, malum. Alıngan Hoca sağ olsun, o dönem bakmış geçmişte yazdığım ne var diye, ilköğrenimde yazdığı kompozisyon ödevlerini bile eser diye yayımlamış. Basan da eşek! Basan da eşek ama dönem onların devriydi, kim ne diyebilirdi? Sonra Saçsızlar geldi iktidara. Bu Alıngan Hoca'yı hangi eserlerle yükselttiyse eskiler yeniler onu aynı eserlerin yayımlanmış olması nedeniyle rezil etti. Onun için dikkat et, kimsenin adamı olma!"

Bir süre sessiz kaldık. Bu sessizlikte Avcı Hoca masasının çekmecelerini açıp kapıyor, bir şeyler arıyordu. Müsaade istedim, gözleriyle onayladı. Çıkarken bir isteği olup olmadığını sorduğum Avcı Hocamız, kendi masası üzerinde duran bardakla benim bardağımı işaret edip, "Al bunları da götür," dedi. Elimde bardaklarla çıkarken Avcı Hocamızın çok haklı olduğunu düşündüm. Haklıydı ama ben kimsenin adamı olmaya da çalışmıyordum ki. Ben gerçekten arayışımı olumlu neticelendirmek ve Büyük Âlim'in yazmasını bulmak istiyordum. Yine de Avcı Hocam çok haklıydı. Her şeyin ve herkesin uzağında, bir köşede, pek kimseye ilişmeden geçen ömrümde gördüm ki ya her dönemin adamı olabilmek gerekiyor ya da bu işlere hiç bulaşmamak. Yıllar öğretmiştir ki, Tuhaflıklar Fabrikamızın idari pozisyonlarında uzun yıllar yerlerini koruyabilenler, hangi fikir yükselirse o fikri binamızın kapısında esas duruşta, saygıyla bekleyip içeri buyur edenler ve bu keskin dönüşlerine kolay çürütülemeyecek mantıki gerekçeler bulanlardır. Alıngan Hoca demek bunu beceremeyişti. Yoksa Tuhaflıklar Fabrikamızda hangimiz aklımıza eseni eser diye bastırmıyor ve bunlarla yükselmiyorduk ki? Hatta tuhaftır –ya da son derece normal– basılırken yaptığımızın eksikliğinin ve komikliğinin bilincinde olan bizler, bir süre sonra eserimizle kendimiz de samimi bir şekilde övünmeye başlıyorduk. Evet, belki bazı eksikleri olmuştu ama sonraki çalışmamızda benzer hataları yapma-

mayı da bu şekilde öğrenmeyecek miydik? Hem tüm eksiklerine ve yanlışlarına rağmen eserimiz en azından bir konuda mutlak bir fayda üretmemiş miydi?

VI

Bu yaldız süslü salonda, kendi hodbinliklerinde mumyalanmış bu insanlar arasında...

– A. H. Tanpınar, *Sahnenin Dışındakiler*

Arayışım, zaman içinde, varlığını ara ara hatırlatan bir hastalıktan bedeni de ruhu da kendi esiri kılan bir hastalığa dönüşerek, benliğimi usulca ele geçirdi. Artık gündelik işlerimi yaparken, hatta uykudayken bile, Büyük Âlim'in yazmasının izinde dolaşıyordum. Hani bir eşyayı ararken dönüp dönüp baktığımız, orada olmadığını daha önce görmüş olsak da ısrarla baktığımız yerler vardır ya, işte ben de sürekli zihnime dönüyor, onu her an orada arıyordum. İnsan çaresizken hep mucize bekler. İlginç olan şuydu ki, ben bir çaba sarf ediyor olsam da, aradığıma, onu hiç aramayan birinden daha fazla yaklaşabilmiş değildim. Geride kalan onca zaman içinde bırakın kitabın yerini bulmayı, onun varlığına delalet eden en küçük bir ize dahi rastlamamıştım. Bazen içimi bir korku kaplıyordu: "Ya yoksa!" Bulmalıydım! Bulursam kazanacağım ünü düşünüyordum. Bazen, kitabı bulmuş olduğumu, dünyanın en eski, en görkemli kurumlarında seçkin bilim insanlarına buluşumu anlattığımı hayal ediyordum. Aslında bu hayal de benim bilinçli bir eylemim değildi. Birdenbire hayalin içinde fark ediyordum hayale daldığımı ve "Ne

tuhaf" diye düşünüyordum bir Tuhaflıklar Fabrikası'nda olduğumuzu unutarak. Bir yandan da arayışım herkes tarafından duyuluyor, bilinir hâle geliyordu. Yadırganıyor muydu? Asla! Tuhaflıklar Fabrikamızda yadırganacak bir şey varsa bu benim Büyük Âlim'in kayıp eserini arıyor olmam değildi kesinlikle. Açıkçası, sadece arıyor oluşumun duyulmasının bana kazandırdıklarını gördükçe, o yazma eseri bulursam neler olabileceğine inanamıyordum. Belli ki Danışman Hocamın bana bu araştırma konusunu verdiği günlerde Büyük Âlim çalışmalarına heves edenler içinden bu hevesini eyleme dönüştüren bir bizdik. Daha şimdiden beni gören bazı hocalar yanına çağırıyor, bir ize rastlayıp rastlamadığımı soruyor, aslında kendilerinin de bu kitabı aramayı düşündüğünü söylüyor, eğer bulursam birlikte değerlendirmeler yapabileceğimizden, kendilerinin bu konuda çok önemli katkılar sunabileceklerinden bahsediyorlardı. Önerilmeyen tek şey, birlikte aramaktı. Herkes "Hele sen bir bul!" şeklinde yaklaşıyordu yanıma ama tekrar belirtmemde fayda var, arıyor olmam bana o kadar çok şey kazandırmıştı ki, bazen, yazdıklarına âşık olup bir türlü sonuca gelemeyen, yazdıkça yazan yazarlar gibi, "Bulamazsam arayışımı mümkün olduğunca sürdürürüm," diye düşünüyordum.

Hayat böyle geçip giderken bir gün masamda bir davet buldum. Okulumuzun emekli ve oldukça yaşlı –o günlerde hayatta olan en yaşlı hocamızdı rahmetli– kıdemli profesörlerinden birinden geliyordu. Hocamız her yıl doğum gününde bir davet verir, hem meslekte o yıl kaçıncı senesiyse onu kutlar hem de doğum günü vesilesiyle gelen tebrikleri kabul ederdi. Tuhaflıklar Fabrikamızın idaresi, bu daveti kendileri verecek olursa diğer bazı emekli ve kıdemli profesörlerin de aynı beklenti içine gireceğini düşündüğünden bu işe hiç müdahil olmaz, hocamız kutlamayı kendi tertip eder ve hiç ayırım yapmadan herkesi davet ederdi. Yalnız benim gi-

bi genç bir asistanın değil, çoktan kıdemli profesörlüğe terfi etmiş hocaların, hatta çoktan emekli olmuş ve hatta ölmüş hocaların dahi hocası olmuştu Değerli Hocamız. Kendi adı verilmiş bir derslikte hâlâ haftanın bir günü gelip ders anlatan, tüm törenlerde emekli hocalarımız içinde en önde yer verilen, saygı gösterilen, onurlandırılan bu hocamız hakkında olumlu olumsuz pek çok söylenti de alıp yürümüştü. Bunlar içinde en sık duyulanı, içinde bulunduğumuz binaların da, bu binaların altında uzanan geniş arazimizin de aslında Değerli Hocamızın şahsi malı olduğu ancak bunları Tuhaflıklar Fabrikamıza bağışladığıydı. İlerlemiş yaşına ve yıllar önce emekli olmasına rağmen ders verebilmesini bu cömertliğine borçlu olduğu söylenirdi. Yıllar gösterdi ki bunların hepsi asılsız söylentilerdi ve Değerli Hocamızın emekliliğinden sonra bile Tuhaflıklar Fabrikamızda –hatta kendi adını taşıyan bir derslikte– ders verebilmesini sağlayan, onun uyumlu bir insan olması ve işini çok severek, disiplinli bir şekilde yapıyor olmasıydı. Tuhaflıklar Fabrikamızda işini severek ve disiplinli bir şekilde yapmak nadir görülen bir eylem olsa da yadırganmazdı. Yadırganan ve hatta herkesi öfkelendiren, işini disiplinli bir şekilde ve severek yaparken bir azınlık mensubu olduğunu unutarak çoğunluğu eleştirmek ve değiştirmeye yeltenmekti. Bu gibi girişimler, hadsizlik, geçimsizlik ve kibir göstergesi addedilir, sorumluları Tuhaflıklar Fabrikamızın dışarıya açılan herhangi bir bölümünden derhal lağvedilirdi. Bugün de durum farklı değildir.

Davet her zamanki gibi öğlen saatinde ve dekanlıklar katındaki koridorda gerçekleşecekti. O gün davete icabet ederken aklım sadece yiyeceğim ve içeceğim lezzetli yemeklerde, hoş içeceklerde değil –hocamızın malikânesinin daimi çalışanları olduğu rivayet edilen tertemiz giyimli uşaklar servis ederdi bu nimetleri–, oraya toplanacak olan kişilere soracağım sorulardaydı da. Eski yeni tüm hocalarımızı, hem de sa-

dece kendi alanımda değil diğer alanlarda çalışan hocalarımızı da orada görebilecek, onlara soracağım sorular aracılığıyla beni Büyük Âlim'in eserine bir adım olsun yaklaştırabilecek ipucunu orada bulabilecektim belki de.

O gün yaşadıklarımı uzun uzun anlatacağım elbette. Her eser aslında birkaç cümle hatta kelime için yazılır, gerisi laf-ü güzaftır. Hatta öyle kitaplar vardır ki, dile getirilemeyen bir tek isim için yazılırlar da her harf, her kelime ve her cümleleri, esrarları çözülebilirse, o tek ismi verirler. Eğer bunu bir an için doğru kabul edersek, benim de tüm bu hatıratı aslında burada anlatacaklarım ve bir de hikâyemin sonu için yazdığım söylenebilir. Lakin doğrudan söze girmek pek çok kültürde olduğu gibi bizde de hoş karşılanmaz ve kaldı ki bence de bu hiç hoş değildir. Tam da bu nedenden ötürü, öncelikle size o gün Değerli Hocamızın kendi adına verdiği davetin nasıl bir atmosferde gerçekleştiğini anlatmak isterim.

Ben dekanlıklar katına ilk gidenlerden değilsem de oraya ulaştığımda ortalık henüz çok kalabalık değildi. Dolayısıyla, o upuzun koridorda bir tüpten sıkılmışçasına uzayan kan kırmızısı halının iki yanına dizilmiş ve üzeri bembeyaz örtülerle kaplanmış masaların üzerinde gümüş tabaklar içinde sunulan meyvelere –gelmeyip bir mesaj göndereceği bilinse de Sayın Rektörümüz düşünülmüş ve meyveler ona göre seçilmişti–, tatlı tuzlu cinsinden diğer atıştırmalık yiyeceklere, içinde alkollü içecek servis edilmeyecek kristal kadehlere –daha önce de belirttiğim gibi Sayın Rektörümüz içkiden hiç hazzetmezdi– ve tüm bunların başında, zamanından önce yaklaşan olursa cansiperane bir müdafaa göstereceği gözlerinden anlaşılan ve hazır kıta bekleyen müstahdem takımına ve hocamızın evinde çalıştığı iddia edilen uşaklarına dikkatlice bakabilmiştim. İçki konusunda kimsenin aklı karışsın istemem; aleni bir şekilde servis edilmeyecek olması içilmeyeceği anlamına gelmiyordu elbette.

O anlarda ortalık henüz o denli hareketsizdi ki, birbirleriyle neden bilmem fısıldayarak konuşan kişilerin ağzından çıkan kelimeler, açık ve bulutsuz gökyüzünden aniden inen gök gürültüsü gibi sessizliği yırtan histerik kahkaha ve hatta müziğin koridordaki dalga dalga yayılışı gözle görülebilir nesnelere dönüşüyordu neredeyse. Çok sonra, kelimelerin boşlukta düşmediği sözünü eden bir kitaptan bahsedildiğini duyduğumda bugünü, bu anları hatırladım. Koridor gitgide kalabalıklaşıyor, insanların uğultusu, kahkahalara, abartılı sevinç nidalarına karışırken, belirsiz bir kaynaktan akıp gelen su gibi koridorumuzda yankılanan müzik etkisini yavaşça yitiriyordu. Benim müziğe hiçbir zaman yeteneğim olmadı ve hayatta bu yeteneği arzuladığım kadar çok az şeyi arzulamışımdır. Düşününce, o gün orada gördüğüm ve yıllar içinde daha gençlerini tanıdığım pek çok hocamızın ve meslektaşımın müzik karşısında son derece ilgisiz olduklarını söyleyebilirim. Eğer biraz ilgili olanları vardıysa da onların da zevkten yana nasipsiz olduklarını itiraf etmem gerekir. Sorulduğunda her tür müziği dinlediğini söyleyen bu insanların eğer müzik başlarına gelen, maruz kaldıkları bir şey değilse asla müzik dinlemediklerini, "İstisnalar kaideyi bozmaz," notunu ekleyerek ifade edebilirim sanırım. Yine de hak yememek lazım. Bazen birimiz bir melodiyi bir yerden duyar, çok beğenir ve bir arkadaşına da duyururdu. Sonra o da bir arkadaşına... Derken Tuhaflıklar Fabrikamız, her köşesinde aynı melodi yankılanan büyükçe bir müzik kutusuna dönüşürdü. Sağında solunda ışıkların bir yanıp bir söndüğü, içinde ara ara nesne ve canlıların hareket ettiği, çaldığı melodi ile bir sağa bir sola eğilip bükülerek dans eden bir oyuncak... Fakat çok kısa bir süre içinde bu melodi de unutulur gider, binamız kadim sessizliğine gömülürdü yeniden. Ya da çakırkeyif hâliyle müziği hatırlardı bazılarımız ve uykuda konuşan birinin anlaşılmaz seslerini anımsatırca-

sına şarkılar mırıldanırdı. Müziğe ciddiyetle meyledenler de olurdu bazen. Bunların da, unvanlarını kabiliyetsizliklerini örten bir kılıf zannettiklerini gördüm.

O an kemanın didaktik bir tondan anlatır gibi yayılan sesine, "Tüm bunlara boş ver!" dercesine şen bir yanıt veren piyanonun sesi, bu konuşmaya dahil değilmiş de kapının önünden bir şey satarak geçiyormuş gibi yankılanan klarnetin sesi, bunlar olup biterken, köşede sessizce mırıldayan bir kedi gibi arada bir duyulan flütün sesi sanırım aslında kimseye duyulmuyordu.

Bir an ben de duyamaz oldum müziği. Kulaklarımdan müziğin yankısını bütünüyle silen, Tuhaflıklar Fabrikamızın çeşitli birimlerinde idari işlerle meşgul olmaları için istihdam edilmiş memurlardan kadınlı erkekli bir güruhun koridorları çınlatan sesiydi. Koridorda bir kaz sürüsü aniden peyda oldu da yemeklere saldırıyor sandım ilkin. Ki artık tahmin edileceği üzere binamızda bu hiç de tuhaf karşılanmaması gereken bir durum olurdu. Eğer o an başımı çevirdiğimde, işleri biraz hızlandırsalar ya da sorumluluk alsalar mutlaka bir hata yapacaklarına iman etmiş, her şeyi önce kendi elleriyle karman çorman edip sonra çözmeye çalışırken çok meşgul olduklarını söyleyen memurları değil de bir kaz sürüsünü görseydim, gerçekten hiç şaşırmazdım. Öyle bir şey görseydim ya bir laboratuvardan kaçmış olduklarını, ya bir hocamızın onları odasında beslemeye karar verdiğini, ya bir hocamızın bir diğerine şaka yapmak için onları oraya getirmiş olduğunu ya da bir hocamızın bu kazları derste anlatımı pekiştirmek için peşinden sürüklediğini düşünür ve Avcı Hocamızın bu garibanları görmemesi için dua ederdim. Anlatımın akışını bölmek pahasına araya şunu da eklemek isterim. Dedim ki, "Öyle bir şey görseydim bir hocamızın onları odasında beslemeye karar verdiğini düşünürdüm." Evet, bizler genelde hayvanları çok seven insanlarız. Avcı Hocamız bile, en

azından av köpeklerinin bu dünyadaki en iyi dostudur. Hemen tüm hocalarımız, –Sayın Rektörümüz dışında– özellikle kedileri çok sever ve daima beslerler. İşte bu yüzden, dersliklerimizde öğrenci değil kedi, odalarımızda hoca değil kedi, bahçemizdeki ağaçlarda meyve değil kedi bulunur ekseriyetle. Öyle ki, Tuhaflıklar Fabrikamız, kedilere ait bir dünyanın evcil canlıları bizmişiz gibi görünür başka bir âlemden bakacak gözlere. Hatta bir kadın hocamız, binamızda ve bahçelerimizde dolaşan tüm bu kedilerin imparatoriçesi ya da belki komutanları gibi bir konum işgal eder. Kendisi Kedi Hoca diye tanınır ama Sayın Rektörümüz gerçek bir papağanken bu hocamızın sadece namı kedidir. Binamızdaki tüm kedileri elleriyle besleyen, sayılarını kimsenin tam olarak bilemeyeceği çok sayıda kediyle aynı odada yaşayan, peşinde bir kedi ordusu ile gezen ve yüzü de huyu da günden güne kedileşen bir hocamızdır Kedi Hoca. Lakin tüm bu hayvan sevgimize rağmen, kazlar bizlerin ilgi alanına pek girmez. Yine de bir hocanın odasında kaz beslemesine de şaşırmazdım çünkü bazılarımız, başta öğrenciler olmak üzere binamız içinde yakaladığı şahıslara, yazdıkları ya da birine yazdırdıkları eserlerinin yanı sıra gıda maddeleri satışı yapmaktan da kendilerini alıkoyamamaktadır. Bu nedenle binamız, içi farklı alanlarda ticaretle iştigal edenlerce doldurulmuş bir hana da benzetilebilir. Bir hocamız, öğrencilerinin ödevlerinden müteşekkil bir kitabı üzerinde müellif olarak kendi adı yazar şekilde yine aynı öğrencilere dahi satmıştır. Bir de, hatırladıkça hâlâ kıpkırmızı olurum, bir hocamızın odasında renkli sular içerisinde yüzen bitkileri gördüğümde onların satılık turşular olduklarını anlamayıp orayı bir laboratuvar sanışımı. Olasıdır ki, memleketinden çuvalla gönderilen bakliyatı ve tahılı odasında satan, yani odası bir zahire tüccarının dükkânına benzeyen bir hocamız okula birkaç kaz getirmiş, bunları odasında semirtmiş, kesip etlerini birilerine satmayı ve bu şe-

kilde hocalıktan ticarete geçecek sermayeyi biriktirmeye karar vermiş olsun. Ya da, daha da sık rastlananı, bir hocamız bu kazların yumurtalarından elde edeceği yeni kazlarla bir kaz çiftliği hayaline dalmış olsun. Ah ben dahil ne çoğumuz, kaç devekuşu alarak ticarete başlarsak kaç ayda kaç devekuşu elde edeceğinin hesapları içinde, yapmakla mükellef olduğu asıl hesapları savsakladı... Nedendir bilmem, çoğumuzun gönlünde bir tacir yatar; ara ara adımızı taşıyan kitaplarımızı –yazarının kim olduğu önemli değildir, önemli olan üzerinde bizim adımızın yazmasıdır– bir sahaf gibi tezgâha yayıp odalarımızda satışımız ya da verdiğimiz derslerin sınavları için bu kitapların satın alınmasını önermemiz bundandır. İşin tuhaf ya da kim bilir belki de normal olan kısmı ise, bu kitapların nasıl satıldığını bilsek de satılıp tükenmeleri ve yeniden basılmaları ile samimiyetle övünebiliyor olmamızdır. İnsan bir kez inanmak istemeyegörsün! En çabuk kendi yalanına inanır.

Lakin dedim ya ortada kaz falan yoktu, memurlar vardı. Hatta baktığı fallarla geleceğin kopyasını çıkarabildiği söylenen kadın da aralarındaydı. Asli görevinin yerini çoktan falcılığın aldığı ve bundan hiç kimsenin şikâyetçi olmadığı çünkü istisnasız herkesin mutlaka arada bir fal baktırdığı bu memuru cazip kılan, fal baktığı kişilere hep iyi bir gelecek resmi çizmesiydi sanırım. "Çok yükseleceksiniz," derdi fal baktığı hocalara. Aksi mümkün değildi ki düşününce; elbette yükselecektik; bunun için biraz dikkatli olmak yeterliydi. Lakin ölçülü, muğlak ve müphem yorumlar yapardı. Bana "Bulacaksın," ya da "Bulamayacaksın," demedi örneğin ama iyi şeyler olacağını söyledi. Öte yandan, bize yükseleceğimizi söyleyen bu kadın, kendi cinsinden olan diğer memurlara bunu elbette söylemezdi çünkü onlar için böyle bir olasılık, dört yapraklı yonca misali, nadiren belirirdi. Bu nedenle, çok daha fazlasını yapabilecekken talihsizliğinin

bir eseri olarak memurlar arasında sıkışıp kalmış bazı kimseler de, atıl kalan kapasitelerini etraflarındaki her şeyden ve herkesten nefret etmeye harcarlar, kim olduğuna bakmaksızın kendilerine yanaşan herkese ya çatal bir dil ya da harlı alevler saçarlardı. Bunda, bizleri dikkatle izleyip yaptıklarımıza nazaran ne denli haksız kazançlar elde edebildiğimizi görmeleri de etkiliydi kuşkusuz. Lakin bu gibi kimseler de, evvelce andığım uyumsuzlar gibi, alevleri ve çatal dilleri de yanlarına verilerek Tuhaflıklar Fabrikamızdan ya lağvedilir ya da artık kimsenin hatırlamadığı zamanlara ait belgelerin yanına bir kâğıt gibi ufalanıp dökülmeye gönderilirlerdi. İşte bu sürgünler kimi zaman son bir kez ağızlarını açar ve böylece hem kendilerini hem de kadim zamanlardan beri orada çile dolduran harfleri ateşe verirlerdi.

Güruh memurlardan ibaret değildi. O yıl meslekte doksan altıncı yılını kutladığını, bir asır hocalık yapan tek kişinin kendisinin olmasına artık çok az kaldığını –beşikten hoca olduğunu belirtmeyi severdi rahmetli– biraz sonra yapacağı kısa konuşmada söyleyecek olan Değerli Hocamızı da aralarına almışlar, okulun ve daha ziyade gıybetini yapmak istedikleri kişilerin geçmişlerine, aile hayatlarına ilişkin sorular soruyorlardı. Bu, çocukların çok sevdikleri masalları ebeveynlerine tekrar tekrar anlattırması gibi sürekli yinelenen bir olaydı. Sanırım o anlarda Değerli Hocamız, bir bina dolusu insanın kaldıramadığı ağırlıktaki bir sır perdesini, "Ya bu da iş mi?" dercesine küçümseyerek kaldırıyor, binamızın aynı anda birden fazla yerinde görülebilen bir adamın –hoca olduğu da iddia edilirdi, öğrenci olduğu da ve hatta müstahdem olduğu da ama önemli olan kim olduğu değil aynı anda nasıl birden fazla yerde var olabildiğiydi– hikâyesini anlatıyordu.

Topraklarımızda gıybet çoğu zaman, "tarihimizi öğrenmek" kisvesi altında yapıldığından, Değerli Hocamız kendi-

sine sorulan sorulara hevesle yanıt veriyordu. Nelerden bahsetmiyordu ki... Bebekliğini bildiği, babası da kıdemli profesör olan bir kıdemli profesörün küçük bir çocukken yaptığı küçük hırsızlıklardan bahsediyordu mesela. Hatta o dönem müstahdemlerden birinin işini kaybetmesine de sebep olmuştu bu haylaz hocamız. Olay şöyle vuku bulmuştu anlatılanlara ve bir dönem çok gözde bir araştırma biçimi olan "etrafımızdakilerle konuşarak tarih yazma" metodunu izleyerek gerçekleştirilmiş bir kurum tarihimize göre: O günlerde henüz küçük bir çocuk olan ve babası tarafından ileride kendisine kalacak toprakları görsün misali sürekli Tuhaflıklar Fabrikamıza getirilen bu haylaz hocamız, binamızın kullanılmayan sayısız odalarından birine girip, odanın içinde sepetlerde duran meyveleri görüp kendini kaybetmiş. Tam o esnada odaya giren müstahdem, göz hakkı falan demeyip kim olduğunu da bilmediği hoca oğlunu köşede duran küreğin sapıyla epeyce hırpalamış. Olay açığa çıktığında ise müstahdem, Tuhaflıklar Fabrikamızın bahçesindeki ağaçlarda yetişen meyveleri toplayıp satmak eylemi üzerinden zimmet suçlaması ile karşı karşıya kalmış ve işini kaybettiği yetmezmiş gibi bir de yargılanıp ceza almış.

Eğer böyle ayrıntılara girecek olursam arayışıma ilişkin anılarımı bitiremeden ölmem muhtemeldir. O nedenle ben yeniden arayışıma ilişkin anlatıma geri dönmeliyim. Yeri gelmişken belirtmek isterim ki Değerli Hocamız meslekte yüzüncü yılını maalesef göremedi. Yaşı ise, Değerli Hocamız açıkça ifade etse de, benim şahitlik ettiğim kutlamalarda dinlediğim ve asla değişmeyen konuşmalarda yapılan asla değişmez şakalardan ötürü hep on sekiz olarak kaldı zihnimde. Evet, benim de o günler dikkate alındığında yakın bir zaman önce öğrencisi olduğum, kendi adını taşıyan bir büyük amfide derslerini veren, kadim dinlerin bilgisi gibi asla değişmez bir anlatımın sahibiydi bahsi geçen ho-

camız. Ben, henüz ortalığın tenha oluşunu da fırsat bilerek, yanlarına yanaştım. Çok eski bir zamanda kaybettiği güzelliği yüzünde aramış da bulamayışına sinirlenmiş gibi rengârenk ama öfkeli bir suratın bakışlarını takip ederek bana ulaştı Tütüniçer Karakurular familyası üyelerinin bakışları. Tüm bakışlar üzerimde toplanınca, tehlikeli bir canlıdan kendilerini korumak ister gibi, güruhun sesi bir anda kesildi; tüm yaprakları gövdesinin eşiğine dökülünce kuru dallarını göğün orasına burasına batıran ağaçlar gibi gözüktüler gözüme. Beni görünce irkilmiş, "İş geliyor!" diye düşünmüş olmalılar. Gerçi kendilerine getirilen işi derhal bir eksiklik bularak hatta konuşanı hiç dinlemeden başlarından savma ve koyu sohbetlerine, tütünlerine, fallarına ya da hülyalarına dalma konusunda son derece ehil canlılardı. Eğer karşılarındaki kişi ısrarcı olursa çok sinirlenir, onu anlayışsızlıkla suçlar, yine de başlarından savamazlarsa konuyla ilgisi olmayan bir kişiyi adres gösterip sorunu onun çözebileceğini söylerlerdi. Açık konuşalım! Onlar beni sevmezdi, ben de onları; yine de belirli bir nezaket içinde işkence ederdik birbirimize. Gerçi bunlar artık uzak bir geçmişte kaldı. Asistanlık günlerim sona erip hoca olduğumda bana davranışları bir gecede değişmişti ve ben de o günden sonra onlara daha iyi bir gözle bakar olmuştum.

Eğilip Değerli Hocamızın eline sarıldım, yeni doğmuş bir kedi yavrusu gibi titrekti. Yüzüne baktım. Gözleri, "Mendilimi çıkarıp nazikçe buğusunu silsem bizleri daha iyi görür mü?" diye düşünmeme neden oluyordu. Hocamızı tebrik edip saygılarımı ilettim. O da, benim onunkinden daha büyük başarılara ulaşmamı diledi her zaman olduğu gibi. Kendisine meramımı anlatmaya başlayacaktım ki, Büyük Âlim adını işittiği anda tüm kötülüklerin efendisinin adını işitmiş gerçek bir inanç sahibi gibi irkilerek konuşmayı reddetti ve memurlara nazikçe veda ederek o an koridorda belirip

tüm ilgiyi üzerinde toplayan, Tuhaflıklar Fabrikamızın eski hocalarından olup sonrasında parlamentoya girme hevesine kapılmış, pek taraftarı olmayan küçük ve muhalif bir partide siyasete atılan, en nihayet emekli olan Muhalif Hoca'ya doğru yürümeye başladı.

Şimdi düşünüyorum da, nasıl ki Kadro Bekleyen'in varlığı yakın çevrede üst kademeden bir idareci bulunduğuna delalet ediyorsa, balonun o anlarında Muhalif Hoca'nın aramızda olduğuna delalet eden de onun etrafını bir hale gibi saran kalabalıktı. Yoksa Muhalif Hocamızın cücelik sınırlarını burun farkıyla aşan kısa boyu ile o kalabalığın içinde doğrudan görüldüğünü söylemek pek gerçekçi olmaz. Muhalif Hoca'nın çevresini saran kalabalık nasıl da şendi; sanki uzun süredir uzak diyarlarda olan babaları bir süreliğine izne dönmüş de gelirken yanında onlara da çeşitli hediyeler getirmişti. Bu hemen her şeyden ürken, yersiz kuşkulara kapılıp her şeyi kendilerine yönelik bir komplo olarak değerlendirme eğiliminde olan ve bu edimlerini bilimin temel kaidesi olan şüphecilik sanan güruhtan hocalık payesi taşıyanların tamamı Muhalif Hoca'nın eski asistanlarıydı. Bunları zaman içerisinde mi kendisine benzetmişti yoksa zaten kendisine benzedikleri için mi yanına ve dolayısıyla Tuhaflıklar Fabrikamıza almıştı bilmem imkânsız. Bildiğim bir şey varsa, şimdi o güruhun içinde yer alan akranlarım dahi, her ne kadar onları kurumumuza alan Muhalif Hoca olmasa da, gayri resmî olarak mutlaka Muhalif Hoca tarafından bir sınavdan geçirilmekteydiler. Bu sınavlarda sorulan sorular da, elbette, Muhalif Hoca'nın evvelce verdiği eserlerde yazanların aday tarafından tekrar edilip edilemediğinin ölçülmesi biçiminde gerçekleştirilirdi. Çoğunlukta gördüklerinde kıyasıya eleştirdikleri edimleri kendilerinin de aynı biçimde uyguluyor olmalarını, duruma göre davrandıklarını, bu davranışa onları çoğunluğun ittiğini, aksi takdirde nesillerinin hepten tü-

keneceğini ve bunun da başta ülkemiz ve Tuhaflıklar Fabrikamız olmak üzere hemen herkesin zararına olacağını söyleyerek savunuyorlardı. Düşününce, hem çoğunluk hem de muhalefet, kendi menfaatleri uğruna giriştikleri her mücadeleyi toplumsal faydayı azamileştirmek adına girişilen bir mücadele gibi göstermede ne denli mahirdi. Ve ne kadar da birbirlerine benziyorlardı! Sözleri farklı sazları aynı... Hatta melodileri, ritimleri... Nasıl da kendileri için üzgün, ağlamaklı, kederli... Ve nasıl da tüm bu kederin kaynağı kendi ruh hâlleri değil de güç koşullarda yaşam mücadelesi veren kitlelermiş gibi, görünürde diğerkâm... İşi ilim olan birisi olarak bu iddialarımı en azından mantık düzeyinde savunmam ve kanıt göstermem elzemdir. Söz ve iddialarıma kanıtım, hayatının belirli bir döneminde azınlığın ya da çoğunluğun marjinal uçta savunucusu ve eylemcisi olmuş bireylerin, kendi menfaatleri adına aradıklarını bulamadıklarında derhal diğer uçta, yani o güne kadar muhalifi oldukları fikir ve kişilerin yanında, yine marjinal bir savunucu olmaları ve geçmişlerini şiddetle inkâr etmeleridir. İşte bu, aranan şahsi güç ve menfaat dışında hiçbir şey olmadığının kanımca en sarih kanıtıdır.

Koridor gitgide kalabalıklaşıyor, beyaz masa örtülerinin üzerinde bir cilt hastalığına tutulmuşları akla getiren kırmızı, siyah ve sarı lekeler belirmeye başlıyor, az önce tertemiz olan masalar, tabaklar, bardaklar, koridorun zemini, soluduğumuz hava canlılığını yitirerek hızlı bir çürüme sürecine giriyordu. Bir karasineğin bir tabakta kalmış yemek artıklarına doğru uçmaya başladığını fark edince gözüm takıldı. Karasinek artıkların üzerine konmuştu ki, bir el uzanıp tabakta dişlenip bırakılmış meyveyi aldı. Karasinek, bir uydu gibi, meyvenin sürekli değişen konumuyla uyum içinde uçmaya, çevresinde dönmeye başladı. Nihayet, meyvenin kararmaya başlayan bir kısmına kondu. Son derece zayıf,

üzerine en az iki beden bol gelen bir takım elbisenin içinde, gözlerini sürekli kırpıştırarak etrafa bakan ve arada meyvesini dişleyen adamın yakınlarındaki küçük topluluklar yüzlerini ekşiterek koridorda farklı yerlere taşındılar. O an ben de kokuyu aldım. Bugün düşününce, gerçekten kokuyu alıyor muyduk yoksa koktuğu söylendiği için mi koku burnumuza doluyordu emin değilim. Emin olduğum bir şey varsa o ekşi, o çürük kokunun kesinlikle orada olduğuydu. Kokan Hocamız sanki o ve kokusu iki ayrı varlıkmış da insanların yüzündeki memnuniyetsizliğin sebebi o değilmiş gibi kedersiz, benim yakınlarımdaki bir topluluğa katıldı. Selam verdiği topluluk, bir sineği kovalarken bir yandan da gözlerini işlerinden ayırmayan insanlar gibi, ellerini boşlukta rastgele sallayarak aldılar bu selamı.

Derler ki, Kokan Hoca'nın genç yaşında bu denli yükselmiş olması ilminde keskinliğinden değil, onu imtihan eden hocaların, boğazlarını bir el gibi sıkan kokudan bir an önce kurtulma isteklerindendi. Ve yine derler ki, kendisini hocalığa terfi ettiren çalışması, bir sabah uyanıp gece gördüğü rüyayı bin altı yüz kırk sekiz sayfa olarak altı günde kaleme almasıyla oluşan bir eserdi. Bu süreçte hiç uyumamıştı çünkü bunun yeniden rüya görmek anlamına geleceğine ve yeniden rüya görmenin de verilerini zedeleyeceğine inanmıştı. Bizlerin bilim uğruna ne çilekeş yaşamlar sürdüğümüzün kanıtı olarak sıklıkla anıldığından bu hikâyeyi Tuhaflıklar Fabrikamızdaki herkes defalarca dinlemiştir. Zaten bizler, tüm kusurlarımızın bilim uğruna çektiğimiz çileler nedeniyle hoş görülmesini talep ederiz.

Kokan Hoca'nın yanına yanaştığı topluluktakiler yüzlerini ekşitseler de bir yere gidemediler çünkü Tuhaflıklar Fabrikamızın önde gelen kıdemli profesörlerinden birini, Hatip Hocamızı dinlemekle meşguldüler. Kokan Hoca'nın kendilerine yakınlığına rağmen dağılmayan bu topluluğun ne ko-

nuştuğunu dinleyebilmek için yanlarına yanaşınca fark ettim ki, Kokan Hoca'nın ayağında üzerindeki elbiseye uygun bir ayakkabı da yoktu. Beyaz çoraplara sarılı ayakları bir terlik mi yoksa bir takunya mı olduğu ilk bakışta anlaşılamayan bir nesneye geçirilmişti. Ara ara o yöne bakan asistan arkadaşlar ve genç hocalar, hem Hatip Hocamıza hem de o an topluluğun içinde olan bir diğer kıdemli profesöre saygısızlık ettikleri düşünülmesin diye gülüşlerini bastırmaya çalışıyordu. Özellikle bu ikincisi, yani Hatip Hocamızı dinleyen, Kokan Hoca'yı pek sever, onu eleştirenlere, "Belki bir hastalığı var, belki çaresiz, bakın o da bir maaşla anasına babasına bakıyor garip," diyerek sahip çıkar, hatta onunla alay edenlerin vicdan azabı duymalarına neden olurdu. Gerçi onun da hâli bir tuhaftı şimdi düşününce. Onun da kıyafetleri pek çoğumuzunki gibi solgun renklerde ve oldukça yıpranmıştı. Ayağındaki pantolonun paçasından süzülen iplik parçaları, müstahdemlerin ellerinde her gün yerlere sürüldüğü halde kendisi bir kez bile temizlenmemiş paspasları akla getiriyordu. Evet, bu giysi bahsini uzatmakta bir fayda da görmüyorum artık. Bu gibi tasvir ve benzetmelerle kimseyi sıkmamak için şu kadarını söyleyeyim ki, ben de dahil olmak üzere hemen hepimiz ekseriyetle içinde son derece resmî göründüğümüzü düşündüğümüz, mesleğe başladığımızda ilk maaşla aldığımız ya da dünyasını değiştirmiş bir akrabadan kalmış, koyu ama soluk renkli, oldukça bol, eprimiş kıyafetler içinde gezerdik. O kadar ki, aramızda sadece günün modasına uygun ya da güzel giyindiği, kişisel bakımına özen gösterdiği için pek bir şey bilmemesine rağmen hızla yükselen kişiler vardı. Doğanın güzeli ödüllendirdiği hepimizin malumudur. Hocalarımı, arkadaşlarımı kızdırmak pahasına da olsa itiraf etmem gerekir ki, geriye kalan çoğunluk da bilgi açısından diğerlerinden farklı değildi; yetmezmiş gibi bir de kötü giyiniyorduk hepsi bu. Uzattığımın farkındayım ama

şunu da eklemem gerekir ki bazılarımız da güzel ve bakımlı olmak adına, küçük çocukları eğlendirmeye uğraşan palyaçolara benzetirdi kendini. Bunun en bilindik örneği ise Kırmızılı Hocamızdı. Kendisi o gün Değerli Hocamızın davetine de topuklarına kadar uzanan kan kırmızısı bir palto ile katılmıştı. Bir süre sonra Kırmızılı Hocamızın asistanı bu paltoyu emanet bir bebek gibi kucağında gezdirmeye başladığında, Kırmızılı Hocamızın elbisesinin de kırmızı olduğunu görmüştüm. Söylemem belki lüzumsuz ama kendisinin ayağındaki çizmeler, başındaki melon şapka, dudaklarındaki boya, hülasa görünen her yanı kıpkırmızıydı. Yine de, tüm bu kırmızılık içinde hocamızın esmer, hani neredeyse kara suratı bir zıtlık oluşturarak varlığı belirginleştiriyordu.

Sonraları çok düşündüm, "Kokuya rağmen oraya beni ne çekti, salt anlatılanları merak etmiş olmam mı?" diye. Buna yanıt vermem mümkün değil. Belki talih, belki kader, belki arayışımın bilediği merak duygum, belki koku... Evet, beni oraya çekenin o ağır ve geniz yırtan koku olması da mümkündür çünkü insan kimi zaman kaçması gerekene meyleder. Ne olursa olsun, o an oraya gitmeseydim bu hikâyenin devamı oldukça farklı yazılabilirdi. Yine de, düşününce, sanırım sonu değişmezdi ki bu da aslında sürecin değişme olasılığını anlamsız kılar.

VII

Bir insanın, kendisine zulmedene gülümsemeye mecbur bırakılmasından daha beter bir zulüm olamazdı yeryüzünde.
– Hasan Ali Toptaş, *Heba*

"Kitap babamın terekesinden bana devrolan eserlerden bir yazma... Müellifi de bir âlim ve Büyük Âlim'in öğrencilerinden olduğuna inanılıyor. Sağlığında babamla bu kitap üzerine çalışmıştık bir müddet, sonra..."

Son zamanlarda tamamladığı bir çalışmasından bahseden Hatip Hoca, iri kanatları parlak renkli bir kelebeği akla getiren boyunbağını dolgun parmakları arasında kıstırmış, bir sıkıyor bir bırakıyordu. Kıyafet dediğin böyle olurdu işte! Hatip Hoca, ailesinde kuşaklardan beri fakir görülmemiş ancak servetinin kaynağının ne olduğu da bilinmeyen kişilerdendi. Öte yandan, derin bir âlimdi. Çalışmaları sadece ülkemizde değil tüm dünyada bilinirdi. Konuşmaya başladığında ilgiyi derhal üzerine çeken, kendisini dinleten insanlardandı. Şüphesiz iyi bir hatip olmasında çok okuması, eğitimini önce ülkemizde yabancıların açtığı okullarda, sonra da bizimkinden daha müreffeh ülkelerdeki saygın eğitim kurumlarında tamamlamış olması, dilimiz başta olmak üzere diğer pek çok dili –on altı dil bildiği rivayet olunurdu– kusursuz konuşması ve nezaketi önemli yer tutuyordu. La-

kin Hatip Hocamızın kendini böyle ilgiyle dinletebilmesinin asıl nedeni, sanırım saydığım bu özellikler arasında bulunamaz. Onu iyi ve kendini dinleten bir hatip yapan temel unsurlar, hocamızın merakı diri tutmayı bilen bir anlatıcı olması ve alanı olmamakla birlikte çok derin bir tarih bilgisini haiz olmasıdır. Nedendir bilmem, Tuhaflıklar Fabrikamızdaki pek çok hocamız, yıllar içinde kendi çalışma alanlarını terk edip çalışma alanları her neyse onun ya da bambaşka bir konunun tarihini çalışmaya meyyaldirler. Belirli bir konuda bir buluş yapmaktansa buluşları yapanları kronolojik olarak sıralayabilmek ya da bizden öncekilerin sıralamalarında yaptıkları hataları düzeltebilmek... Bunları yazan ben de, bu eğilimden vareste tutulamam şüphesiz. Her neyse! Bir kitaptan bahsediliyordu ve son derece gizemli bir hikâye söz konusuydu. Duyduklarımın arayışıma yön vereceğini daha ilk anda kavramıştım.

"Babam bu kitabı Hayal Sahaf'tan almış. Eskiden ne kitaplar düşerdi sahaflara. Üç otuz paraya da alırdık. Babamların zamanında kitap alan zaten kaç kişi var? Satan da az o zaman... Gençler tanımaz, satacağı kitapları ceketinin ceplerinde, sırtına vurduğu bir torbada, kimi zaman bir ülkeden bir ülkeye gezen bir seyyah gibi bavulunda, şehrin orasından burasına sürükleyen bir adamcağız bu Hayal Sahaf. Çok kıymetli kitapları çok uygun fiyata satan, haza beyefendi, şık ve biraz da, çapkın demeyeyim de, hanımları seven biri..." Hatip Hoca, "Gençler," dediğinde ben ve diğer arkadaşlar, yuvaya yemek getiren analarına yanaşan kuşlar gibi, hocamızın yamacına daha da ilişip, yüzümüze ilgiyle dinlediğimizi belirten şekiller verip, ağzımızı hayretle açarak Hatip Hoca'ya baktık. Bu ilgimizde bir çapkınlık hikâyesi dinleyeceğimiz zannına kapılmış olmamız da etkiliydi belki, kim bilir? Kokan Hocamızın hamisi diğer hocamız da anlatılanları bizim gibi ilgiyle dinliyor ve ara ara Kokan Hoca'ya bakıp şef-

katle gülümsüyordu. "Babamdan işittiğim kadarıyla şu yabancıların bugünlerde yine karşımıza çıkardığı olaylar yaşanırken canını zor kurtarmış bir çocukmuş kendisi. Kendi milletlerinden insanların gömüldüğü bir mezarlıkta yaşamışlar önceleri. Her çeşit işte çalışmış, sığınabildiği yerde barınmış, romanlara merak salınca geçimini kitaplarla sağlamaya başlamış. Çocuklukta nasıl korktu, ruhunda nasıl bir derin yarık açıldıysa hep sessiz, hep naifmiş. Varlığının farkında olunmaması için doğal bir yetenek geliştirmiş sanki. Asıl adını bilen çoksa da genelde Hayal Sahaf diye anılır. Belki kendi de böyle istemiş, böylesi daha güvenli diye düşünerek... Tüm sermayesi, nereye giderse yanında götürdüğü kitaplarıymış. Dönemin ünlü yazarları, şairleri, düşünürleri ve hatta babam gibi pek çok hoca Hayal Sahaf'a müşteri olmuşlar. Ben küçük bir çocukken, babamın elinde bu Hayal Sahaf'a gidip kitap alırdık bazen; sonraları kendim de çok alışveriş ettim bu adamla. İşte bir gün babam bir yazma eser satın almış Hayal Sahaf'tan. Kitabı okumuş lakin hafızasında özel bir yer teşkil etmemiş bu eser. Ta ki İçdenizimiz kuruyana kadar!"

Salona yayılan müzik, yemek yiyenlerden ve konuşanlardan çıkan sesler, abartılı kahkahalar, bağırış çağırış birbirini övenler... Tüm bu heyulaya rağmen, Hatip Hocamızın hemen hepimizin derslerimiz esnasında tahtaya mutlaka resmettiği dairelerin üst üste bindirilmesinden müteşekkil gibi duran yuvarlak bedeninin etrafında kalabalık artıyordu. Bizler daire çizme ve anlattıklarımızı mümkün olan en basit hâliyle o dairelerin içine yazma üstatlarıyızdır. Hatip Hoca'nın bedeni bu hâlimizle ne kadar da uyumluydu... O günlerde değil ama şu an bu satırları kaleme alırken düşünüyorum da, sanki hocamız tarihine ve yapısına vâkıf olduğu dünyanın biçimini alıyordu günden güne. Ya da kim bilir, bilgi şişmanlatıyordu. Koku da ilk andaki etkisini yitir-

miş ya da biz ona alışmıştık. Hocamızın anlatımı da bir çekim kuvveti etkisi yaratıyordu adeta; söylediğim gibi, grubumuz kalabalıklaşıyordu. Kendimi dinlediklerime o denli kaptırmıştım ki, Kedi Hocamız, "İçdeniz kurumadı Hocam kurutuldu!" şeklinde bir itiraz yükseltip yaşananlara ilişkin komplo teorilerini hatırlatmasa ve sürüp giden anlatımı bölmese ne kadar kalabalıklaştığımızın farkına varamazdım belki de. "Ayrıca onlar önce kendi yaptıkları Kedi Katliamı'nın hesabını versinler! Kimseden insanlık dersi alacak değiliz!" Kedi Hoca'ydı yine konuşan. Ne ara gelmişti? Kokuya mı gelmişti?

Yakın mı uzak mı olduğu sizin yaklaşımınıza kalmış bir geçmişte yaşanmış olaylar nedeniyle yabancılar bizi –bilmem açıklamaya hacet var mı, biz dediğim ülkemizdir– suçluyorlardı yine. Kedi Hocamızın öfkesi işte bu suçlamaya yönelikti ve belli ki Hatip Hocamızın konuşurken izlediği retorik Kedi Hocamızı rahatsız etmişti. Biz gerçekten bu acılara sebep olmuş muyduk? Onlar gerçekten Kedi Hocamızın iddia ettiği gibi bir kedi katliamına girişmişler miydi? İkisi aynı şey miydi? Biz kedi miydik ki kedilere yapılan zulüm bizim eylemlerimizi meşru kılacaktı? Hem hangisi daha önce olmuştu? Bu sorulara yanıt vermek o günlerde benim ne işimdi ne de haddim. Hâlâ da değildir. Zaten bahsi geçen sorular, anlattığım olayların yaşandığı tarihten onları kaleme aldığım bugüne kadar hâlâ yanıt bulamamıştır. Bu kadar yıl sonrasında bu konularla ilgili söyleyebileceğim şey şudur ki, bu soruların yanıtlanması adına dünya üzerinde bazı âlimler hariç hemen hiç kimse tarafından samimi çabalar sarf edilmemiş olması, yaşananların başta idareciler olmak üzere hemen herkes tarafından kişisel menfaatler dikkate alınarak yorumlanması, dünyayı sürekli harlı ateş üstünde tutulup arada üzerine su eklenen bir acılar kazanına benzetmektedir. Öte yandan, yıllardır sürüp giden tartışmalar, "Bu çocu-

ğun adı o mu olsun yoksa şu mu?" sorusu etrafında dönerken, çocuğun haykırışları da duyulamamaktadır.

Kedi Hocamızın sözlerine yanıt, o âna kadar sessiz kalan, Kedi Hocamız gibi kendisinin de aramıza ne ara katıldığını fark edemediğim Kibar Hocamızdan geldi: "Efendim kusurlarımız olmuştur lakin her dönemi de kendi koşulları içinde ele almak elzemdir. O gün yaşananları bugünün koşullarıyla değerlendirmemek gerekir..." Şefkatli bir annenin üşüyen evladının üzerine serdiği bir örtü gibi örttü bu sözler tartışmamızı. Kedi Hocamız hiç itiraz etmedi, "Elbette hocam mutlaka mutlaka," diyerek Kibar Hoca'ya katıldığını belli etti. Bu durum, Tuhaflıklar Fabrikamızın yazılı olmayan kurallarından biriydi; itiraz sadece kıdemce eşitlere ya da astlara edilir, eğer onlardan biri idari bir görev alacak olursa onlara da edilmezdi. İtiraz adeta zor günler düşünülerek edilen tasarruftu, onu çok lüzum görmedikçe harcamak müsriflikti. Çok gerekli olur da itiraz edilecek olursa, önden bir aperatif olarak mutlaka şu sözler gelirdi: "Söylediklerinize katılıyorum ama..."

Ben, bahsi geçen kitaba ilişkin anlatım sürsün istiyordum ama o günlerde henüz taze bir asistandım ve gülümseyen bir yüzle herkesi onaylamaktan öte bir şey gelmezdi elimden. Neyse ki, Hatip Hocamız sözü kesilip unutturulacak insanlardan değildi de herkesin bakışları kısa sürede üzerinde toplanınca o da anlatımını sürdürdü. "Babam İçdeniz kuruduktan sonra bir gün birdenbire bir kitapta okuduğu bir kısmı hatırladı. Derhal kütüphanesinden bir kitabı çıkarttırdı ama aradığını orada bulamadı. Bana da çok olur, okuduğumu bilirim, belirli bir kitaptan okuduğumu çok kişiye söylerim ama eğer yeniden okumak ister de ararsam aradığımı o andığım kitapta değil farklı bir kitapta bulurum. Bazen o kadar emin olurum ki hafızamdaki bilgiden, aradığımı hatırladığım yerde değil de farklı bir kitapta bulunca hayretler içinde kalır,

kitapların içindeki bölümlerin birbirleriyle yer değiştirdiğini düşünürüm." Hocamızın bu tespiti karşısında hepimiz hayret ve hayranlık içindeydik çünkü anlattığı durumu yaşamamış kimse yoktu aramızda. "Araya araya babamın hafızasında kalan bölümü ihtiva eden kitabı bulduk en nihayet, dediğim gibi, Büyük Âlim'in öğrencilerinden bir âlimin eseri olduğu düşünülüyor. Babam ilgili bölümü yeniden okumaya girişti. Yıllar içinde gözleri iyice bozulduğundan kitabı kendi başına okuyamayınca benden yardım istedi. Ben eski yazıyı babam kadar olamasa da..." Bizler derhal itiraz ettik. Samimiydik de çünkü Hatip Hocamız eski yazıyı hem de en nadir biçimleri içindeyken dahi tereddütsüz ve yanlışsız okuması ile meşhurdu. Hatip Hoca, bizlerin itirazına memnun olduğunu belirten bir gülümseme ile devam etti: "Ben babama da göstererek okudum, babam, gözünde bir lup, başıyla onayladı, yeri geldi eksiğimi tamamladı, yanlışımı düzeltti, velhasılıkelam biz o bölümü epeyce bir bugünkü yazıya ve dile çevirdik. Önce babamın vefatı, sonra başka işler, dertler derken unuttum kitabı. Bir de biliyorsunuz geçen yıl mezun olduğum mektep davet etti, memlekette değildim." Sözün burasında yeni doğmuş tombul bir bebeği akla getiren parmağına geçirdiği, üzerinde bugün artık kimsenin konuşmadığı dillerden biriyle yazılmış bir yazı ve ne olduğunu çıkaramadığım bir sembol bulunan iri yüzüğü işaret etmişti Hatip Hocamız ve devam etmişti: "Neyse uzatmayayım, sonra müsait olunca yine aklıma düştü. Yakında yayımlayacağım o kısmı ve kısma ilişkin şerhimi ama merak eden olursa bana uğrayıp çıkardığım kopyalardan birini alsın da okuyup hem şaşırsın hem de görüşlerini dile getirip eleştirsin..."

"Ooo Hocam alışverişten mi geldiniz? Aa yoksa Değerli Hocamıza hediyeler mi getirdiniz?"

Bu muzip sesin sahibi Avcı Hocamızdı. Elinde ecnebilerin en meşhur mağazalarının poşetleri ve kıpkırmızı bir surat-

la ona yanıt vermeye çalışansa Tatlım'dı. Nasıl ki Avcı Hocamızın alametifarikası ne giyerse giysin üzerinden eksik olmayan avcı yeleği idiyse, Tatlım'ınki de kiminle konuşursa konuşsun kullandığı hitabıydı. Bu hitap, zamanla onun ismi olmuştu. Tatlım, yaşça benden pek büyük olmasa da çok hızlı yükselmiş hocalardandı. Son derece şık poşetleri tutan elini epeyce yukarı kaldırıp –demek yükte hafif pahada ağır hediyeler diye geçirdim aklımdan– "Müteahhit Bey'in kızının doktora bitirme jürisi vardı, danışmanıydım ya, eksik olmasınlar..." "Maşallah," dedi müstehzi bir edayla Avcı Hocamız. İstihza etmekte haklıydı çünkü Tatlım, hediye kabul etme işinde kralları gölgede bırakmaya başlamıştı. Size durumu uzatmadan ve abartmadan şöyle özetleyeyim: Tatlım'ın Tuhaflıklar Fabrikamızdaki odasının camları belki Hatip Hocamızın yaşadığı köşkün salonunda bile bulunmayacak pahalılıkta kumaştan bir perde ile örtülüydü. Çalışma masası usta marangozların hayalini süsleyen, uzak diyarlarda yetişen ağaçlardan üretilmişti ve koltuğu da ceylan derisi ile kaplıydı. Tatlım'ın odasında su bile kesme kristal bir sürahiden yine kesme kristal bardaklara doldurularak içiliyordu. Bu ve bunlara benzer eşyaların tümü, Tatlım'ın ya varlıklı ailelere mensup öğrencileri ya da bir şekilde birlikte çalıştığı varlıklı kişiler tarafından hediye ediliyordu. Binamızın müstahdem takımına kulak verilirse, Tatlım'ın evi daha da görkemliydi. Lakin yanlış anlaşılsın istemem; Tatlım kendisine ille de pahalı hediyeler verilsin derdinde değildi; küçük hediyeleri de samimi bir mutlulukla kabul ederdi. Fakat hediyesi unutulursa çok müteessir olurdu. Zaten namı bu şekilde duyulmuş olduğundan, onunla işi olanlar borç harç bir şekilde gereğini yaparlardı.

Bilmem Tatlım ile Avcı Hocamız arasındaki seslenişler mi dikkat dağıttı yoksa Hatip Hocamızın bir şeyleri okumaya davet eden çağrısı mı ürküttü, kalabalık grubumuz hız-

lıca dağıldı. Kokan Hoca bile yanımızda değildi artık. Onu bulmak zor olmadı; bir kör bile onun yerini tam bir kesinlikle işaret edebilirdi. Baktım. Sağı solu gelişigüzel didiklenmiş yiyecekleri eliyle bir kâğıda sarıyor, nezaketsizlik olur diye kimsenin elleyemediği tek kalmış meyveleri ceplerine dolduruyordu. Kıdemli hocalarımın yokluğunu fırsat bilip, bundan da önemlisi, Hatip Hocamızın bana Danışman Hocamın nerede olduğunu sormasından cesaret alıp söze girişti: "Hocam binada hocam ama henüz teşrif etmedi sanırım," ve ekledim: "Hocam sakıncası yoksa ben yazınızdan bir kopya alıp okuyabilir miyim?"

Hatip Hocamız çok memnun olacağını, beni mutlaka beklediğini söyledi ve baloyu tertip eden Değerli Hocamızı tebrik edenlere doğru yürüyerek beni yalnız bıraktı.

VIII

... Fakat çıldırmış olduğu söylenenlerin ne zaman çıldırdıklarını tâyin edebilmek nazik bir meseledir.
– A. Ş. Hisar, *Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği*

Borba yalnız delirmiş değildi, deli olduğunun da farkındaydı ve geriye kalan bu bilinç kırıntısı, gizlenen gölgeler arasında yanan titrek bir alev gibi, durumun korkunçluğunu artırıyordu.
– Machado de Assis, *Mezarımdan Yazıyorum*

Servetinin kayda değer kısmını İçdeniz dolduktan sonra o bölgede yaptığı inşaatlardan edindiği söylenen Müteahhit ve onun güzel kızını koridorun ortasında yalnız kaldığım o anlarda, etrafıma bakınırken fark ettim. Kızın sarı saçları omuzlarından dökülüyordu, uzun boyluydu, ayağında dizlerine uzanan siyah dar bir etek ve üzerinde de beyaz bir bluz vardı. Unvan sahibiydi artık; doktorasını tamamlamış ve jüriden hemen buraya, baloya gelmişti. Yeni mezun ve babası tebrikleri kabul ediyordu. Kızın babasına hitaben, "Hanımefendiyi tebrik için bu organizasyonu tertip ettik," diyen bir hocamız dahi olmuştu. Sözü eden benmişim gibi utanmıştım o an ve şimdi bunları yeniden yaşarken de aynı şekilde utanıyorum. Tacirlerin en zenginlerini ve bunların da özellikle fakirlikten okuyamamış olanlarını sürekli derslerinde misafir eden bu hocamızı pek yakından tanımazdım. Lakin kendisinin, misafirlerini daha kalabalık bir toplulukla karşılamak gayesiyle bir tellal gibi kapı kapı dolaşmasından ötürü, binamıza sürekli zengin tüccarları taşıdığını bilir-

dim. Yanlış anlaşılsın da istemem. Kendisi bu eylemde yalnız değildi. Onun gibi pek çoğumuz, artık hevesini aldığı ve bir dert olarak görmeye başladığı çocuğunu aile büyüklerinden birinin kucağına atar gibi, dersini ve öğrencilerini bir başkasının eline vermek isterdi. Ya da kimi zaman, dersliği bir kapan gibi kullanarak burada onurlandırdığımız kişiden bir menfaat elde etmeyi ve böylece bir taşla iki kuş vurmayı hedeflerdik. Daha da ileri gidip, bu gibi kişileri unvan sahibi olsunlar diye öğrenciye dönüştürenlerimiz de olurdu.

İnsan hafızasından bir muharip gazi gibi, "unutmakla malul" diye bahsedilmesi boşuna değildir çünkü yaşam bir harptir. Şimdi hatırladım, yazarken. Sanki Müteahhit unvan sahibi değil miydi? Kimilerine göre ilköğrenimi bile bitirmemiş, kimilerine göre Tuhaflıklar Fabrikası mezunu bu müteahhide geçmiş yıllarda tarafımızdan fahri doktora payesi verilmemiş miydi? O da bu unvanı, adının başına eklenmiş bir ad belleyip, masrafları evvelce kendisince üstlenilerek Tuhaflıklar Fabrikamızın bahçesine yapılan müştemilatın girişindeki tabelaya ekletmemiş miydi?

Yeni mezun güzel kız hâlâ tebrikleri kabul ediyordu. Nasıl da kibar, nasıl da mutlu, nasıl da ışıl ışıldı. Sanki güzel ve zengin olan o değilmiş gibi, ayrım gözetmeksizin Tuhaflıklar Fabrikamızın tüm hocalarına iltifatlar yağdırıyor ve saygıda en küçük bir kusur etmiyordu. Hocalar da onu nasıl yerlere göklere sığdıramıyorlardı. Şimdi o günleri hatırladığımda tekrar fark ediyorum ki, Tuhaflıklar Fabrikamızın mensupları olarak bizler çirkin ve fakirleri pek sevemezdik. Belki doğrudan aşağılamazdık lakin memurlarımız bile, güzel ya da zengin öğrenciye bir başka davranırdı. Böyle ara ara, görev uğruna daldığını unutup denizler altının güzellikleriyle sarhoş olan balıkadamlar gibi, hatıralara daldığımın, amacımdan saptığımın, farklı güzelliklerin bahsini açtığımın, hatta haddimi aşıp sarışın kadınları anlattığımın

farkındayım. Peki, öyleyse uzatmayayım da Müteahhit'in kızının hikâyesini tamamlayayım. Kadro Bekleyen, kefeninin bir parçası bu dünya ile diğerini birbirinden ayıran çite takılmışlar gibi aramızda bir görünür bir kaybolur ve beklediğini asla elde edemezken, Müteahhit'in sarışın kızı, "Şunun da tadına bir bakayım," dercesine mesleğimizden bir kaşık aldı. Lakin tadını beğenmemiş olacak ki, Tuhaflıklar Fabrikamızda bir yılı doldurmadan evlendi. Kendisini sonradan çeşitli vesilelerle birkaç kez daha gördüm. Hatta dekanlık görevi üstlendiğim o kısa dönemde babasının selamıyla makamıma da geldi ve bir yakınları için küçük bir ricada bulundu. Yanında oğlu vardı; her zerresinden güzellik ve yaşam enerjisi fışkıran bir memba gibiydi çocuk. Fark ettim ki, boynuna yapıştığı annesinin güzelliğini adeta bir vampir gibi emerek soluruyor ve bu güzelliği kendisine naklediyordu.

Tuhaflıklar Fabrikamızda, benim o an yaptığım gibi koridor ortasında hareketsiz bir şekilde beklemek, hatta yavaş yürümek son derece tehlikelidir. Görmek istemediğiniz ya da sizi görmek istemeyen insanlarla karşılaşmak riski bir yana, birdenbire üzerinize bir iş düşebilir. Açıklamakta yarar görüyorum ki bizde işler yukarıdan aşağıya doğru hızla düşer ve en nihayet ona dokunan kişilerden birinin elinde kalır. İş yukarıdan düşmeye başladığında elle tutulamayacak kadar sıcak olduğundan, yukarıdakiler ona el sürmeden, sadece parmak uçlarıyla –ki ellerinde eldiven de vardır– bir yön ve ivme kazandırarak aşağıya gönderirler. Aşağıya doğru artık ideal sıcaklığını bulmuş olan iş, genellikle çalışkan bir idari memur ya da asistanın eline yapışıverir. Fakat benim başıma o an bu gelmedi; diğeri oldu; görmek istemediğim biriyle karşılaştım. Daha doğru bir ifadeyle, deliye çattım!

"Merhaba, ben profesörüm ya siz!"

"Hocam merhaba, nasılsınız?"

"Gülmüyorsunuz değil mi? Aa gülüyorsunuz ama gerçekten çok ayıp yani ben bir profesörüm ve bu neeeeeeee! Nasıl gülersiniz nasııl!"

Olan olmuştu! Deli Hoca –ki Tuhaflıklar Fabrikamızda bu isimle anılmayı hak eden tek kişi kendisi değildi ama en çok hak eden de oydu– hemen her gün birimize vuran bir piyangoydu ve o gün ben tutturmuştum. "Ben profesörüm!" şeklinde koridorlarda çınlayıp ortamdaki profesör bolluğuyla ahenk oluşturan çığlıklara koşup gelen birkaç memur Deli'yi sakinleştirmeye çalışırken, o da bana hınç ve nefret dolu gözlerle bakıyordu. Deli'den yıllar boyunca duyduğumuz tek cümle bu oldu: "Ben profesörüm!" Rektörümüzün kelime haznesi ile karşılaştırılınca bu kadının insan kılığında bir papağan, Rektörümüzün ise papağan kılığında bir insan olduğu, bir büyü ile iki bedenin yer değiştirdiği düşünülebilirdi. Sayın Rektörümüzün sonraları bakanlık görevi yaptığını evvelce söylediğim, denizaşırı uzak bir diyara eğitim için giden bir başka hocamızın omzunda vatanımıza döndüğünü, yıllarca onunla derslere girerek her şeyi kelimesi kelimesine öğrendiğini, hatta bu arada hocasının yaşam biçimini, inançlarını da bire bir kopyaladığını, sonra hocasının yerine derslere girmeye başladığını ve o dönemde tüm sınavları başarıyla vermesini müteakip, onu vatana kazandıran hocasının rektörlüğü döneminde kadrolu bir hoca olduğunu bilmesek... Peki Rektörümüz bu şekilde Tuhaflıklar Fabrikamıza girmişti de ya bu deli kadın? Kendi hayatı ve eserleri üzerine kendi öğrencisine tez yazdıranı, çiçeklerini sulamayı unutan müstahdemin eline kesici bir alet verip, "Şimdi çiçeklerimden tek tek özür dile ve kes onları," diyen ve çiçekler kesilirken kendisinden başka kimsenin bilmediği bir dilde ağıtlar yakanı ve hatta Falcı Memur'un bir dönem herkese bir önceki hayatında kim olduğunu söylediği günlerde binamızın içinde sırtında bir pelerin, elinde bir kılıç ve yanın-

da onu yola getirmek için yalvar yakar dil döken asistanı ile gezeni bile kutsal sularla yıkanmış derecede normal addetmemize sebep olan bu Deli, aramıza nasıl girmişti?

Deli'yi eğleyerek götürdüler; ben bu öfkeye değmezdim, öyle dediklerini duydum. Bana da kaş göz edip uymamamı söylemişlerdi aynı kişiler. Koridorda yine yapayalnız kalmıştım ve başıma gelenler nedeniyle sinirlerim altüst olmuştu. O an gözüme fırtına sonrası güvenli bir liman gibi görünen asistan kalabalığına doğru yürümeye başladım. Sinirli Hoca, etrafına toplanmış asistanlara hararetle bir şeyler anlatıyordu. İşte bu iyiydi çünkü Sinirli Hoca, Deli Hoca'dan nefret ederdi. Hemen yanlarına gittim; umursamamamı söyleyen nasihatlere ve kendilerinin Deli'yi nasıl idare ettiklerini anlatan konuşmalara maruz kaldım. Çok sonraları anlamışımdır ki Deli Hoca'nın onca yıl aramızda barınabilmesi, diğer her şeyden çok, bizlerin ondan korkmamız, ona maruz kalmak istememiz ve ondan kaçmamızın bir sonucudur. İtiraf etmem gerekir ki, tam da bu nedenle bizler, Tuhaflıklar Fabrikamız içinde ve dışında onun gazabına uğrayan herkes karşısında suçluyuz. Tarafımı teselli çabaları kısa sürdü çünkü Sinirli Hoca, başka şeylere olduğu gibi anlatımının uzun süre kesilmesine de çok sinirlenirdi.

"Bizim yapacağımız iş şekli geçmez gençler. Gördünüz mü yeni çıkan mecmuayı? Her ay çıkacakmış bundan sonra... İçinde kimlerin yazısı var? Bizim! Değerlendiren kim? Biz! Olur mu ya böyle iş?" Sinirli Hocamız sesini alçaltıp kafasını bir sağa bir sola çevirerek çevresindekileri kontrol ettikten sonra öfkeyle fısıldadı: "Dekan bana diyor ki, 'Hocam dünyaca ünlü bir mecmua var, onun kapağı da bu renk.' İşte bizim anladığımız bu, şekilcilik. Sorgulamak yok, anlamak yok, taklit var!"

Sinirli Hocamız haksız mıydı? Elbette değildi. Lakin Deli Hoca nasıl ki deliliğin tohumu diyebileceğim "Ben profe-

sörüm" sözlerini etrafa saçıyorsa, Sinirli Hocamız da sürekli bu minvalde konuşmalar yapıyordu. Bununla birlikte, bahsi geçen dergiye katkı sunmaktan asla geri kalmadığının, eleştirdiği hususlarda kendisinin de aynı davranışları sergilediğinin yakın tanığıyım. Yine de en azından olması gerekeni, doğruyu dile getiriyordu hocamız.

Sinirli Hocamız hâlâ anlatıyordu. Sanırım sorgulamanın önemi üzerine konuşuyordu. Bunun bir yetenek olduğundan söz ediyordu. Daha geçenlerde, üzerinde deneyler yapılacak olması nedeniyle çok hassas bir şekilde tam dengede durması gereken tezgâhın ancak çok hassas bir ölçümle fark edilebilecek orantısızlığını gözüyle fark etmiş olmasıyla övünüyordu. Kendisine inanılmamış, hassas aletler getirilip ölçüm yapılmış ve aynen dediği gibi, son derece küçük bir orantısızlık söz konusuymuş. O an içten içe ben de sinirlendim. Bazen tuhaf ve beni de çok şaşırtan bir şey olur, kafamın çalışacağı tutar. Hatta öyle anlarda kendime dair bir umut kıvılcımı belirir gözümün önünde. Yüksek sesle ifade edemesem de, kurulması çok zor bir tam dengede dengesizlik olduğunu çıplak gözle gördüğünü iddia edip bunu ispat etmenin son derece sıradan bir iş olduğunu düşündüm. "Zor olan, çıplak gözle kusursuza yakın bir denge kurabilmek değil midir?" diye de ekledim. Şimdi hatırlıyorum da, ben sonradan çenemi tutamayıp bunları birilerine de anlattım. Sanki bunları yüksek sesle söyleyebilmiş gibi anlattım hem de... Kafamın çalıştığı o anlarda yaşadığım mutluluğu abartmadan ve başkalarıyla paylaşmadan edemedim. Lakin sonra, "Bunlar Sinirli Hoca'nın kulağına gider mi?" diye epey korktum. Gitti mi bilmem. Tabii bunlar sonra oldu. Hatta sonranın sonrasında... O anlardaysa asıl mesele, kulağımdan kafamın içine kaçmış bir böcek gibi vızıldayıp duruyordu: "Ben bu kitabı nasıl bulabilirim?" Var olup olmadığını bile bilmiyorduk ki! Sanki tüm evren, içine her türlü eş-

yanın gelişigüzel tıkıştırıldığı bir dolaptı da ben bu dolabın içinde bir çorabın tekini arıyordum. Acaba Hatip Hoca'nın bahsettiği kitap, söylenildiği gibi, Büyük Âlim'in bir öğrencisi tarafından kaleme alınmış olabilir miydi? Eğer öyleyse, ben o eserde bir iz bulup onun peşine düşebilir miydim? Bir kitap, diğerine açılan bir kapı olabilir miydi?

Beni düşüncelerimden ayıran, yanımızdan geçen ve başını ağzında sigarasıyla buharlı bir lokomotif gibi Neşeli Hocamızın çektiği grup oldu. Bir düzine mecnun çalgı aletleri dolu bir depoyu soymuş da ellerine geçirdiklerini tüm gücüyle ve gelişigüzel çalıyormuş zannı uyandıran müziği de zaten o sayede fark ettim. Neşeli Hocamızın ardında, vagonlar misali birbirlerini bellerinden tutmuş diğer hocalar sıralanmıştı. Katar geçerken bizim gruptan birkaçını da kendisine ekledi. Sağda solda her gün görev ciddiyeti içinde çalışanlar, somurtarak yerleri silenler, öğrencilerini ve asistanlarını azarlayanlar... Şimdi bedenlerine bir başka canlı yerleşmiş gibi kendilerini oradan oraya savuruyor, direnenleri yaka paça çekiştirerek kendilerine benzemeye zorluyorlardı. Tanrım! Neden hep böyle olur? Bir eğlence başlarken neden önce moderniteyi temsil eden müzikler duyar da kadehler yuvarlandıkça tekrar aslımıza rücu ederiz? Sanki içki, bizi modernitedeki misafirliğimizden kendi evimize taşıyan trenin yakıtıymışçasına... Halbuki daha az önce, müziğe istidadı olmasa da ihtirası olan bir hocamız, bir koro kurup, bizlere eskilerimizin ağır eserlerini usulüyle icra ettirmeye çalışmamış mıydı? Şimdi şen bir çocuk gibi sıçrayan, bedenini bir top gibi oradan oraya fırlatan şu hocamız, o koronun içinde dillere destan sesiyle nağmeler yapmamış mıydı? Bu kadının sesini ne zaman duysam, "Acaba bir insan sadece ses olarak yaratılamaz mı?" diye sorardım kendime; "Onu sadece duysak, görmesek, elleri, ayakları ve hatta ağzı dili bile olmasa..." Bizlere dedimse yanlış anlaşılsın istemem. Ben sonra-

ları bu koroya dahil olsam da o günlerde sadece kenardan izlerdim. Mezkûr hocamız, nereden ve ne şekilde ele geçirdiği kimse tarafından bilinmeyen bir kudretin timsali olan ellerini, kollarını sallayarak herkesi sıraya dizer ve şarkılar söyletirdi. Fakat o koroya dahil olabilmek için kıdemli bir profesör olmak şarttı ki bazen olsanız bile o sizi unuturdu. Ya da unutmayı tercih ederdi. Ah o koroya çağrılmadığı için günlerce uyumayan kimseler tanıdım. Nasıl da kendi oyunlarımızı kendimiz kurup sonra o oyunlara birbirimizi almadık, çocuklar gibi...

Aramızdan geçen katar bizi dağıtmıştı. Koridorun bir köşesinde, Müteahhit ve kızını, Sayın Dekanımızı ve davetin ev sahibi Değerli Hocamızı sohbet ederken görüyordum. Sapık Hocamız da o civardaydı. Belli ki uygun bir an bulup yeni mezunu tebrik etmek istiyordu. Zaten onun eli, Tuhaflıklar Fabrikamızda öğrenim gören kadınların –özellikle sarışın olanların– başarılarını tasdik eden bir mühür gibiydi. İleride bu hocamızın vukuatlarına ilişkin daha kapsamlı bilgiler aktaracağım için burada sadece şunu belirtmekle yetineyim: Tuhaflıklar Fabrikamız içinde vücudunun göğüs, boyun, bel, kalça ya da bacak gibi kısımlarında Sapık Hocamızın el izini taşımayan bir kadına denk gelmek, İçdenizimizin kuruması sonrası oluşan alanda bir yeşilliğe denk gelmekten zordu.

"Varlığı bilmenin çeşitli yolları vardır!"

Bir köşede, koridoru mütegallibe gibi ele geçirmiş banallikten uzak durmaya çalışarak sohbet eden iki hocamıza kulak misafiri oldum. Kibar Hoca ile Derin Hoca'ydı konuşanlar. Biri ne kadar inanç sahibi sanılırsa diğeri o denli inançsız tanınırdı. İnanç sahipliğiyle tanınan, hatta Tuhaflıklar Fabrikamıza girişi ile gizli bir tarikata üye olması arasında ilişki olduğu düşünülen Kibar Hocamız, adı üstünde son derece kibar, karşısındakine mutlaka hak veren, hep orta yolu ara-

yan, karşısındaki tarafından ikna edilmiş gibi duran, ancak yeniden karşılaştığınızda kendi görüşlerini önceki sefer olduğu gibi sıralayan biriydi. Sanki siz bir odayı bütün gün uğraşıp toplamış, akşam kapısını güzelce kapatıp çıkmış, ancak sabah geldiğinizde öte âlemlerin varlıklarınca yeniden dağıtıldığını görmüşsünüz gibi. Tartıştığı hocamız ise Derin Hoca adıyla anılırdı ki düşünce tarihinin önde gelen tüm isimlerini ve bu kişilerin eserlerini ezbere bilirdi. Konu her ne olursa olsun, Derin Hoca söze mutlaka bir filozofun adını ve bir sözünü ya da eserini anarak başlardı. İtiraf etmeliyim ki ben de, kendisinden isimlerini ve fikirlerini dinlediğim bu kimselere ilişkin bilgileri, Derin Hoca'nın gerçekten bildiği veya yalan söylemediğini umarak başta öğrencilerim olmak üzere beni kendisinden bilgili gören herkese anlatırdım. Kibar Hocamızın alametifarikası ise, duyduğu bu isimlere ait fikirlerin aslında o kişilerden daha önce bizim topraklarımızda belirli kişiler tarafından dile getirildiğini her koşulda ve son derece kibar bir üslupla savunmasıydı. Bu bağlamda, aslında Danışman Hocamın Büyük Âlim'in eserinin yabancılar tarafından çalınmış olması fikri ile Kibar Hocamızın düşünceleri arasında hiç fark yoktu. Ne tuhaftır –ya da bulunduğumuz yer düşünülürse ne doğaldır ki– Danışman Hocam, Kibar Hoca'dan, savunduğu fikirlerden ve mensubu olduğu iddia edilen tarikattan ölesiye nefret ederdi. Bu konuda ben de Danışman Hocamdan farklı duygular içinde değildim; bugün de değilimdir. Derin Hocamız da her zamanki gibiydi işte; Derin Hocamız, bir kavram tartışılırken konuyu kelimenin çok eski yıllardaki anlamından başlayarak ele almadan da edemezdi. Kelimelerin kökenine ilişkin bilginin kişiyi gerçek bir âlim gibi gösterdiği hepimizin malumudur. Ancak, Derin Hocamızda bu bir saplantı hâline gelmişti. Saatler süren bir tartışma sonunda, girdiği ara sokaklarda kaybolan bir insan gibi menziline nüzul edemeyişinde kanımca

bu huyunun etkisi yüksekti. Kendisi, eski kelimelerimizin doğru telaffuz edilmesi hususunda da ayrıca hassastı. Bugün pek çok kişinin yanlış bir vurgu ile kullandığı kelimeleri doğru seslendirebiliyorsam bunu Derin Hoca'ya borçluyum. Sayesinde kazandığım bu iyi alışkanlığı ne zaman sergilesem kendisini hatırlarım; ancak yüzümde bir tebessüm, kalbimde bir yumuşama olmadığı gibi, bu anlarda onu neredeyse öfkeyle anarım. Bunun nedeni, kendisinin öğretirken takınmış olduğu alaycı ve tepeden bakan tavırdır. Dersliklerde geçen bir ömür de göstermiştir ki, sadece çok kıymetli bilgilerle donatıyor olmanız değildir sizi iyi bir hoca yapan, öğretirken nasıl bir tavır takındığınız da en az o kadar önemlidir. En azından hayırla yâd edilebilmek için.

Koridoru kaplayan ve bedensel hazlara yönelik övgülerini kelimelerin anlam çeşitliliğinden faydalanarak örten şarkı, Kibar Hoca ile Derin Hoca'nın konuşmalarını duymama mâni oluyordu. Zaten yanlarına gitmek de istemiyordum. Açık konuşmak gerekirse ikisini de samimiyetsiz ve sinsi bulur, ikisinden de hazzetmezdim. Tüm bunları o günlerde sessiz kalıp şimdi ölülerin arkasından söylüyor olmanın beni de sinsi biri yaptığının farkındayım. Her neyse! Zaten yanlarına gidip ne yapacaktım ki? Ben o günlerde algımı tüm gücümle arayışıma yöneltmiştim. Onunla ilişkilendirebileceğim cümleleri duyuyor, diğerlerini eliyordum. Beni o an düşünceye salan, Kibar Hoca ile Derin Hoca arasındaki sohbete kulak vermeme neden olan, "Varlığı bilmenin çeşitli yolları vardır," cümlesiydi.

IX

O ne büyüleyici bir riyakârlıktı! O ne muazzam incelikte bir sanattı! O ne etkileyici bir ikiyüzlülüktü! Üstelik hiçbiri önceden çalışılmamış, hepsi iştah kadar, uyku kadar doğaldı.

– Machado de Assis, *Mezarımdan Yazıyorum*

Arayışımın hikâyesini kaleme aldığım şu anlarda düşünüyorum da, Tuhaflıklar Fabrikamızın bizlere kazandırdığı belirgin özelliklerden biridir başkalarından medet ummak. Bunu, işi başkasına yaptırmak olarak değerlendirmek de mümkündür – ki işin düşen bir gök cismi gibi yukarıdan aşağıya seyahatine daha önce değinmiştim. Belki bu özelliğimizden, belki de dinlediğim hikâyenin büyüsünden olacak, çok zaman geçirmeden Hatip Hocamızı ziyaret etmeye ve bahsi geçen yazma esere ilişkin çalışmasını edinmeye karar verdim. Bizler bir kitaptan, bir yazıdan bahsedildiğini duyduğumuzda onu mutlaka edinmek isteriz. Genellikle onu asla okumasak da, yanımızda anılmış, önemi vurgulanmış bir esere sahip olmamak bizi son derece meyus eder. Bunlar olmadıysa da, en azından anılan eserin ismini ve müellifini mutlaka bir yere not ederiz, bir gün okuyacağımıza duyduğumuz kati bir inançla...

O gün tüm işlerimi bitirip, Danışman Hocama günlük rutin ziyaretimi yapıp odama çekildim ve ufak tefek işlerle oyalandım. Tuhaflıklar Fabrikamız koridorları, merdivenle-

ri, duvarları, hülasa tüm cismiyle, aniden cezbeye kapılmış bir meczup gibi sallanmaya, bir o yana bir bu yana gitmeye başlayınca mesainin sona erdiği saate ulaştığımızı anladım. Hemen her gün böyle olurdu. Tuhaflıklar Fabrikamızda mesai bitip başta öğrenciler ve memurlar olmak üzere hemen tüm çalışanlar yıllarca mahkûm oldukları mahpus hayatından azat edilmişçesine dışarı koşarken, ihtiyar binamız zelzele olduğu izlenimi vererek sallanmaya başlardı. Sallantı, sadece günün hangi anında olduğumuzu tam bir kesinlik içinde anlamamıza imkân verdiğiyle kalmaz, aynı zamanda haftanın hangi gününde olduğumuzu da mutlaka belli ederdi. Misal sallantının şiddetinin en düşük olduğu gün, binamızın hemen hemen boş olduğu, yalnızca görevi ve kademesinin düşüklüğü gereği binada olanların işe geldiği cuma günü olurdu. Böyle olmuş bitmiş ya da değişen bir şey varmış gibi anlattığıma bakmayın, bugün de her şey geçmişte olduğu gibidir.

Hatip Hoca'nın Tuhaflıklar Fabrikamıza öğle yemeğinden sonra, hatta akşamüzeri geldiği ve mesai bitip binamız boşaldıktan sonra geç saatlere kadar odasında çalıştığı malumumuzdu. Zamanın uygunluğuna kanaat getirince odamdan çıkıp binamızın koridorlarında ilerledim, merdivenleri çıktım ve tekrar bir koridora girdim. Koridorlar tenhaydı; yolda yalnızca bir öğrenciye, derslerde sürekli anlamsız sorular sorarak hocalarının yanıtlarıyla sınıfa zeki görünmelerini sağlayan, bu şekilde kendisi de derslere katılım gösterdiği zannı yaratarak yüksek notlar alan bir öğrenciye rastladım. Danışman Hocamın yerine girdiğim derslerde tanımıştım kendisini. Birbirimize yaklaştıkça ikimiz de gergin ve birbirlerine karşı tetikte iki vahşi canlı gibi gözlerimizi kısıp ciddi bir yüz ifadesi takındık. Birbirimizi geçtik ve ayrı yönlerde yürüdük. Bedenimi gevşetmiş, salınarak yürümeye başlamıştım ki koridor duvarlarında bir at kişnemesi yan-

kılanınca, ezilmemek için gayri ihtiyari kenara çekilip sırtımı duvara yasladım. Etrafa bakındım. Koridor boştu. Öğrenci gözden yitmişti. Tuhaflıklar Fabrikamız sadece belirli kişilere duyulan sesler, sadece belirli kişilerin görebildiği görüntüler ile doluydu. Kimi zaman tüm bu tuhaflıklara birkaç asır öncesine ait bir sözsüz müzik de fon oluşturur, insana küçük bir çocukken bahçedeki ağaçların ya da ahşap konakların kalkıp etrafta dolaştığı zannıyla yaşadığı korkuları hatırlatırdı. Ayrıca Tuhaflıklar Fabrikamızda cisimlerin ortalıkta sahipsizce gezindiği de vakidir. Gerçi bunların Mucit Hoca tarafından ilk icatlarından binlerce yıl sonra yeniden keşfedilmiş eşyalar olduklarını bilir, bunlardan ürkmezdik.

At kişnemesi! Acaba aradığım yazma, bir süvarinin atının terkisinde bana mı getiriliyordu? Okurken size belki de saçma gelecek bu düşünceler, zamanın üzerinde mülkiyet hakkı iddia edemeyeceği kısalıkta bir an için zihnime dokundu ve kayboldu. Sonra kişnemeyi tekrar duydum. O an fark ettim ki ses Sapık Hoca'nın odasından geliyordu. Acaba bu ahlâktan nasipsiz adam... Hayır! Bu kadar ileri gitmiş olamazdı. Hem memleketimizde sarı yeleli bir at da bulunmazdı. Seslere kulak kabartınca anladım ki, benim at kişnemesi sandığım sesler, Sapık Hocamızın gülüyor olmasından kaynaklanıyormuş. Yaptıklarımdan ötürü kınanabileceğimi bilsem de bu yaştan sonra kimseden çekinecek değilim. Zaten Sapık Hocamız, kendilerinden bahis açtığım diğer pek çok kişi gibi, çoktan aramızdan ayrıldı. Geriye kalanlar da, tıpkı benim gibi, ebedi istirahatgâhlarına taşınmak üzere bavullarını toplamakla meşguller. Öte yandan, Sapık Hocamızın gittiği yerde de rahat durmadığından şüphem yok. Kim bilir mezarlıklardan geldiği iddia edilen o sesler...

Koridorun iki yanını da kolaçan ettim; boş ve karanlık olmasından cesaret alıp, suya uzanan bir dal gibi eğildim ve gözümü kapının geniş anahtar deliğine yerleştirdim. Sapık

Hocamız masasının arkasında oturuyordu. Yanında öğrenci olduğu her hâlinden belli genç bir kadın vardı; o da Sapık'ın yanına çekilmiş bir sandalyede oturuyordu. Önlerinde açık duran bir kitaba ve birkaç kâğıda bakarak konuşuyorlardı. Bir an, "Ya o kitapsa!" diye düşündüm ve düşünür düşünmez düşüncemin saçmalığının farkına vardım. Sapık Hoca, eyleminin meşru bir eylem olduğunu herkese duyurmak istercesine neredeyse bağırarak ve yeteneksiz aktörleri akla getiren bir teatrallikle konuştuğundan söylenenleri eksiksiz bir şekilde duyabiliyordum. At kişnemesini andıran seslerle gülen Sapık Hocamızın konuşurken çıkardığı ses de bir sinek vızıltısı gibiydi. Konuşurken sesinin tonu asla değişmediği gibi bir an olsun susmak da bilmezdi. Öte yandan bu ses, kurbanı hipnotize ederek hareketsizleştirmeye çalışan bir silah işlevi görüyor da olabilirdi. Her halükârda insan, başının etrafında bir sinek gibi vızıldayarak sürekli dönüp duran bu adamı eline aldığı bir kitapla duvara ya da masaya yapıştırmayı istemekten kendini alıkoyamazdı. Bunu deneyenler olduğunu da gördüm; lakin o, her seferinde aç ve çevik bir sinek gibi, son anda kaçıp kurtulmayı ve icraatlarını sürdürmeyi başardı. Hatta ve hatta, kendisiyle uğraşanlar kan ter içinde öfkeyle oraya buraya hamleler yaparak savrulurken, onlara kişneye kişneye gülerek yaptı bunu.

"Üşüyor musun, annem de derdi ablama bekâr kadın üşür diye... Bizim burası böyle hep soğuk biliyorsun. Yobazlık maalesef işte neler açıyor başımıza. Aslında mesele evlilikte değil, hadi bil bakalım bekâr kadın niye üşür, evli kadın neden üşümez?" Hocamıza anlamsız bir gülümsemeyle bakan öğrenci, bakışlarıyla, "Bilmiyorum," diyordu. Ah nasıl yakından bilirim o bir soru sorduğunuzda gülerek yüzünüze dikilen ve "Bunu bilmem mümkün mü ki bana soruyorsunuz? Bunu ancak siz bilebilirsiniz..." diyen bakışı. Nedendir bilmem, duyduğundan hiçbir şey anlamayan insanların

ilk tepkisi gülümsemek olur. Zaten bu tip sorular usulen tattırılan bir yiyecek ya da içki gibidir; iki taraf da arkadan yanıtın geleceğini bilir. Sapık Hocamız da kendi rolünü hemen oynadı ve yanıtı kendisi verdi. Yalnız bu esnada elini öğrencinin elinin üstüne, yolunu tutturmaya çalışan bir âmânın değneği gibi usul usul vurup çekiyordu. Hocamız işinde son derece mahirdi. Dokunuşları dalgınlık sonucu muydu, hiçbir kötü niyeti olmayan bir insanın cana yakınlığının bir emaresi miydi, yoksa bir şey mi ima ediyordu? Kimse anlayamazdı. Bir kadın bu davranıştan şüphelense bile geri kafalı, tutucu, kendini beğenmiş gibi görünmek korkusuyla susmayı yeğlerdi. Kimileri hemen o anda bir bahane bulur kaçar, kimileri kapan üzerine kapanana kadar bekler ve ancak ondan sonra cansiperane bir mücadele ile kendisini kurtarabilirdi. Hocamızın vukuatları meşhurdu. Tuhaflıklar Fabrikamızda hemen herkes çıplak gözle bir kez bunlara şahit olmuş, kurbanlardan dinlemiş ya da birilerinden duymuştu. Hocamızın bir kez olsun emeline nail olup olmadığını ise bilen yoktu. En azından ben bilmiyorum. Lakin kişisel kanaatim, bu sinek gibi vızıldayarak konuşan, at gibi kişneyerek gülen, hülasa sahibinde hoş olsa da insanda sırıtan özellikleri haiz kısacık boylu, çiçekbozuğu suratlı, kel kafalı ve yaşlandıkça göbeği günahlarını biriktirdiği bir kese gibi kabardıkça kabaran habis yaratıkla hiçbir kadının zorla bile ilişki kurmayacağıdır. Öte yandan, Tuhaflıklar Fabrikamızı yakından tanımayan birileri, "İyi de tüm bu ahlâksızlıklara rağmen bu adam nasıl bir hoca, hem de bir kıdemli profesör oldu?" diye sorabilir ve beni abartmakla suçlayabilir. Bunun bir özel, bir de genel açıklaması vardır. Öncelikle özel olandan kısaca bahsedeyim. Sapık Hoca, o günlerdeki Sayın Devlet Başkanımızın duyduğunda hoşuna gidecek sözler söylemede çok mahir bir insandı. Gündelik yaşamı ve eylemleri ile asla uyuşmayan sözleri, Devlet Başkanımızın destekçisi

görünmek adına ve özellikle de topluluklara hitap edebildiği ortamlarda yüksek sesle dile getirirdi. Böylece Devlet Başkanımızı seven ve onun tarafından da sevilen bir kişi izlenimi uyandırırdı. Hâl böyle olunca bizler bu sapık adamın eylemlerinden şikâyetçi olursak o da kendisini Devlet Başkanımızı kendisine bir kalkan edinerek korur diye korkardık. Bu gibi durumlarda Devlet Başkanımızın tarafsız ve adil bir duruş sergileyeceğine dair yerleşik bir inancın oluşmamış olması, bizleri sessiz kalmaya iterdi. Fakat az önce de belirttiğim gibi, bu özel bir durumdur. Tuhaflıklar Fabrikamızda ahlâksızlığın ve diğer tüm aşırılıkların daha genel bir nedene bağlı olarak bu denli yaygın yaşanabildiğini belirtmeliyim çünkü bugün devlet başkanı başka bir kişi olmakla beraber binamızda herhangi bir konuda herhangi bir değişiklik yoktur.

Öncelikle şunu söylemek isterim ki Tuhaflıklar Fabrikamızda geçirdiğim bir ömür sonucunda bazı şeyleri çok iyi anladım. İlk zamanlarımda bana da anlamsız gelen, bir problem gibi görünen hususlarda kati denebilecek fikirlerim var artık. Örneğin, başka yerlerde böyle midir bilmiyorum çünkü ben gözümü burada açtım ama Tuhaflıklar Fabrikamızda, diyebilirim ki, ahlâksızlığı görmezden gelmek sıradan bir olay, hatta kuraldır. Aksi ahlâksızca bulunur da diyebilirim. İş ki çıkarlar çatışmasın. Öte yandan, bizlerin çeşitli ahlâksızlıklarıyla muhatap olanlar, Tuhaflıklar Fabrikamızdan bir süre sonra ayrılıp bir daha da asla hatırlamak istemediklerinden, yani bir kişi nadiren aynı kişinin iki kez kurbanı olduğundan, olayların üstüne gitmezler. Konuyla ilgili olarak benim burada yazmaktan hicap duyacağım, şikâyetin faydasızlığına vurgu yapan ve şikâyet edilenle yargılayanın aynı soydan olmasını eleştiren kimi deyimlerin de Tuhaflıklar Fabrikamızda yüzlerce yıl önce yaşanmış olaylar neticesinde dilimize kazandırıldığı tarihsel bir hakikattir. Bu açıklamama rağmen kimileri, hikâyelerini naklettiğim kişi-

lerin ve olayların tuhaflıkları nedeniyle beni mübalağa etmekle suçlayabilir. Nasıl olup da tüm bu tuhaflıklara izin verildiğini, bu insanlara neden kimsenin hesap sormadığını düşünebilirler. Söylediğim gibi, bu konu benim zihnimi de yıllarca meşgul etti. "Acaba bizler Tuhaflıklar Fabrikamız tarafından mı çıldırtılıyorduk yoksa Tuhaflıklar Fabrikamıza girebilmek için çıldırmış olmak bir önkoşul muydu?" diye sordum hep kendime. Uzun yıllar sonra anladım ki yanıt ikisi de değildi. Yanıt şuydu: Aslında her insanın özünde, serbest bırakıldığı zaman ziyaret ettiği aşırılık diyarları vardı; lakin çoğu yerde normlar, yasalar, kurallar kişinin bu diyarlara ziyaretine engel oluyordu. Öte yandan, Tuhaflıklar Fabrikası'na dahil olmak adeta o diyarlara sınırsız ulaşım hakkı veriyordu çünkü burada kuralları, normları, yasaları oluşturan bizler olduğumuz gibi, biz dahil denetleyenimiz de yoktu. Hâl böyle olunca, hemen herkes aşırılıklar denizinin önce sığlıklarına ilerliyor, bir tepki almadığını gördükçe de her seferinde daha derinlere açılıyordu. Ve her seyahat eden, sadece kendisine özel bir coğrafyada dolaşmış oluyordu. Kimse kimsenin alanına karışmıyordu. Fakat tüm bu olup bitenin Tuhaflıklar Fabrikamızın içinde gerçekleştiğini, yabancılarla karşılaştığımızda bambaşka bireylere dönüştüğümüzü de eklemeliyim. Bu da, bu halde olabilmemize izin verenin ellerimizle kurduğumuz bu yapı olduğunun kanıtıdır kanımca. Bu sayede hırsızlar, ırz düşmanları, tembeller, kokanlar, aptallar, odalarını bir esnaf gibi işleten kurnazlar, yıllarını Tuhaflıklar Fabrikası'ndan maaş alarak geçirip binamızın durduğu yeri bir yakınlarına tarif bile edemeyecek olanlar, çocuklarını ve hatta sahiplendikleri diğer canlıları hoca yapanlar, binayı hayvanat bahçesine çevirenler, binamızın bahçesinde yaşına başına bakmadan oyunlar oynadıktan sonra terli iç çamaşırlarını kurusun diye odalarının camından bir bayrak gibi sallandıranlar, başkalarınca

yazılmış eserleri kopyalayıp eserin asıl sahibini hırsızlıkla suçlayanlar, hiçbir tepkiyle karşılaşmadan varlıklarını koruyup toplum içinde ayrıcalıklı bir konum elde edebiliyorlardı. Ancak olağanüstü işler başarmış olanlara tanınan ve sergilendiğinde kişinin dehasına yorulan aşırılıklara biz, hiçbir olağanüstü başarımız olmadığı halde, cüret edebiliyorduk. Elbette Tuhaflıklar Fabrikamızın içinde olmak kaydıyla. Benim nerelere uzandığımı merak edenler de olabilir. İşte ben de, aslında yapmam gereken işleri yapmak yerine oturup anılarımı yazdım.

Duvarlarında ünlü ressamların eserlerinin röprodüksiyonları, Sapık Hoca'nın diplomaları, başarı belgeleri, çeşitli kurumlardan aldığı övgüleri gösterir yazılar ve çocuklarının renkli kalemlerle yaptığı, çağlar öncesinde mağara duvarlarına çizilen resimleri andıran figürler ve çocukların babalarına sevgilerini ilan eden kâğıtlar asılı odada, kitaplarla dolu kitaplıkların ortasında genişçe bir masanın başında oturmuş olanların konuşması nasıl devam etmişti? Hatırımda kaldığı kadarıyla şöyle: "Niye biliyor musun? Evli kadın düzenli olarak cinsel ilişki kurar. Bu da kan akışını düzenler, kanı artar, böylece üşümez. Yani keramet evlilikte değil cinsi münasebette..." Kişneyen hocamızın eli öğrencinin kolunu okşuyordu şimdi. Öğrencinin yüzü kıpkırmızı olmuştu. "Tabii evlilik öncesi ilişki hoş karşılanmıyor bizde, aslında bekâret önemli değil ama toplumumuz maalesef..." Hocamızın eli, avına usulca yaklaşan kara ve iri bir örümcek gibi öğrencinin göğüslerine uzanırken, öğrencinin gözbebekleri dehşete kapılanların bilindik refleksiyle gitgide büyüyordu. "Kadınla erkek arasında yaş farkı olması aslında iyi bir şey... Şimdi sen diyorsun ki 'Hocam benim geçmem şart!' İnsan bir şey elde etmeyi gerçekten istiyorsa ödün vermeyi bilmeli..." İri örümcek öğrencinin göğsüne kapanırken Sapık Hoca konuşmasına hiç ara vermeden başını öğrenciye yaklaştırıyordu.

Son anda çekildim ve koridorda ilerledim. Bu nedenle, "Bırakır mısınız hocam!" diye çığlık atarak ayaklanan öğrencinin sonra ne yaptığını göremedim. Belki yüze cılız bir tokat... Kapı açıldığında kıpkırmızı yüzle dışarıya fırlayan öğrenciyle bir an bakışlarımız buluştu. Öfke ve nefretle baktı bana. Çok sonradan akıl ettim, öğrencinin benim de işin içinde olduğumu, gözcülük ettiğimi düşünmüş olabileceğini. Sessiz kalışım düşünüldüğünde belki yaptığım tam olarak buydu aslında. Öğrencinin ardından Sapık Hoca da koridora çıktı. Gayet sakin ve yavaş hareketlerle öğrencinin arkasından seslendi: "Ben yükselteceğim notunu merak etme!" Sonra beni fark etti, koridorun ortasında gözüne ışık tutulmuş bir sokak hayvanı gibi kalakalmış beni. Gülerek çağırdı: "Gelsene canım ne var ne yok?" Hocamıza Hatip Hoca'ya gitmem gerektiğini söyledim ve davetine icabet etmekten bu şekilde kurtuldum. Zaten davet samimi de değildi. Cinsim gereği hocamızın hiçbir şekilde yakınında görmek istemediği canlılar sınıfına dahildim.

Kapı kapandı. Koridor mutlak sessizliğiyle bir mezarlığı andıran hâline geri döndü. Sanki bunların hiçbiri yaşanmamıştı; sanki gördüğüm her şey bir hayaldi ya da Tuhaflıklar Fabrikamızın kalın duvarları, gördüğüm ne varsa içine çekip onlara kendi görüntüsünü vermişti. Yalnız ben, o koridorun ortasında bir başıma kalakalmıştım. Şahit olduğum olay karşısında yaşadığım şaşkınlık –ki aslında yeni olan tek şey gözümle görmemdi ama bu küçümsenmemelidir çünkü kuramsal iddialarının bir deneyle doğrulandığı anda en büyük âlimler bile farklı bir şaşkınlık içinde afallayabilir– beni o denli etkilemişti ki, Hatip Hocama gitmek yerine odama döndüğümü ancak masama oturduğumda fark etmiştim.

X

Evet, hakikatin peşinden koşmak yanıltıcıdır, vakit kaybıdır,
ihtilaf kaynağıdır, aptallıktır.
Gelgelelim bunu yapmadan da edemeyiz.
– Javier Marías, *Acı Bir Başlangıç Bu*

Hatip Hoca'ya ikinci seferim ilkinin hemen ardından olamadı. Yaşadığım bozgunu atlatıp yeniden toparlanmam ve o topraklara yeniden adım atmam, çok uzun değilse de biraz zaman aldı. Elbette araya giren önemsiz lakin vakit alan işler ve atalet de beni ağırdan almaya sevk etti. En nihayet bir gün, bu sefer ilkinden biraz daha erken saatlerde, mesai henüz sona ermeden yola koyuldum. Boşluğuna ve sessizliğine aşina olduğum loş koridorlarda ilerledim; Sapık Hoca'nın kapalı kapısının önünden hızla geçtim. Yeterince uzaklaştığıma kanaat getirdiğimde yine yavaşladım. Yürürken bir yandan da önümde uzanan koridora bakıyor, az sonra Hatip Hoca ile yapacağım görüşmeyi zihnimde prova ediyordum. Bir an bir şey gördüğümü sanarak irkildim. Bu gibi müphem görüntüler insanın zihninde net bir resmin belirmesine izin vermez ve sayısız imaj, art arda, gözümüzün önünde bir an için belirir ve kaybolur. Hatip Hoca'nın boşalttığı yerde bir kedi belirdi önce ve hızla gözden yitti; bir hırsız; bir hayalet... Gözlerim beni yanıltıyor da olabilirdi elbette ama... Aman Tanrım! Büyük Âlim'in aziz ruhu... Hat-

ta elinde bir de yazma ile... Ruhların eli olup olmadığı sorusu da tam o anda düştü aklıma. Bu düşünce sonrasında korkumla yüzleşip ilerlemeye karar verdim. İnsan yüzleşme cesaretini bir kez gösterdi mi hakikat de tüm çıplaklığıyla karşısında belirir zaten.

Koridorun sağında, tavana yakın kısımda silindir biçimli borular uzanıyordu. Fark ettiğim hareketlilik bunların üzerindeydi. Yine kediler geldi aklıma; Tuhaflıklar Fabrikamızın her köşesinde bulundukları gibi bu boruların üzerinde de sık sık dolaşır, oradan birdenbire önünüze atlar, sonra da fütursuzca salınarak uzaklaşırlardı. Lakin ortada kedi filan yoktu; dikkatlice bakınca orada bir insan bedeninin uzandığını fark ettim. Bu bedenin baş kısmı da, dalında fazla olgunlaşmış bir yemiş gibi, koridora sarkıyordu. Bir öğrenci kafası olarak da tanımlanabilecek bu uzvu iyice garipleştiren ise, bütünüyle tıraş edilmiş dazlak kafanın her yerine fosforlu boyayla iri tek gözler çizilmiş olmasıydı. Öğrenci başını hareket ettirdikçe bu tek gözler, karanlıkta parıldayan kedi gözleri gibi, koridorun tavanında bir görünüp bir kayboluyorlardı. O kadar gözün içinden öğrencinin kendi gözlerini bulup ayırmam güç olsa da en nihayet göz göze gelebildik. Öğrenci, durumunun tuhaf karşılanmasına ve ilgi çekmesine sevinmiş görünüyordu; hâlinde ve tavrında da en küçük bir tedirginlik yoktu. Onun bu kendinden emin tavrı karşısında kendimden şüphe ettim ve usulca "Ne işin var orada, o kafanın hâli nedir?" diye sordum. Belki hastaydı, belki de yardıma ihtiyacı vardı, kim bilir? Tuhaflıklar Fabrikamızda nadiren de olsa akıl sağlığını hepten yitiren öğrencilerimiz olurdu, herkesin dayanma gücü bir değildir ki. Lakin öğrenci gayet aklı başında görünerek gözleriyle –kafasına fosforlu boya ile çizilmiş olanlar değil kendi gözleri– bana yön gösterdi. Öğrencinin bakışlarını izlediğimde hemen karşımızda bir sınıf olduğunu anladım. İçeri-

de ders yapılıyor gibi görünüyordu ve öğrenci de bulunduğu yerden sınıfı izliyordu. Gerçi sınıf benim bulunduğum noktadan da gayet iyi görünüyordu çünkü ikimiz de sınıfın içini sınıf kapısının ortasındaki küçük camdan görüyorduk. Fakat öğrenci bana göre daha avantajlıydı çünkü sınıftan dışarı bakan birisi beni rahatlıkla görebilecekken onu görmeleri mümkün değildi.

Açıkçası hâlâ bir şey anlamamıştım. Öğrencinin benim bir hoca –hocalarım için henüz değilsem de öğrencilerimiz için ben elbette bir hocaydım– olduğumu anlamamış olması muhtemeldi. O nedenle, bakışlarımı yeniden gözleriyle buluşturup, "Taşımaz o boru seni, hocayım ben, nasıl çıktın hem oraya?" diye sordum. Öğrenci en küçük bir toparlanma emaresi göstermediği gibi sorumu da yanıtlamadı. Sadece, "Hocam ders var, dönem sonu ödevlerimizi sunuyoruz," dedi.

Duyduklarım neticesinde açımı değiştirdim ve dersliğin kürsü kısmına baktım. Kürsüdeki masada bir hoca göremiyordum lakin tahtanın hemen önünde iki öğrenci vardı. Bunlardan birinin sırtını, diğerinin ise yüzünü görüyordum ki yüzü bize dönük öğrencinin suratında bir maske takılıydı. Şaşırdım çünkü bu maske Tuhaflıklar Fabrikamızdan bir hocamızın yüzünün kopyasıydı. Ayrıca iki öğrencinin arasında, öğrencilerle hemen hemen aynı ebatlarda, içi boş bir çerçeve de duruyordu. Bir şey anlayamamıştım. Tepemde her şeyi gören gözleriyle uzanan öğrencinin alaycı sesini işittim. "Güya ayna var o çerçevede ve ikisi de aynada kendilerini görüyorlar; o sırtı dönük olanın yüzünde de hocanın maskesi var öteki gibi... Yağcılıktan öldüler bütün dönem..." İşte o anda anladım dersin kimin dersi olduğunu. Sınıfı hızla tarayınca düşüncem doğrulandı; Sanatçı Hoca öğrencileri arasında oturmuş, önündeki kâğıda birtakım notlar almakla meşguldü.

Sanatçı Hoca'nın uzmanlık alanının ve derslerinin sanatla hiçbir ilgisi olmasa da kendisi uzmanlık alanından çok sanata meraklı olduğundan böyle anılırdı. Gerçi Tuhaflıklar Fabrikamız içerisinde Sanatçı Hocamızı benim burada aktarmayı nezaketsizlik addedeceğim yakıştırmalarla anan-lar da vardı. Bu elbette onların ayıbıdır. Her neyse! Sanatçı Hoca, derslerinde konuyu bir şekilde sanata, sanat eserlerine getirir, müfredatı umursamaz, anlattıklarının dersin ana konuları ile ilgisiz görünmekle birlikte aslında dikkat edilirse son derece ilgili olduklarını savunurdu. Şimdi düşününce bu şekilde davranan tek kişi de o değildi ve her yerde olduğu gibi Tuhaflıklar Fabrikamızda da bir topluluğun üyesi olmak sizi güçlü kılar. Yalnızlık zayıflıktır. İşte bu nedenle, şarkıcı olmak isteyip hoca, ressam olmak isteyip hoca ya da sihirbaz olmak isteyip hoca olmuş kimselerin derslerinde sanatsal ihtiraslarını kovalaması pek sorgulanmadığı gibi çok yönlülük emaresi sayılıp övülür de. Bu şekilde üretilen eserlerin toplumumuzun dezavantajlı kesimlerine yardım toplamak gayesiyle yine kurumumuz içinde satıldığını söylemem de elzemdir ki Sayın Müteahhit bu gibi sanatsal üretimlerle uğraşan hocalarımızın kapısını çaldığı ilk kişi olmaktadır.

Kürsüdeki maskeli balo sona ermiş ve yeni bir performans başlamıştı. Kürsüde duran bir öğrencinin karşısına diğer birkaç öğrenci sıra ile gelip bir şeyler söylüyor ya da soruyor, kürsüde bekleyen öğrenci de onlara kısa bir yanıt veriyordu. Dudaklarının aldığı biçimden anladığım kadarıyla herkese aynı şeyi söylüyordu lakin ne dediğini anlamıyordum. Öğrenci, aynı şeyi söylüyor olsa da, kimine üzgün, kimine gülerek, kimine hayretler içinde bir edayla söylüyordu her ne söylüyorsa. Tepemde dikilen âlim-i mutlak anlatıcı, soracağımı derhal kestirip ben sormadan anlatmaya başlamıştı: "Bu tasarımda sesin hapsedilmesi ve korunması amaçlanıyor. Kürsüdeki arkadaşa diğerleri her ne söylerse söyle-

sin o hepsine bir martı sesiyle yanıt veriyor ve böylece İçdeniz'in kuruması eleştirilirken bir yandan da kaybolan sesler yaşatılıyor. Jest ve mimikler de martıların kimi zaman üzgün, kimi zaman sevinçli olduğumuz anlarda hep aynı biçimde ötmesini anlatıyor. Aslında papağan gibi karşısındakinin dediğini tekrarlamaktı bu arkadaşların ilk fikri de 'Rektörle alay ediyoruz sanırlar,' diyerek vazgeçtiler o fikirden." Tepemden gelen sesi dinledikçe kendimi bir aptal gibi hissediyordum. Eğer tüm bunlar bana açıklanmasa bir deliler koğuşunu izliyor olduğum zannına kapılacakken, açıklamaları dinledikçe her şeyi nasıl da makul ve zekice kurgulanmış ve kendimi de ne denli eksik buluyordum.

Kürsüdeki öğrenciler alkışlarla sıralarına geçerken üzerinde kostümle bir öğrenci kürsüye yürüyordu. "Bu gitti grup çalışmasına katılmayıp yalnız sunmak için izin aldı," dedi tepemdeki ses. Dönüp bakmadım ona, artık birbirimizin varlığına alışmıştık. Kürsüye kenarları siyah şeritli kırmızı bir pantolon, beyaz bir gömlek ve üzerinde kırmızı bir ceket ile çıkan delikanlının başında siyah bir kalpak vardı. Yüzü sınıfa dönüktü ve gözlerindeki ifade bir oyuncak bebeğin yapma gözleri gibi donuktu. Ellerini iki yanından yukarı kaldırmaya başlayınca fark ettim her iki elinde de birer tencere kapağı olduğunu. Birbirinin aynı olan bu kapakları kulplarından tutan öğrenci, iki kapağı göğsü hizasında birbirine vururken başını da kademeli olarak sağa ve sola döndürüyordu. Yavaş başlayan bu performans gitgide hızlanıyor, birbirine çarpan tencere kapaklarının çınlaması kulaklardan silinmeden bir yenisi yankılanıyor ve donuk ve sabit gözlere ev sahipliği yapan baş bir sağa bir sola dönüyordu.

Ne olup bittiği ile ilgili herhangi bir fikrim yoktu. Sınıftaki öğrencilerin epey bir kısmı ya birbirine bakarak kıkırdıyor ya da alenen gülüyordu. Sormak için ağzımı açmaya niyetlensem de belki izledikçe anlarım umuduyla bekliyor,

her şeyi öğrenciye sorarak öğrenen bir hoca gibi görünmeyi gururuma yediremiyordum. Lakin o ara beklenmedik bir şey oldu. Bir erkek öğrenci kürsüye doğru yürümeye ve yürürken sınıfın geri kalanını kastrato bir primadonna gibi selamlamaya başladı. Kürsüdeki çınlama hiç istifini bozmadan devam ederken sınıfın farklı bir köşesinden bir anda ortaya çıkan bir başka erkek öğrenci, avının üzerine kapanan bir vahşi hayvan gibi atılıp primadonnayı yere devirdi ve üzerine çullanıp başını boynuna gömdü. Derin bir sessizlik oldu. İnanılır gibi değildi! Primadonnanın üzerine kapanan çocuğun bedeninin üst kısmı çıplaktı ve farklı renkte boyalarla çizilmiş erkek cinsel organlarının resimleriyle doluydu.

Herkes donup kalmışken donuk gözlü bando subayı kılıklı öğrenci, başını sağa sola kademeli bir şekilde sallayıp tencere kapaklarını birbirine vurmayı sürdürerek, ağır ve nizami adımlarla yürümeye başladı. Diğer iki öğrenciye yanaştı. Yanlarına geldiğinde elindeki tencere kapağını saldırganın kafasına müthiş bir şiddetle geçirecek şekilde kaldırdı ve o anda vahşi hayvanın başı yukarı kalkıp aman diler gözlerini bizlere gösterdi. Lakin beklediği merhamet yerine göklerden ilahi bir ceza gibi başının tam üstüne bir tencere kapağı indi. Aldığı darbe ile yere yığılan vahşi, biraz debelenip canını teslim etti. Şimdi subay, zil olarak kullandığı tencere kapaklarını yere bırakmış, elini primadonnaya uzatıyordu. Primadonna kendisine uzanan eli tuttu ve müthiş bir zarafetle ayağa kalkıp önce subaya bir reverans yaptı ve sonra yeniden hayranlarını selamladı. İşte o anda sınıfta kıyamet koptu, herkes alkışlıyor, ıslık çalıyordu. Sanatçı Hoca'ya baktım, gözleri yaş içindeydi ve mutluluğa boğulmuştu. O da durmaksızın alkışlıyordu bu performansı.

"Şerefsiz benim çizim fikrimi çalmış," dedi tepemdeki. "Güya yalnız hazırlayacaktı bu da, birleşip takım olmuş hepsi, kesin en yüksek puanı alacaklar!" Âlim-i mutlak anlatı-

cım öfkeliydi. İçten içe sevindim onun bu hâline ve kendisine dönüp, "İyi de sen neden sunmuyorsun ödevini?" diye sordum. "Benim sunumum bu hocam," diyerek yanıtladı beni. "Herkesi gören ama kimsenin göremediği gözüm ben. Ama onlar benim onları izlediğimi biliyorlar ve her an tetikte olmak zorundalar çünkü kimi gözlediğimi bilemezler..." Kafasına çizdiği gözler de iktidarın gözleriymiş. Bu fikrin bir filozofa ait olduğunu kendisine hatırlattım ve eleştiri okumu tavandan sarkan kabak kafasına fırlattım: "Çaldığı malı çaldırıp şikâyetçi olanı da ilk defa görüyorum!"

Düşününce tuhaftık ama eğlenceliydik de. İzlediklerimden sonra keyfim yerine gelmişti. Hatip Hoca'nın odasına işte bu olumlu ruh hâli içinde yürüdüm ve kısa bir süre sonra da kapısına ulaştım.

XI

Üslûpda şahsiyyet: Yazı yazmak, mutlaka yazılmış yazıları taklîd etmekle başlar.
Bu tabii bir hâldir. Çocuklar da başkalarını taklîd ile söze başlamazlar mı?
– Tahir-ül Mevlevi'den aktaran Orhan Pamuk, *Kara Kitap*

Hallâki âlem var iken
Halk-î zamanı neylerem
– Erzurumlu İbrahim Hakkı

Şu koca şehirde aynı dili konuşarak, benzer kıyafetler giyerek dolaşan ve zamanın aynı anına tanıklık ederek yaşadığını zanneden bizlerin, aslında bambaşka âlemlerde yaşadığını hiç fark ettiniz mi? Sanmıyorum. İlk anda fark edilmese de, hepimiz sadece baktığımızda var olan âlemlerde yaşarız ve bu şahsa özel âlem, biz aksini ne denli arzulasak da, bizim dışımızda varlık kabul etmez. Ne müfessirim ne de kutsal kitapların sırlarını ifşa etmek haddim. Lakin belki de sürgünümüz budur, kim bilir? Biz bakmazken var olmayan bu âleme, bakıp var ettiğimizde bir konuk olsun alamaz mıyız? Sanmıyorum. İşte bu yazımda sizlere, bu iddiamı mantık yoluyla ispat edeceğim. Şimdi lütfen beni, numarasını açık etmek için pürdikkat izlediğiniz bir gözbağcıymışım gibi izleyiniz. Sonuçta yine hayret edecek olsanız da...

Yazılarımı takip edenler bilirler ki ben; amatör bir tarihçi, hevesli bir filozof, tam zamanlı bir aylak ve uslanmaz bir romantiğim. Tüm bu "benlerden" ötürü, günlerimin ve gecelerimin önemli bir kısmını, bir tepenin üzerindeki bir ağacın altında oturup, aşağılarda ayaklarımın altında bir kedi gibi

kıpırdanan turkuaz suları ve o suları saran şehri seyrederek geçiririm. Yani ben âlemimi, tepeden bir bakışla var ederim. Böylece ben, âlemimi şu tepemden dönen kuşlar gibi kuşbakışı bir gözle görürüm. Bu bakış, süresi çok çok uzun bir zaman dilimine yayılan sonsuz sayıda olayı bir arada görebilmemi sağlar. Yani âlemimde ben hem geçmişte hem şimdide hem de gelecekte var olurum.

Peki, şimdi biraz yana kayarak size yanımda yer açsam ve siz de yanı başıma oturup benimle aynı yöne baksanız, şu bir zamanlar toprağın üzerinde kalan ve şu an masalarının altında türlü boydan bıyıklı bıyıksız balıkların yüzdüğü, ocağının üzerine muhtelif deniz sakinlerinin yapışıp yaşadığı meyhaneyi; o meyhanenin bir masasında, sevgilisinin saçlarını aşkının yakalandığı bir ağa benzeten delikanlıyı; bu iltifat karşısında avuç içleri durmaksızın terleyen genç kadının ellerini tuzlu suya usulca daldırışını; birbirlerinden zamansız ve zoraki ayrılan, bambaşka coğrafyalarda bambaşka hayatlar süren, sonbaharda tekrar birbirlerini bulan ve buldukları anda birbirlerine yine ilk günkü gibi sırılsıklam âşık olan iki ihtiyarı; bahsi geçen meyhanenin tahta masaları arasında dolaşarak balık avlayan kediyi ve meyhanenin içindeki ayazmadan fışkırıp denizin tuzlu sularına karışan şifalı suyun iyi etmesi umuduyla annesinin koluna takılıp getirilen güzel çocuğun ağzından baloncuklar saçarak ve güçbela ilerleyerek o kediyi kovalayışını görebilir misiniz? Peki, ya sulara gerilen ve her bir halkası bir fil ağırlığında olan zincirleri; kıyı kenarlarından haylaz bir çocuk gibi cumburlop suya çakılan gemileri; evi o geminin gövdesine taşındı diye feryat eden kuşu; o gemilere benzer şekilde turkuaz sulara uçan lakin yüzemediği için derinlere gömülen ve böylece daha hızlı hareket etsin diye yapılmışken hareketsizliğe hapsolan siyah taşıtı; kanatsız yaradılışına isyan ederek kanat çıkaran ve bu turkuaz suların bir kıyısından öbürüne uçarken kuş-

ları peşinde göç ettiren çelebiyi; kıyıda gemilerinden boşalıp akın akın tepelere yürüyen, kolları ve gövdeleri resimlerle bezeli olup bambaşka dillerde aynı şekilde anlatılan hikâyeleri anlattıklarını bilmeyen irikıyım denizcileri; denizcileri memnun eden çeşitli milletlerden çeşitli renklerde kadınları ve bunların kadersiz torunlarını ve torunlarının torunlarını; geçmişi ve geleceği şimdi suların içinde usulca dalgalanan bir perdede izleyenleri, onların tuzlu sulara karışan gözyaşlarını? Hadi bunları göremiyorsunuz diyelim, peki ya şu bir damdan diğerine atlayarak kaçışı bir filozofun hayalindeki ok misali anbean izlenen şairin ayağının kayarak sulara düşüp mutluluk içinde batışını; onunla konuşmanın kendilerine sunulan bir ayrıcalık olduğunu ya da belki de onunla konuşmanın ancak çileli bir yolculuk tamamlanırsa mümkün olabileceğini vurgularcasına dar ve kıvrımlı yollardan ilerlenerek ulaşılan minarelerinin şerefelerini yosunların kapladığı ibadethaneleri; kıyı boyunca, güvercinlere serpilen darı misali saçılmış bu mekânlardan yükselen ve gemilerle geçen yabancıları kendi inancına ikna etmenin en etkili yolu olarak güzel bir sesle yapılan çağrıyı kullanmayı hedeflediğini düşündüren müezzinleri; başka bir dinin mensubu olsa da, o yosunları ve ilahi mekânlardan çıkarak birbirini izleyen dağlar misali bir yükselip bir alçalan ilahi çağrıyı tül bir perdeyi aralar gibi narince sıyırarak bahsi geçen kutsal mekânların kalbine bakan ve gördüğünü resmeden huysuz ihtiyarın ellerindeki kahverengi noktaları... O ki benimle aynı dertten muzdaripti. Kim bilir o da benim gibi sonradan anladı mı çabasının beyhude olduğunu ve bakarak var edilen âlemin başkalarının konukluğuna açık olmadığını? Ah keşke ben yanılıyor olsam da siz sular altında kalmış yalıları yalayarak geçen vapurun kaptan köşkünden bir yalının balkonuna uzanıp sevgilisinden kahvesini alıp karşılığında çapkın bir bakış veren yakışıklı kaptanı görüp, bugün

artık bize suların derininden boğuk bir uğultu olarak ulaşsa da vakti zamanında ahşap bir konak yanıyormuşçasına inleyip çatırdayan hafızın sesini duyabilseniz. Ya da, ay ışığı ile aydınlatılan siyah göğün altında başına beyaz bir bez dolamış siyah bir dev gibi gerilen, güvertesinde erenlerin eğilip kalktığı, zincirini kendi çözüp düşmanın üstüne korkusuzca atılan, ilmin tüm imkânları seferber edilse de üstüne tek bir güllenin isabet edemediği efsunlu kalyonun topraktan gelen toprakla dolar misali suyla dolmuş ve dibe çökmüş gövdesinden ürkebilseniz. Keşke, şu turkuaz suların karardığı anlarda mumlarla aydınlatılan bir kayıkta padişahın yanında oturup yüzüğünü öven, eline aldığı yüzüğü denizin ortasına savurduğu için padişahı önce hiddetlendirip sonra kıyıya yanaşınca, elini sanki koca bir denize değil de gömleğinin cebine daldırır gibi sulara sokup az önce fırlatıp attığı yüzüğü padişaha iade ederek onu şaşırtan Hızır'ı görebilseniz. Ya da en azından, gençlerin katledilmesinin vebaline ortak olmayı reddettiği için Allahın evinden bir kul tarafından kovulan ve üzüntüsünü faş eden bakışlarla bir zamanlar sesi olduğu eseri, yani şu hemen aşağıda, kapısının önünde şimdi kırmızı renkli küçük bir balığa mesken olan tabanı delik ve ters dönmüş pabucun durduğu, halıları renkli balıklar gibi bir sağa bir sola giden ibadethaneyi izleyen yiğit insanın farkında olabilseniz.

Tüm bunları görüyor muydunuz? Görebildiniz mi? Görebilecek misiniz? Sanmıyorum. Eğer görebilseydiniz, kısa bir anlığına da olsa, aynı âlemde yan yana gelmiş olurduk.

XII

Aramızda hiç kimse en iyi olmasın, olacaksa gitsin başka yerde olsun.
– İhsan Oktay Anar, *Galiz Kahraman*

Hatip Hocamız, babasının yönlendirmesi ve desteğiyle, Büyük Âlim'in öğrencisi tarafından yazıldığına inanılan eserin içinden işte bu bölümü almış, yine babasıyla birlikte çalışarak yeni yazımıza çevirmiş ve bu esnada harflerin değerlerini de yeni yazımıza uygun şekilde güncellemişti. Bu çalışmanın bir kopyasını ayrıntısını az sonra anlatacağım o günkü görüşmemizde bana da vermişti ve ben de arayışıma verdiği yön nedeniyle bu belgeyi buraya eklemeyi uygun gördüm. Çalışmaları babasıyla birlikte yürüttüğünü kendi ağzından birkaç kez duymuş olsam da, ya babası artık aramızda olmadığından ya da çeviri üzerine şerhi yalnız başına kaleme almış olduğundan, Hatip Hocamız bu eserini neşrederken babasından –onun adı da Büyük Hatip Hoca'ydı– hiçbir şekilde bahsetmemişti. Maalesef bu Tuhaflıklar Fabrikamızda son derece yaygın bir hastalıktır; unutkanlığın değişik bir türü de denebilir. Kati suretle bacasından duman tütmeyen Tuhaflıklar Fabrikamızda biz, üretim sürecinde birlikte çalıştığımız, fikir aşamasından nihayet aşamasına kadar birlikte emek verdiğimiz kişilerin isimle-

rini birdenbire unutuveririz. Bu unutkanlık, ardından küslük ve karşılıklı nefreti de doğurduğundan son derece yıkıcı etkileri olan bir hastalık olarak nitelenebilir. Ben bu hastalıktan, yalnızlığı ve inzivayı tercih ederek korudum kendimi. Böylece ne bana bulaştı ne de ben bir başkasına bulaştırdım. Her neyse! Ben burada, Hatip Hocamızın çalışmasının tamamına değil sadece Büyük Âlim'in öğrencisine ait olduğu düşünülen kitaptan alınarak yeni yazımıza dönüştürülen bölümüne yer verdim ve hem orijinal eseri kaleme alanı hem de onu dilimize kazandıranı anarak atıf sorumluluklarımı yerine getirdim. Hatip Hocamızın bu çeviri üzerine yazdığı şerhi ise, arayışımla doğrudan bir ilişkisi olmadığı için, aktarmaya lüzum görmedim.

Bunlar aslında önemsiz detaylardır. Önemli olan, o gün okuduklarımın beni nasıl etkilediği ve arayışıma nasıl yön verdiğidir. Öyleyse derhal bunları anlatmaya koyulmalıyım. Hatip Hoca'nın odasındaydık. Oda, bacakları bir balerini akla getiren ahşap sehpanın üzerinde duran avizeden yayılan sarı bir ışıkla kısmen aydınlanıyordu. Daha rahat okuyabilmek için ben de, bu ışık kaynağının hemen yanında duran deri kaplı koltuğa Hatip Hoca'dan müsaade isteyerek oturmuştum. Hocam ise, üstü kitaplar ve farklı coğrafyalara ilişkin elle çizilmiş haritalar, gravürler, dünyanın eski zamanlardaki tasnifine göre işlenmiş ahşap bir küre gibi çeşitli nesneler tarafından işgal edilmiş geniş çalışma masasının arkasında yine deri bir koltukta oturmuş, fazla hareketli bir gökyüzü gibi biçimden biçime geçen yüzümü izliyordu. Bakışlarımız birleşince gözlerimi hızlıca kaçırdım ve okumayı sürdürdüm. İnsanın bazı yeteneklerinin farkına varması ya da onları geliştirmesi için yaşlanması elzemdir. Ben de anlık bir bakışla pek çok şeyi görüp zihnime kaydedebildiğimi epey ileri yaşlarımda fark ettim. Gerçi gördüğümü iddia ettiğim bu detayların ne kadarı somut bir gerçekliğin göstereni, ne

kadarı somut gerçeklikle ilgisi olmayıp benim kurduğum hikâyelerdi tartışılır. Zamanla fark etmişimdir ki ben, anlık bir görüntü üzerine hoş bir hayal kurarım zihnimde ve çoğu zaman gerçeklik gelip izinsiz inşa edilmiş bir konutu yıkar gibi yıkar bu hayali.

Öyle ya da böyle, baktığım anda istemsiz bir şekilde çok şey görür ve bunlara anlamlar yüklerim. Masaya bakışımda, Hatip Hocamızı gençlik yıllarında, ilimlerde ileri yabancı ülkelerde eğitim gördüğü günlerde ve epeyce zayıfken resmeden bir karakalem çizimi de çerçeve içinde masanın üzerinde gördüğümü işte bu yeteneğim sayesinde çok iyi hatırlıyorum. Nedense o çizimi Hatip Hocamıza delicesine âşık ve hocamızın da aynı tutkuyla sevdiği bir kadının yaptığını hayal etmiştim o anda. Masanın üzerinde, ortalığı gündüz gibi aydınlatan, ancak verdiği ışığın kaynağının ne olduğunu asla anlayamadığım, yakıtının ne olduğunu Hatip Hocamızdan başka kimsenin bildiğini de sanmadığım bir de lamba bulunuyordu. Hocam, işte o lamba ile odayı aydınlığa boğana dek, ben de yazıyı arka arkaya birkaç kez okumuştum. Tuhaflıklar Fabrikamızda okuma alışkanlığının pek yaygın olmadığını çok eskiden fark etmiş olsam da okuyan azınlığın da benim kadar hızlı okuyamadıklarını fark etmem, yani buna bir yetenek denebilirse bu yeteneğimi keşfetmem, epey geç yaşlarımda olmuştur. Elbette bu geç keşifler, şimdi düşününce, benim okuduğum hızla düşünemediğim şeklinde de yorumlanabilir.

Büyük Âlim'in öğrencisinin kaleminden çıktığı iddia edilen anlatım bittiğinde hayretler içinde yeniden başa dönüp tekrar o kısmı okuduğumdan, Hatip Hocamın yazdığı şerhi bir türlü okuyamıyordum. Sanki Büyük Âlim'in öğrencisi yazısını bir efsunla mühürlemişti de, onun yazısı üzerine yazılanlar görünse de okunamıyordu. Öte yandan, yazıda anlatılanların, Büyük Âlim'in öğrencisi olduğu iddia edilen

müellif tarafından mı yazıldığı yoksa onun bir başka kişinin anlattıklarını mı aktardığını da anlayamamıştım. Yani bahsedilen Amatör Tarihçi bizzat eseri kaleme alan mıydı yoksa eseri kaleme alanın –ama gerçek ama hayal– bahsettiği bir başkası mıydı bunu bilmiyordum. Oda aydınlanıp Hatip Hoca ile göz göze geldiğimde önce bunu sordum. Ancak, babası ile sadece bu bölümü çevirmiş ve eserin bütününü okumamış olduğundan o da bu sorunun yanıtını bilmiyordu ve bizler yanıtını bilmediğimiz sorularla muhatap edilmekten hiç hazzetmeyiz.

"Ha kendisi anlattığı ha başka biri ne fark eder?" demişti alaylı bir gülüşle Hatip Hoca ve "Sen anlatılana odaklan!" diye uyarmıştı.

"Hocam ben de iyi kötü hatırlıyorum İçdeniz'in kurumadan ya da kurutulmadan önceki hâlini ama bunların hiçbirini görmedim," demiştim ve şaşkınlık içinde sormuştum: "Çok özür dilerim hocam ama burada bahsi geçen bir başka yer olmasın?" Hocamın geniş kahkahası yanı başında duran ışık kaynağının alevini titretince, odanın kitaplık ile örtülmemiş tek duvarında, birbiri ardı sıra düşe kalka yürüyerek göç eden öte âlem canlılarını gördüm sandım bir an. Oda tekrar aydınlanmadan hemen önce bu gölgeler, yan duvardaki kitaplığa, kitapların içine giriyorlardı. Kitaplıklar ve kütüphaneler... Bunlar sarmaşıklar gibi Tuhaflıklar Fabrikamızın her yanını sarar ve onu gerçekte olduğundan çok daha güzel ve ilim dolu gösterir. Ortalık yeniden aydınlanınca Hatip Hoca, "Al sen o kopyayı," dedi. "Sende kalsın, tekrar tekrar oku! Düşün bakalım bu anlatılan senin sandığın gibi bir başka diyar mı yoksa Amatör Tarihçi'nin dediği gibi bakışımızla var ettiğimiz âlem mi? Fakat benim çıkarımım, orada göründüğü gibi, İçdeniz'in bir gün yeniden suyla dolacağı... Yani burada bir kehanet var... Şerhte de açıkladığım gibi... Dikkatli oku!"

Tam bu anda fark etmiştim onun varlığını. Ya da sesini daha gür çıkardı da duyurdu diyelim. O dediğim, sanki odaya girdiğim andan beri bana durmadan, "Kitabı sorsana!" diyen ikinci bir bendi. En nihayet cesaretimi toplayıp, "Hocam biliyorsunuz benim çalışmam da Büyük Âlim'in kaleme aldığı düşünülen kayıp bir yazma ile ilgili," dedim. "Eğer müsaadeniz olursa, sizin bu çalışmayı hazırlarken kullandığınız esere ben de bakabilir miyim? Belki Büyük Âlim'in öğrencisi tarafından kaleme alınmış o eser içinde kendi arayışıma yol gösterecek bir iz bulabilirim..." Hatip Hocamın yüzü duyduklarından hoşlanmadığını belli eden biçimler alıyordu. Ben Hatip Hocamın bir cevap vermesini beklerken ışık kaynağı, sanki demin duvarlarda aksini gördüğüm canlılardan biri gelip olanca nefesini üzerine boşaltmış gibi, titreyip yok oldu. İşte tam o anda bir şeyi fark ettim: Tuhaflıklar Fabrikası içindeki tüm kadim eşyanın ortak bir özelliği vardı. Bu eşyalar bir karakter sahibi oldukları gibi bu karakteri yansıtan türlü huylara da sahiptiler. Evet! Bir karakter gibi mukavemet gösteren özellikleri vardı tüm eşyaların ve hatta binamıza sonradan girmiş olsalar da, zamanla eski eşya gibi onlar da bir karakter ve çeşitli huylar ediniyorlardı. Şimdi düşününce! Tanrım belki de Tuhaflıklar Fabrikamız sadece bizleri değil eşyayı da kendi emelleri doğrultusunda biçimlendiriyor ve görevlendiriyordu. Belki bana da bu satırları... Aman Tanrım! Belki de artık durmalıyım... Yoksa eşyanın irade sahibi bir insan gibi kimi zaman akla uygun kimi zaman akıldışı eylemler sergilemesi ve zamanla hangi koşulda nasıl bir davranış göstereceğinin o eşyayı kullananlar tarafından ezbere bilinmesi nasıl açıklanabilir? Elime aldığımda belirli kelimeleri yazarken silikleşen kalem, belirli konulardan bahsederken sönen ışık, aynı ağırlığı farklı kişilerde farklı ölçen tartı, anahtarsız kilitlenen kapılar, üst üste kilitlendiği halde ardına kadar açık bulunan kapılar...

"Kusura bakma," dedi Hatip Hocam açık bir şekilde. "Çok kitap verdim sağa sola gençlikte, giden gelmiyor. Ha senden şüphem yok ama artık ilke edindim, ödünç kitap vermiyorum, hatta yazmaları evden bile çıkarmıyorum. İyi korumazsan, bakmazsan paramparça olur. Müteahhit servet öneriyor da satmıyorum kitapları..." Sesi alçaldı Hatip Hoca'nın: "Okuması var mı Allah bilir ama parası var! Zamane zenginleri böyle! Koyacak evinin salonuna da millete gösterecek. Devlete bağışlarım ya onlar da kıymet bilmez. Ben yabancıların elinde bize ait ne eserler gördüm; evlerinde, müzelerinde, arşivlerinde... Biz kendi tarihimizi bilmiyoruz, onlar bizi bizden iyi biliyor. Senin aradığın o kitap da... Varsa eğer... Kim bilir?"

Kitabı göremeyeceğim belli olunca nefret duygum köpürdü. Aradığım eserin yabancı diyarlarda olması ihtimalinden söz edilmesine de kızmıştım sanırım. "Belli ki elinde kitap falan yok," diye düşündüm. "Hepsini kendi yazdı var olduğunu iddia ettiği bir kitaba atfen. Var mı başka kopyası bu kitabın? Belki yok! Kimse bilemez olup olmadığını nasılsa. Varsa nerede olduğunu da kimse bilemez. Bir gizlisi saklısı bir açığı olmasa neden vermesin o kitabı bana ödünç? Ya da korktu! Bulacağımdan ve onun gibi meşhur olacağımdan korktu! Ah ne aptallık yaptığım! Hırsıza yol gösterir gibi... O arayacak şimdi elindeki kitaptan iz sürüp."

Çok sonraları bu düşüncelerimi kibirli ve budalaca bulsam da o an aklımdan geçenler böyleydi. Ne tuhaf! Bir yandan arayışımı anlatırken bir yandan da kendimi tanıyorum bu yaşımda. İnsan anılarını yazdıkça kendisinin de çevresinin de daha çok farkına varıyormuş meğer. Mesela, yazdıklarıma şöyle bir göz gezdirdiğimde, birbirine benzeyen iki karakterin bile bulunmadığını fark ediyorum anlatımımda ve bu aynı zamanda bizlerin benzerlerimize asla tahammül edemiyor olduğumuzun ayırdına varmamı sağlıyor. Kendine benzeyeni rakip bilen tüm canlılar gibi bizler de, kendimize en çok

benzeyenleri mümkünse Tuhaflıklar Fabrikamıza hiç sokmamak, o olmadı gireni barındırmamak, bunu da yapamadıysak en azından onu yok saymak için var gücümüzle uğraşıyoruz. Bu yetmezmiş gibi, içimizden birinin herkes tarafından başarı olarak addedilecek bir işi gerçekleştirmesi gözümüze uyku girmemesine neden oluyor. Benim arayışım örneğinde olduğu gibi, işe niyet edilmesi ise çok büyük bir rahatsızlık yaratmıyor çünkü asla başarılamayacağına duyulan inanç baskın geliyor. Çoğunlukla boyumuzu çok çok aşan işlere kalkıştığımızdan başaramıyoruz da. Bu durumda Tuhaflıklar Fabrikamızın sakinleri bizi derhal teskin ediyor, kendileri de rahatlıyor. Lakin bazen aramızdan bazıları sessiz sedasız çalışıp bir başarıya imza atabiliyor. İşte o zaman, durgun bir gölün tabanında miskin miskin uyuyan balıklar, aralarına iri bir taş düşmüşçesine birden öfkeye kapılıp ne yapacağını bilmez şekilde sağa sola seğirtiyor, bir süre bir şeyler yapmaktan bahsediyor, kıpırdanıp eşeleniyor, taşın düşmesine sebep olana nefretle bakıyorlar. Ta ki o kişi de atalete uyum sağlayana ya da aramızdan ayrılana kadar. Sonra her şey yeniden eski dingin hâlini alıyor. Ben de bir zamanlar, alanında en iyilere verilen ve tüm dünyadan âlimlerin birbirleriyle yarıştığı ödülleri kimlerin kazandığı açıklandığında, kazananın kim olduğuna değil de bizden biri olup olmadığına bakıp, olmadığını gördükçe sanki kendim ödül almışım gibi sevinmişimdir açıkçası. Başka şeyleri de fark ediyorum yazdıkça; kendimle ve çevremle ilgili başka şeyleri... Mesela anlatımım esnasında size Tuhaflıklar Fabrikamız dışındaki dünyadan hemen hiç bahsetmediğimi görüyorum yazdıklarımı tekrar tekrar okudukça. Öğrencilerimizin bahsi de pek az geçiyor. Gerçi bunlar yadırganmamalıdır çünkü bizler için dünya bu binadan ve buradaki konumlarımızdan ibaret olduğu gibi öğrencileri de hemen hiç görmeyiz. Yine de haksızlık etmemek gerekir; elbette bazılarımız çalışır, eserler verir

ve bu esnada Tuhaflıklar Fabrikamızın sınırları dışında kalan mekânlara da uzanır. Ancak bunu yaptığımızda da mutlaka kendi âlemimizin evvelini konu ediniriz. Müktesebatımızı ister burada ister ilmi bizden çok daha ileride olan memleketlerde edinmiş olalım, sanki bizimkinden başka bir âlem yokmuşçasına ve sanki hep geçmişte yitirilmiş bir zamanı arıyormuşuz da bulursak, içinde o zamanın şahısları ile birlikte var olabilirsek tüm bu mutsuz ve bedbin hâlimizden kurtulacakmışçasına kendi geçmişimizi eşeliyoruz. Benim de hem bu anlatımım hem de diğer eserlerim tıpkı böyle davrandığımın kanıtı değil midir? Kim bilir belki de tüm çocukluğumuz o kayıp zamanı yaşamış ya da dinlemiş ihtiyarlar tarafından şekillendirildiği için henüz doğumumuzda üzerimize basılan bu mührü bedenimizden ve aklımızdan asla silemiyor, başımız ile gövdemizi bir doğrultuda hareket ettiremiyor, ruh dünyamız ile madde dünyamızı bir türlü uyuşturamıyoruz.

Öte yandan, burada andığım şahıslardan çok kısa bahsettiğimi, onların, insanın yüzünün ortasında bir kusur gibi alenen görünen ve dolayısıyla en çok göze batan özelliklerini andığımı da fark ediyorum. Halbuki onlarla çok uzun yıllar boyunca bir arada bulundum. Kendime haksızlık etmek de istemem; onlar da beni ancak bu ölçüde tanırlar, bazıları bu kadar bile tanımaz, aynı yapının içinde onlarla çalıştığımı ve meslektaşları olduğumu dahi bilmezler. Kendimize karşı böyleyiz de yabancılara karşı durumumuz çok mu farklı diye de düşünüyorum şimdilerde. Kimimiz gidip müktesebatını oralarda kazandı, kimimiz dillerini öğrendi, kısa ziyaretlerle gördü o diyarları. Kimimiz hiç ilişki kurmadı. Lakin hepimiz, överken de yererken de hiç ölçü tutturamadık onlara karşı. Ya başımızdaki her belanın müsebbibi ya da bizi o belalardan kurtarabilecek yegâne çözüm olarak gördük onları. Oralarda kalanlara bizlere ihanet etmiş olabilecekleri şüphesi ile yaklaştık hep. Onlardan aramıza karışanları eğer her şeyden vaz-

geçip bizden biri olmayı seçerlerse muhteşemliğimize kanıt saydık; yok eğer aramızda kendileri olmayı tercih ederlerse, bu hainliklerinin ve casusluklarının kanıtıydı elbette. İnsan, kendisine en benzemediğini düşündüğünde kendisini görünce birden güveniyor o kişiye; eğer öyleyse casusluğundan şüphe edilmesi gerekenler aramızda bize benzemeyenlerden ziyade bize benzemesini yadırgamamız gerekenler değil midir? Lakin insan aynadaki aksine âşıksa... Biz bize olduğumuz kimi içkili âlemlerimizde ise oralarda nasıl rezil olduğumuzu, oralara nasıl yabancı kaldığımızı, adını düzgün söyleyebildiğimiz neyse onu yediğimizi, söylemek istediğimizi değil söyleyebildiğimizi savunmak zorunda kaldığımızı anlattık gülerek. Maalesef... Bu o kadar yaygın bir derttir ki, aramızda sırf yabancıların yaygın kullanılan dillerinin aksanını bire bir taklit edebildiği için kıdemli profesör olmuş hocalar bulunmaktadır. Bu kimseler, yabancılara ne kadar modern olduğumuzu ispat etmek istediğimizde en ön safta görev alırlar.

Hatip Hoca'dan kitabı alamayacağına ikna olan yanı başımdaki ikinci ben, "Sahaf'ı sorsana o zaman!" diye akıl verdi yeniden.

"Hocam peki sizin Değerli Hoca'nın davetinde bahsettiğiniz ve bu kitabı da kendisinden aldığınız sahaf hâlâ hayatta mıdır?"

Hatip Hoca, yüzünde samimi olduğundan şüphe etmememe neden olan bir ifade ile ve ellerini yakarır gibi iki yana açarak: "Valla bilmiyorum," diye yanıtladı beni. "Son gördüğümde çok yaşlıydı ama nadiren de olsa çıkıp kitap satıyordu. Gerçi adı üzerinde, Hayal Sahaf... Gençliğinde bile ne sabit bir yeri vardı ne de her arandığında bulunurdu. Sen onu müstahdemlere, hatta Baş Müstahdem'e sor, bazı hocalar kitap almaya gönderirdi onu, belki Hayal Sahaf'la da alışverişi olmuştur."

XIII

Gayelerine vasıl olmak için ellerinden gelecek hiçbir şey olmayınca, ne kadar müspet bir zekâ taşırsa taşısın batıl itikadlara inanmak meylini duyan meyuslar gibi, mevhum vak'alarda kısmetini araştırıyordu.

– Peyami Safa, *Şimşek*

Araya giren bunca yıl ve bunca yılda yaşananlar, edinilen deneyimler, hatırlananlar, unutulanlar... Şimdi tüm bunlar, bakımsız bırakılan bir bahçeyi saran otlar misali arayışımı sarıp, onu geçmişteki hâliyle görmeme ve göstermeme engel oluyorlar. Elimden geldiğince koparıp atıyorum onları; köklerinden sökmem mümkün olmasa da... Sanırım bunu daha önce de belirtmiştim; araya giren yılların anlatımımı etkiliyor olduğunu... Lakin biz böyleyizdir; başka yerlerde, başkalarında ve başkalarınca kusur ya da hastalık olarak adlandırılacak pek çok olgu, bizde bir sanata dönüşür. Bunlardan biri de kendini tekrardır. Kendini tekrar, bizler için bir mecburiyettir; görevimizin bir gereğidir. Zaman içinde bu görev kişiliğimizle o denli özdeşleşir ki, meslek icra etmediğimiz anlarda da aynı şeylerden tekrar tekrar bahseder duruyuz; kimi zaman daha önce o kişilere aynı şeyi anlattığımızı unutarak, kimi zaman tekrar tekrar anlatmazsak anlaşılamayacağını düşündüğümüzden. Birbirimize de aynı şeyleri tekrar tekrar anlatırız. Yalnız, belki de birbirimizi asla dinlemediğimizden, bu anlatımlar esnasında ne aynı şeyleri tek-

rar anlattığımızı ne de aynı şeyleri tekrar dinlediğimizi fark ederiz. Tüm bunları neden tekrar ettim? Sözü şuraya getirmek için: Baş Müstahdem'e danışmak fikri arayışıma başladığım zamanlarda aklımın ucundan bile geçmezdi; biri bunu önerecek olsa şahsıma hakaret kabul ederdim. Fakat o anda, Hatip Hoca bana Hayal Sahaf'ın izini bulmak için Baş Müstahdem'e danışmamı önerdiğinde, bu öneri bana dâhice gözükmüştü. Bunu hepimiz biliyoruz zaten, içinde bulunulan koşullara göre aynı eylem, son derece manalı ya da bir o kadar manasız görülebilir. Manayı veren koşullardır; sonuçlar önemsizdir. Evvelce manalı gözüktüğü için çaba sarf edilerek yapılmış tercihler zamanla, koşullar değiştikçe, manasını yitirebilir. Bir akrabamız vardı, gençliğinde bir kez görüp âşık olduğu bir kıza mektuplar yazan ve aşkına olumlu yanıt alınca da kızı kaçıran. Kaçırdığı gece fark etmiş ki mektuplaştığı kız âşık olduğu kız değil onun ablasıydı. Konusu açıldı mı içtenlikle inanarak mektupları zaten baldızına değil karısına yazdığını söylerdi. Sonra tuhaf bir şey oldu; adam karısından ayrılıp baldızı ile evlendi. O zaman da mektupları kesinlikle eski karısına değil artık eşi olan küçük kardeşe yazdığını anlattı aynı içtenlikle. Ait olduğu zamanı yitirmiş gibi, gününe yabancı işlerle uğraşan tuhaf bir adamdı zaten. Öte yandan ben sizlere nasıl aradıysam öyle anlatma, daha önce de belirttiğim gibi, bahçeyi o günkü hâline benzeterek gösterme sözü verdim. Şöyle de düşünebilirsiniz: Çok uzun yıllar yolu gözlenen bir evlat nihayet geri dönüp çocukluğunda bıraktığı hâliyle korunmuş bir odaya girdiğinde neler hisseder, onu anlayalım istedim. Madem öyle, size o günleri o günkü hâliyle anlatmaya devam edeyim.

Hatip Hoca ile konuşmamı izleyen günlerden biriydi. Menzile giden yollar tümüyle tükenir bazen; öyle zamanlarda sırf durmamak adına bir yol tutturup yürür kimileri. Hatta bazen yolu bile kendi yapar. Ben de öyle yaptım. Baş

Müstahdem'i odasında ziyaret etmeye karar verdim. Tahtını terk ederse zorlu bir mücadele ile başına taktığı tacından da olacağına inanmış bir kral gibi hemen her daim odasında oturmaya yeni başladığı zamanlardı o zamanlar. Ben ise, hem onu ayağına çağıramayacak kadar genç ve kıdemsizdim, hem de bu kıdemli hocaların bile pek tercih etmediği bir eylemdi. Baş Müstahdem'in odasına doğru yola koyulmadan önce kendimi onunla kendi odam arasındaki yolculuğa hazırladım. Binamız içinde bir işe niyet edip yerimizden kalktığımızda emelimize nail olduğumuz vaki idiyse de bunun doğrudan gerçekleştiği nadirdi. Anlatımım esnasında fark edilmiştir sanıyorum, Tuhaflıklar Fabrikamız, oldukça geniş bir arazinin üzerinde kurulu bir bina ya da binalar topluluğudur ve sayısını kimsenin bilemeyeceği miktarda oda, kapı, koridor ve merdiveni bünyesinde barındırır. Bir odanın içinde birden fazla oda olabileceği gibi, bir odanın farklı kapıları olup bu kapıların her biri ayrı bir odaya, koridora, geçide, bahçeye, basamaklara, hülasa ayrı bir âleme açılır. Son olarak, Tuhaflıklar Fabrikamızın tüm binaları, birbirlerine bilinen ya da gizli dehliz, tünel ve geçitlerle de bağlıdır. Dolayısıyla, Tuhaflıklar Fabrikamızın koridorları, o günlerde de bugünlerde de, türlü sergüzeştlere bir davetiye gibidir. Her kapı, sizi aniden içine çekip ne işe yaradığını ilk bakışta anlayamayacağınız eşyalarla temâs etmenize, hiç duymadığınız sesler işitmenize ve hiç görmediğiniz yüzlerle tanışmanıza, yani bir macera yaşamanıza sebep olabilir. Fakat yine aynı koridorlar, siz üzerlerinde yürürken sizi yok sayabilir, yüzünü ustalıkla saklayan bir hırsız gibi size hiçbir yanını göstermeyebilir de; özellikle bir yabancıysanız. Misal ben de, hep işittiğim dehliz ve tünelleri arayışımla ilişkilendirerek bulmak istemiş ancak kime sorduysam yön gösterici bir yanıt alamamışımdır. Yine de, ister etrafı yeterince tanıyor olalım ister çevreye yabancı, Tuhaflıklar Fabri-

kamızın koridorlarında dolaşmak, tehlikeler içeren bir maceraya atılmakla eşanlamlıdır. Zaten bu büyüklükte ve iç içe yeniden kurulmuş bir yapıyı bütünüyle bilmek imkânsızdır. O nedenle bizler, kimi diğer canlılar gibi, kendimize bir alan işaretler ve onun dışına çıkmamaya gayret gösteririz. Elbette bu alanın içine giren yabancılara da hoş bakmayız, hele ki uzun kalmaya niyetli görünüyorlarsa. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, benim Baş Müstahdem'in odasına yapmayı planladığım ziyaretin çok değilse de birtakım tehlikeler içerdiği söylenebilir.

Çok değil dememin tek bir sebebi vardır ki önce onu anlatmak isterim. Eğer olduğumdan daha talihsiz bir kimse olsaydım, Kedi Hoca'nın odasının da bulunduğu koridordaki Karanlık Orman'dan geçmek zorunda kalabilirdim. Karanlık Orman, benim de sonradan öğrendiğime göre, iaşesi Kedi Hocamız tarafından temin edilen Kediler Ordusu'na düşman bir başka hocamız tarafından, "O zaman herkes her istediğini yapsın canım! Biri kedileri doldursun, biri kapısına insan iskeleti koysun..." diye itiraz edilerek tohumu atılmış bir alandı. Araya girerek belirtmek isterim ki, bu "kapısına insan iskeleti koysun" isyanı yoktan çıkmış ya da o anda akla gelmiş bir söz değildi. İdari görevi olmasına rağmen kendisine odacı verilmemesine kızan bir hocamız, bu durumu kınamak için odasının kapısına bir âdem iskeleti yerleştirmiş, geleni geçeni kâh güldürüp kâh korku çığlığı attıran bu iskelet, bahsi geçen hocamız emekli olana kadar sağ elinden bir toz bezi sarkarak ve yanına yaklaşıldığında karanlıkta dişlerini parıldatarak –bunu sağlayan tozun mucidi de Tuhaflıklar Fabrikamız öğrencilerinden bir gruptu– hocamızın kapısının önünde sırıtmıştı. Koridorun ve odasının önünün kedilerce işgalinden illallah eden Birinci Hocamız –kendisi konu her ne ise onun birincisi olduğunu belirten açıklamalar yapardı ve bu bağlamda aslında dünyada kedileri ondan çok

seven biri de olamazdı ama kedilerin binanın içinde olmasının onlara eziyet olduğu düşüncesini dile getirerek bu çelişkiyi de çözümlüyordu– sadece binaların iç kısımlarında yaşam imkânı bulduklarını iddia ettiği değişik ağaçları saksılar içerisinde getirip koridora yerleştirmişti benim işittiğime göre. Bitkiler kendisinin uzmanlığı mıydı boş zaman uğraşı mı bilemiyorum çünkü çoğumuz zamanla boş zaman uğraşlarımızın uzmanı oluruz. Belki de sırf inat uğruna girmişti bu işe. Öyle ya da böyle, bu bitkiler bir süre sonra koridora iyice yayılmış, genişlemiş, kedilerin bu alanda daha müreffeh bir yaşam sürdüğünü gören Kedi Hocamız itirazlarına son vermiş ve Birinci Hoca ile de arasını düzeltmişti. Ancak bu dönemde benim de bizzat şahit olduğum bir talihsiz olay gerçekleşti. Binamız içinde bir cennet bahçesi gibi gelişen bu yeşil alan, herkesin odasını taşımak istediği bir koridora dönüştü ve buradaki odalar son derece kıymetlendi. Bitkilerin su ihtiyacını karşılamak ve görüntüyü daha da güzelleştirmek adına koridora bir süs havuzu inşa edilip bir hocamızın heykeltıraş kızından satın alınan bazı heykeller de bu havuza yerleştirilince bölge daha da mutenalaştı. Tam bu dönemde, bahsi geçen koridorda bir oda boşaldı. Emekli olan kıdemli profesörden boşalan odayı kendi hakkı olarak gören ve nedendir bilmem o tarihten sonra ismi değişerek kendisine Rondo Hoca denilen bir hocamız, odanın daha kıdemsiz bir hocaya verilmesine isyan ederek, Karanlık Orman'daki ağaçlardan birine bir ağaç ev yapıp gece gündüz orada yaşamaya başladı. Bu aslında barışçıl bir çözüm olabilirdi ancak Kedi Hoca'nın gitgide azıtan bir kedisi Rondo Hoca'ya saldırıp hocamız vahşi kediyi kesici bir aletle öldürünce Karanlık Orman barışın bir daha asla uğramadığı, sürekli ürkütücü çığlıkların yükseldiği bir alana dönüştü ve çok kısa bir süre içerisinde tüm cazibesini yitirdi. Koridordaki diğer odalar güvenliği sağlamak gerekçesiyle idare tarafından tahliye

edildi. Benim Baş Müstahdem'e gitmeyi planladığım o günlerde ise Karanlık Orman, ecelini aramayan birinin girmeye hiç niyetlenmeyeceği bir mekâna dönüşmüştü artık. Bugün ise orada neler olup bittiğini, eğer hâlâ hayattaysa, yeniden rektör seçilemediğinde herkese darılıp Karanlık Orman'da yaşamaya karar veren emekli rektörlerimizden Yeşil Papağan ve vahşi kedilerden başka bilen yoktur.

Evet, belki Karanlık Orman'dan geçmeme gerek yoktu ama benim alternatif yollarım da çeşitli tehlikeleri haizdi. Şöyle ki, en güvenli ve en kestirme güzergâhı izlersem Şakacı Hoca ile karşılaşmam kaçınılmazdı. Öte yandan, bu yol üzerinde bir de dargın olduğum ve görmek istemediğim bir eski arkadaşın odası bulunuyordu. Elbette farklı pek çok kişinin odası da bu yolun üzerindeydi ancak onlar benim açımdan bir tehdit unsuru değildi. Buradan şu sonucu da çıkarmak gerekir ki, yürüyen ben değil bir başkasıysa, en kestirme ve en güvenli yol değişebilir. Eğer Şakacı Hoca ve görmek istemediğim arkadaşla karşılaşmamayı tercih edersem Deli Hoca ve Susmaz Hoca ile karşılaşabilirdim ki bunların ikisi de sadece benim için değil hemen herkes için tehlike niteliği taşıyordu. Deli Hoca riskini kesinlikle alamazdım. Susmaz Hoca da çok vaktimi alabilirdi. Hatta onları geçip ilerleyememe riski de söz konusuydu. O nedenle, bir iki şakaya katlanıp bir iki bilmeceye yanıt vermek ve dargın olduğum arkadaşın kindar bakışlarına hedef olmak daha makul göründü gözüme. Hem belki, eğer azıcık şansım varsa, o eski arkadaşım odasında olmayabilirdi, kim bilir?

Belki Baş Müstahdem'e çıkan başka yollar da vardı. Belki, neye yol dediğimize bağlı olarak, her yol ona çıkıyordu. Yine de o an risk almak istemedim. Düşününce, zaten bizler risk almayı hiç sevmediğimiz için Tuhaflıklar Fabrikası'nda yaşarız da denebilir. Bu yazdıklarımı bir gün bir başkası okursa, "Ben olsam o hiç bilinmeyen yolları araştırır-

dım," diye düşünebilir. Ne mutlu ona! Fakat bu yola meyletmek, Baş Müstahdem'e asla ulaşamamak ve hatta geri de dönememek anlamlarına gelebilirdi ki, bir asistan için yerini o kadar uzun süre boş bırakmak son derece tehlikelidir. Hiçbir şey olmasa, gözden yittiğim uzun süre zarfında Danışman Hocamın iri ve siyah bir kedi gibi her daim yanında uyuyan gazabı zaten hafif olan uykusundan uyanabilirdi. Beni azlederse yeni bir Danışman Hoca bulmak ve yepyeni bir arayışa başlamak zorunda kalabilirdim ki bu bugüne kadarki emeklerimin boşa gitmesi demek olurdu. Arkadaşlarım bir bir hoca olurken ben ya sıranın sonuna kalır ya da o cüppeyi asla giyemezdim. Hem bir hocanın azlettiği asistanı kim yanında ister ki? Öte yandan, bir asistanı azletmek de o kadar kolay değildir. Öyle ya da böyle hocasının işlerini nasıl yapacağını öğrenmiş biridir o; azletmek demek yeniden zahmete girmek demektir. İşte bu nedenle, arada küçük tartışmalar olsa da devam eden sevgisiz evlilikler gibi sürüp gider hoca-asistan ilişkileri de. Yine de, şimdi düşündüğümde, böyle bir olay yaşansaydı, yani ben, içinizden bazılarının tercih edeceği gibi o kim bilir nereye çıkar yollardan birini tutsaydım ne olurdu merak etmiyor değilim. Öyle bir şey yapsaydım, şimdi bütün bir hayata dönüşmüş bu meslek, bu bina, bu insanlar, yaşamımda sadece kısa bir döneme ilişkin anılar olarak kalabilirler ve ben, onları hafızamın boşluğunda bir parlayıp bir sönen uzak yıldızlar gibi, güçlükle seçebilirdim. Mamafih ben, yeniden sevmek ihtimalinin çağrısına kulak asmayan tüm korkaklar gibi, ilk makul ilişkimde evliliği tercih ettim.

Derler ki, "En kestirme yol bildiğiniz yoldur". Öte yandan, o yolun bilinme nedeni de en kestirme yol olmasıyla ilişkilidir genelde. Sonuçta ben de o yolu tuttum ve odamdan çıkıp merdivenler ve koridorlar boyunca ilerledim. Ya da diyelim ki, yatağına doğru akan bir dere beni de kendine

katıp sürükledi götürdü. Binanın köşelerinde kıvrıldım ve nihayet yine bir merdivene ulaştım. Bir kat aşağı indiğimde Şakacı Hoca'nın merdivenin hemen karşısındaki odasında, basamakları karşıdan görecek şekilde konumlandırdığı masasında oturduğunu gördüm. Beni görünce yüzünün aydınlığı odaya yayıldı. Odası, yerinin belli olmasını isteyen ama iştigali ile yerinin hiçbir ilişkisi olmayanların odalarındandı; bir masa, bir koltuk, bir sandalye ve içinde sadece bir kitap bulunan büyük bir kitaplıktan başka bir eşya içermiyordu. O kitap, Şakacı Hoca'nın gördüğü herkese mutlaka okumalarını önerdiği, kendisinin yıllar evvel bir tavsiye sonucu okuyup hayran kaldığı bir eserdi. Tuhaflıklar Fabrikamızdaki hemen her hoca da böyledir zaten; kutsal kitap misali benimsediğimiz, yazılışının üzerinden ne kadar zaman geçmiş olursa olsun kendimize kaynak edindiğimiz ve herkese tavsiye edip derslerimizde de sürekli kullandığımız bir kitabımız mutlaka vardır. Düşününce, belki ben de o kitabın peşindeydim arayışımın sürdüğü günlerde, kim bilir?

Şakacı Hoca, eliyle çağırmasına ek olarak bir de, "Gel gel!" diye seslendi, sanki çağrısının başkalarınca duyulmasını istemez gibi biraz kısık bir sesle. Eğer o beni görmeseydi, Tuhaflıklar Fabrikamızda kimilerinin sıkça yaptığı gibi, önünden başka yön görmesin diye gözleri yandan örtülmüş bir binek hayvanı misali, kapısı açık odaya hiç bakmadan hızlıca geçip gider miydim yanından? Zannetmem! Selam vermemek son derece saygısızca olurdu ve bunun bedelini ilk karşılaşmamızda hiç değilse kalbime batırılan bir iki iğneleyici söz ile mutlaka öderdim. Belki karşılaşmamıza da gerek kalmaz, saygısızlığım duvarlardaki ilan panolarında duyurulur ya da olayı dinleyen gönüllü tellalların sesinde binamızın her köşesine ulaştırılırdı. Elbette bire bin katılarak... Ya da, "Acaba o beni gördü mü, bu saygısızlığımı yanıma ne yaparak bırakmayacak?" korkusuyla geçerdi günlerim ki, Şakacı

Hoca'ya o an katlanmayıp bu son söylediğimin azabına davetiye çıkarmak akıllıca bir eylem olmazdı. Şakacı Hoca'nın kimseye bir zararı yoktu. Ya da görevlerimizi layıkıyla yapmıyor olduğumuz için aslında hepimizin çok büyük zararları vardı, bilemiyorum. Her neyse! Şakacı Hoca bir, bilemediniz iki ya da üç bilmece sorar, bilseniz de bilmeseniz de sizi en nihayet yolunuza uğurlardı. Yani bilememek, masallardaki gibi ya da Karanlık Orman'a girmişsiniz gibi canınıza mal olmaz, yolunuzu yitirtmezdi.

Kapının eşiğinde durup Şakacı Hoca'nın hatırını sordum. "Ya iyiyim iyiyim de gözüm çok ağrıyor," dedi. Sonradan durup düşündüğümde beni bana yadırgatan bir ilgi ve alakayla, hatta yaltaklanırcasına, "Çok geçmiş olsun hocam, hayırdır, neyiniz var? Doktora gittiniz mi?" diye sordum kendisine. Hocam, muzipçe gülümseyerek, "Gittim," dedi ve sordu: "Bil bakalım neymiş göz ağrımın sebebi?" İşte o an hatırladım. Bu soruyu daha birkaç gün önce koridorda birinin bir diğerine sorduğunu duymuş ve konuşmaya kulak misafiri olmuş, yüzümü ekşiterek yoluma devam etmiştim. Biliyor olmanın getirdiği güven ve gurur duyguları gülümsememe neden oldu: "Hocam belli ki derste bir öğrenci gözünüze girmiş," dedim. Şakacı Hoca hoşsohbet ve güler yüzlü bir insandı. Sorusuna doğru yanıt verildiğinde yüzü asılan, bunu bilgiyi lütfetme hakkına bir tecavüz sayan çoğunluğa benzemezdi. Yanıtı ilk defa duyuyor gibi kahkahalarla gülerek, "Aferin yahu," dedi Şakacı Hoca. "Aferin! Peki, bir soru daha o zaman..."

Hocanın âdetiydi. Bilirseniz en az bir tane daha sorar, bilemezseniz bazen ikinciyi sormazdı. Kendisi, girdiği derslerde, sınavlarda, jürilerde dahi artık alanına ilişkin konularda soru sormuyor, işte bu şakalı olduğunu düşündüğü bilmeceleri yöneltiyordu soru olarak. "O öğrenci de kendisini kötü hissedip doktora gitmiş, bil bakalım onun nesi varmış?"

İşte şimdi bir yanıtım yoktu. Düşünmek zorundaydım. Duyarak ya da okuyarak öğrenmek ve böylece bilmek ne kadar kolay, arayıp bularak, keşfederek bilmek ne kadar zordur... Bunu benden iyi kimse bilemez. Ben bunu yaşayarak öğrendim. Hayır! Yapabilmeyi değil, zorluğunu... Düşündükçe aklıma son derece makul, bir insanın hasta olmasına neden olacak sıradan sebeplerden başka bir şey gelmiyordu ve bunların doğru yanıt olamayacağı aşikârdı. Öte yandan, aklıma gelen saçma sapan yanıtlardan da utanıyordum. Hem bir an önce yoluma devam etmek istediğimden hem de zaten ilk soruyu bilmiş olduğumdan, Şakacı Hoca'yı sevindirecek o yanıtı verdim ve "Bilemedim valla hocam bunu," dedim kendisine. "Gözüm ısırıyordu onu," dedi ve kahkahalarla gülmeye başladık ikimiz de. Gülerken ben de son derece samimiydim çünkü sinir bozukluğu da böyle kontrolsüz ve istemsizce gülmeye neden olabilir. Hocamla karşılıklı el sallayarak ayrılırken o gülüşlerin böldüğü bir konuşmayla, "Uğra yine," diyordu.

Derler ki, Şakacı Hoca bu bilmeceleri sorma illetini bir öğrenciden kapmıştı. Tuhaflıklar Fabrikamızın içinde başıboş bir ceylan gibi sekip duran ve karşısına çıkan hemen herkese, özellikle de hocalara, bu tip bilmeceler soran bir kız öğrencinin sorduğu soruları bilemedikçe işini gücünü bırakıp kendini bu tip bilmecelerin yanıtlarını bilme ilmine adamış olduğu rivayet edilirdi. Düşününce, eğer böyle bir öğrenci gerçekten var olduysa onun çok kıymetli bir şeyi keşfetmiş olduğunu belirtebilirim. Tuhaflıklar Fabrikası içinde asık ve ciddi yüzlerle solgun kıyafetler içinde gezinen bizler, karşımızda cüretin zerresini gördüğümüzde uysal bir kedi gibi hemen sırnaşır ya da tek kelime edemeden oradan hızla kaçarız.

Yanlış anlamaya mahal vermemek adına şunu da eklemek isterim ki, Şakacı Hocamız Tuhaflıklar Fabrikamızda

şakaları ile tanınan tek hoca değildi. Diğer hocalarımız içinde de, konuşurken sürekli şakalar yapan, hatta bunu bir iletişim biçimine dönüştüren, nüktedanlığı ile ama gönül kazanan ama can sıkan epeyce hocamız bulunmaktaydı. İhtiyarladıkça neyin nükte olduğunu seçmekte zorlanmaya başlasam da, bugün de durumun farklı olmadığı zannı içindeyim. Hazır bahsi açılmışken bu şakacı hocalardan birini daha anmak isterim. Meşhur Hoca isimli bu hocamız, Tuhaflıklar Fabrikamız dışında da hemen herkes tarafından tanınan bir şahsiyetti; hatta ülkemizin en tanınmış jön ve aktrisleri kadar bilinirdi halk arasında. Meşhur Hocamız, memleketimizin pek çok meclisine konuşmacı, tartışmacı olarak davet edilirdi ve bu denli aranan bir kimse olmasının temel nedeni, karmaşık konuları son derece sıradan bir biçimde ve nüktedan bir edayla anlatmayı âdet edinmiş olmasıydı. Kendisinin hiç unutmadığım bir konuşması vardır ki, sonraları hocamızın gittiği hemen her yerde tekrar ettiğini fark ettiğim bu konuşmasını ilk dinleyişimde ben de çok hoşlanmıştım anlatımdan ve anlatılanlardan. Hocamız pratik olmanın önemine vurgu yapıyordu konuşmasında ve pratik olursak hem bireysel yaşamlarımızın hem de memleketimizin ihya olacağını savunuyordu. Meşhur Hocamıza göre, âlimlerin temel sorunu da pratik olamamaktı. Tüm sorunları tek bir genel nedene bağlamak da sıkça gerçekleştirdiğimiz bir eylemdir zaten. "Yani dil ne işe yarar?" diye sorardı hocamız, çenesine doğru uzattığı dilini göstererek. Fırıncı küreği gibi dışarı çıkmaya başlayan dili görünce şaşakalırdı insan. Sonra Meşhur Hocamız dilini, sanki çiğneyip yutacakmış gibi hızlıca ağzına hapseder ve konuşmasına son derece ciddi bir edayla devam ederdi: "Dondurma yalamaya yarar! Ha bir de konuşmaya... Yoksa dondurmacıya derdini nasıl anlatacaksın?" Bunu sorar sormaz da sağ elinin avuç içini, yumruk yapıp sıktığı sol elinin üstüne iki kere vururdu. İşte kahkaha

tufanı da tam burada kopardı. Meşhur Hocamız da gülerdi. "Dayak yersin valla esnaftan, maşayla döverler adamı..." Gülüşme devam ederken o yine ciddileşirdi: "O zaman sen dili bu pratik işlevlerinden ayırmayacaksın, dondurmanı isteyeceksin ve yalayıp yutacaksın. Efendim dondurma kelimesinin harfleri, harflerin sesi gibi unsurlarla dondurma kelimesi ilişkili mi falan bırakalım bu işleri... Pratik olalım." Herkes onaylardı, hem gülerek hem de hayranlıkla. Pratik olmak ve fazla düşünmemek öğüdü herkesin hoşuna giderdi. Meşhur Hocamızın burada özetlediğim bu konuşması başta olmak üzere bu gibi nüktelerle bezeli fikirleri hızlıca etrafa yayılır, kısa bir süre içinde herkes onu taklit etmeye, onu anarak aynı fikirleri savunmaya başlardı kahvelerde, evlerde, işyerlerinde, dost meclislerinde, sınıflarda... Dedim ya, sorunları genel bir nedene bağlayarak açıklamak bizim huyumuzdur. Bence de tüm sorunlarımızın ve tuhaflıklarımızın nedeni, adına pratiklik dediğimiz kestirmeciliğimiz, plansızlığımız ve tembelliğimizdi.

XIV

Geçtiğim koridoru hemen unuttuğum için, aynı koridorlara, başka kapılardan girdim. Sonunda, gururu bir yana bırakıp, yolumu sormaya karar verdim.

– Oğuz Atay, *Korkuyu Beklerken*

Kitabın bulunuşu bir nihai menzil, varılacak bir son limansa, Baş Müstahdem'in odası da, diyelim ki, yol üstünde demirlenip rotanın gözden geçirileceği bir mola yeriydi. Benim adıma bir nebze olsun bildik sulardı buralar; içerdikleri tehlikeler tanıdıktı. Koridor boyunca ilerleyip dargın olduğum arkadaşımın odasına yaklaşırken ruh hâlim işte böyleydi. Bu çokça bahsettiğim şahısla neden darıldığımız merak edilebilir. İnanın sebebini hatırlamıyorum. Halbuki en yakın dostum olmuştu kendisi yıllarca. Bir sebepten önce o bana surat astı ya da bana öyle göründü. Böylece ben de ona surat astım ve konuşmamaya başladık. Bir süre, meşhur bir filozofun, "İnsan dolaylı hayvandır," saptamasını doğrularcasına, binamızda gördüğümüz herkese nasıl bir haksızlığa uğradığımızı yana yakıla anlatarak sesimizi birbirimize duyurmaya çalıştık. Çabamız sonuç da verdi ve yeniden kucaklaştık. Ah görmeliydiniz! İç içe geçmiş iki hayvan yavrusu gibi neşeli ve güzeldik. Böylece anladım, yeni barışmışların dayanışmasındaki taşkınlığın, ilk kez darılmışların öfke ve nefretinin taşkınlığına rahmet okutabileceğini. Bu taşkınlık dönemle-

ri sona erip biz yeniden darılınca –bir kalp ya da bir nesne kırılıp yapıştırıldığı yerden bir gün mutlaka yeniden kırılır; bir başka yerinden kırılsa da eski kırık bu fırsatı kaçırmaz– dostluğumuz sona erdi ve birbirimizi bir ölü kabul etmeye başladık. İşte ondan sonra birbirimizi ne zaman görsek, sevmediğimiz ve ölümüyle huzur bulduğumuz bir eski zaman diktatörünün dirildiği zannıyla irkilmeye başladık. Neyse ki bu görüntü, sislerin içinde bir an beliren bir yüz gibi, derhal siliniyordu. Yıllar ilerledikçe, kendisiyle konuşmayarak onu cezalandırdığım fikrine alıştırdım kendimi. Madem bu bir cezaydı içinde af olmamalıydı; çünkü af, cezanın hangi aşamasında gündeme gelirse gelsin, onu bir bütün olarak hükümsüz kılar ve suçu meşrulaştırır.

"Belki bugün gelmemiştir," diye düşünüyordum ki odasının kapısının açık olduğunu ve içeriden birtakım sesler geldiğini fark ettim. Şimdi ben de, bir binek hayvanı gibi yönümü yöremi görmeden, dümdüz ileri bakarak geçip gitmeliydim. Lakin bu mümkün olmadı. Ormanda yolculuk ederken birdenbire yola devrilip ilerlemeyi imkânsız kılan bir ağaç gibi, Susmaz Hoca karşımda beliriverdi. Onun arkasından eski dostum odasından çıktı, benimle bir an göz göze gelen bakışlarını sözünü dinlemez evlatlarını çekiştiren bir anne gibi alıp, kapatmakta olduğu kapıya sürükledi ve kapısını kilitleyip Susmaz Hoca'ya veda ederek koridorda kayboldu. Susmaz Hoca ise onu çoktan unutmuş, bakışlarını benim omuzlarımın üzerinden koridorun diğer yönünde kalan boşluğa uzatmıştı. Hayır, şaşı falan değildi! Hür iradesiyle oraya bakıyordu.

"Ole Van Celo," dedi Susmaz Hoca ve çok kısa bir süre için sessizliğe gömüldü. Dili, hamarat bir elin yönlendirdiği bir bez gibi, dudaklarının üzerinde dolaştı. Bu aslında bize tanınan bir şanstı. O bir anlık boşlukta insan bir şey söyleyebilir, hatta yeteri kadar cesur olup, "Bahanesini sonra

bulurum," diye düşünebilse, arkasını dönüp hızla koşarak kaçabilirdi de. Lakin bunu yapmak, bizler gibi başına geleceği gayet iyi bilenlerin dahi aklına gelmezdi. Gelen de, belirttiğim gibi, cesaret edemez, "Saygısızlık olur," diye düşünürdü. Bunun yerine, Susmaz Hoca'ya istediğini verirdik: "Efendim hocam?" Emeline böylece nail olan Susmaz Hocamız bunu duyunca şöyle bir gülümser, eğer ayaktaysa iri bedenini bacakları üzerinde dengeler, oturuyorsa koltukta dikleşir ve bakışlarını bulunduğu yerden alır muhatabına dayardı. O anda da, bakışlarını koridorun arkamda kalan derinliğinden bir halı gibi sararak toplamış ve getirip yüzüme dayamıştı. Elinde yuvasından düşmüş bir kuş yavrusu gibi minnacık görünen bardağı dudaklarına götürüp, bardaktaki katran karası sıvının bir miktar yukarı hareketine izin vermişti. Lakin bardaktaki sıvı, Susmaz Hoca'nın ağzından içeri girememişti. Siyah sıvı, sıcaklığın aniden düşmesiyle ısıölçerin dibini boylayan cıva gibi, bardağın dibine çöküp kalmıştı yeniden.

"Ole Van Celo," diye yineledi Susmaz Hoca, ya da ben söyleneni böyle anladım. Belki de şimdi bu satırları yazarken böyle hatırlıyorum. Her neyse! Peki neydi bu? Bir kişi, bir yer, bir cümle... Neydi? Susmaz Hoca, bakışlarını yeniden koridorun uzak köşelerine yayarken gayri ihtiyari dönüp arkama bakma isteği duyuyordum. Beni bundan alıkoyan, Susmaz Hoca'nın konuşması oldu. "Ole Van Celo hem kör hem de tipsizdir..." O an gülmemek için nasıl kıvrandım bilemezsiniz. "Tipsiz" gibi güncel bir kelimeyi bu eski zaman adamının ağzından duymak... Gençlerle sürekli bir arada olmak işte böyle arada bırakıyordu insanı. Ne kendi zamanınızı ne onların zamanını yansıtan, ikisinin karışımı tuhaf bir dil ve kıyafetlerle... Evvelce kıyafetlerimizden bahsederken söylemeyi unuttum, mazur görün; kılıksızlığımızın bir sebebi de, eşlerimiz ya da çocuklarımızın bizleri hayal-

lerindeki insanlara benzetmek için olur olmaz giysilerle donatmasıdır.

"Ole Van Celo bir gün aynada çirkinliği ile yüzleşince bakışlarını güneşe diker ve hiç kırpmaz. 'Sen ki doğadaki tüm bu güzelliklerin kaynağısın; öyleyse benim de güzel olmamı sağlayabilirdin,' diye düşünür ve dik bakışlarıyla ona meydan okur," diyerek devam etmişti Susmaz Hoca. "Bir süre sonra artık görmemeye başladığını fark eder. Burada öğrencilerine sorar, 'Yendim mi yenildim mi?' Yenmek ve yenilmek... Yenilmek tüm canlıların kaderidir. En asil canlı olan insanı küçük kurtlar yerken tavuk gibi akılsız bir hayvanı insanların yemesi ise ilginçtir. Gurbette doktora yapıyordum. Devlet göndermişti. Şimdi oğlan da orada... Kız burada. Kötü bir evlilik yaptı... Oğlan tavuk hastalıkları..."

Beklemediği, hatta gerçekleşmesin diye özellikle önlem aldığı bir felaketle karşılaşan herkes gibi şaşkın ve öfkeliydim. Susmaz Hoca'nın burada ne işi vardı? Elbette! Bu resmen dargın olduğum eski arkadaşımın bana kurduğu bir tuzaktı. Olabilir miydi? Şimdi sanmıyorum, o gün ise buna ihtimal vermedim diyemem. Arayışımın başarıyla neticelenmesi durumunda kazanacağım ün, en çok onu rahatsız etmez miydi? Bardak yeniden ağıza yaklaştı. Bir yudumu mideyi boylasa ömrün geri kalanında sıcak su içilmesine kâfi gelecek derecede koyu sıvı, bir yudum eksilmeden eski yerini aldı. "Bardak boşalsa konuşma da biter," diye düşünürdük hep. Susmaz Hoca da bu düşünceyi sezer gibi, elindeki bardağın boşalmasına asla müsaade etmezdi. "Ne diyordum?" diye soracak oldu Susmaz Hoca ama yanıtlamama imkân vermeden kendisi devam etti: "Orada gördüm, bölümü ne olursa olsun her öğrenciye mutlaka ama mutlaka medeniyetlerin tarihine ilişkin ders veriliyor. 'Efendim ben şu olucam ne işim var onla,' gibi itirazlara kulak asılmıyor. Bunu ülkemize de, buraya da ben getirdim. Bunu ilk teklif et-

tiğimde sağ olsunlar çok itiraz ettiler. Gülenler, alay edenler oldu. Önce bizim bölümde yaptım bunu, sonra baktım bu itiraz edenler de başladılar aynını yapmaya. Dışarıdan biri gelmiş, bizim bölümdeki uygulamayı duyup övmüş de onun üzerine başlamış onlar da... Ben önerdiğimde direnenler en ateşli savunucusu oldu bu uygulamanın. Önermek, öneri, ön eri... Askerlikten muhakkak... Bakılması lazım..." Gözleri ışıldıyordu. Askerleri çok severdi Susmaz Hoca. Aslında orduda hizmet vermek istemiş ama almamışlar. Bugün düşününce, tarihteki mevcut örneklerine rahmet okutan darbeci bir general olabilirdi kendisi. Bu arada kendisinin yazıları da konuşmaları gibiydi. Evvelce belirttiğim gibi, ben bir çalışmam nedeniyle Tuhaflıklar Fabrikamızdaki pek çok hocanın eserlerini incelemişimdir. Susmaz Hoca yazarken de işte böyle konudan konuya geçer, her şeyi ihtimal dahilinde tutar, aklına geleni aklına geldiği anda ve biçimde söyler, hatta belki söylediğini aynı anda aklına getirir –bir an durup deneyen bunların her ikisinin de imkânsızlığını fark edip Susmaz Hoca'nın dehasını takdir edecektir– ama kendisi asla araştırmaz, yanıt sunmazdı. İşi araştırmacılar ordusuna araştırma emirleri vermek olan bir komutandı sanki kendisi.

Medeniyetlerin tarihi Tuhaflıklar Fabrikamızda eğitim gören tüm öğrencilere ders olarak verilirdi gerçekten. Zamanında ben de almıştım. Lakin bu da, Tuhaflıklar Fabrikamızdaki diğer tüm eylemler gibi, prensipte doğru uygulamada yanlış bir şekilde gerçekleştiriliyordu çünkü anlatılan tarih, anlatan hocanın mezhebince yorumlanıyor, biçimleniyor, değişiyordu. Bazı hocalara göre medeniyetlerin tarihi içinde tekâmüle yönelik ne varsa kaynağı bizdik ve bugün bizden ileri olanlar dahi bu ilerlemeyi sayemizde gerçekleştirmişti. Hatta bizden çalarak! Diğer bazılarına göre ise biz çok geride kalmıştık ve bunun sebebi medeniyetler kurmuş devletlerin izinden gitmeyip kendimize müstakil bir istika-

met çizmemizdi. Öyle ya da böyle, öğrenciler bu dersi severdi. Hâl böyle olunca, dersi müfredata kendisinin dahil ettiğini iddia eden de çoktu. Tuhaflıklar Fabrikamızda geçen uzun yıllarım boyunca, bir kâşif olduğunu, herkesçe bilinen bir kavramı kendisinin geliştirdiğini ve ilim dünyasının bunu sahiplenerek her tarafa yaydığını iddia edeni hiç görmedim. Öte yandan, bir kavramı memleketimize getiren ilk kişi olduğunu ya da bir kavrama dilimizdeki karşılığını bulduğunu iddia eden çok hoca tanıdım. Yetenekli ya da varlıklı olduğu keşfedilince herkesin üzerinde hak iddia ettiği bir yetim gibiydi bu kavramlar. İlginç olan şudur ki, ülkemizin evrendeki en müreffeh ülke olduğuna ve bu nedenle sürekli kıskanıldığına inanan bizler, üzerinde çalışmalar yürüttüğümüz tüm kavramları neden yabancılardan alıyor olduğumuzu hiç düşünmez, yaptığımızı ya da yaptığımızı iddia ettiğimizi kendimize ve ülkemize bir hakaret saymazdık.

Susmaz Hoca'nın konuşması uzunca bir süre devam etti. Evinin bahçesinden, cebirden, astronomiden, günümüz şarkılarından, öğrencilerin tembelliğinden, sebze yemeklerinin nasıl pişirilirse besin değerini koruyacağından ve bunlar gibi pek çok şeyden söz etti. Şimdi düşünüyorum da, kendisi bir cihaz gibiydi. Her gelenin sesli notlar bıraktığı bir kayıt makinesi. Lakin bozulmuştu ve içindeki tüm notları karmakarışık bir şekilde etrafa haykırıyordu sürekli. Çalışmaya başlaması içinse karşısında ama öğrenci ama hoca ama kedi, hülasa, bir canlı görmesi yetiyordu. Sizi sıkmak istemem. İnsan sabrının sınırlarını ve sizlerin de tahayyüllerini aşan bir sürenin sonunda, artık isyanın eşiğine gelmiştim ki koridorda bir odanın kapısı açıldı. Sanki bir tiyatro sahnesindeydik Tanrım! Sanki Tuhaflıklar Fabrikamız bir yönetmendi de bizler sadece kendi rollerimizi oynayan ve ne diğerlerinin rolünü ne de oyunun bütününü bilen oyunculardık. Odadan çıkan bir kadın –kim olduğunu bilmiyordum ve kendi-

sini bu kadar yıl içinde bir daha da görmedim– yanımızdan geçip gitti. Fakat kısa bir süre sonra aynı kadın, belli ki odaya dönmek gailesiyle yanımızdan tekrar geçerken Susmaz Hoca kadına baktı ve "Oktavo," dedi. Böylece ben, her yanı dişlenip ısırıldıktan sonra koçanı duvar dibine fırlatılıp atılan bir meyve gibi kenarda kalakalırken, Susmaz Hoca, eline yeni geçenle iştahla konuşmaya başladı. İşte ancak o an ben, kendimi toparlayarak Susmaz Hocama sohbeti için teşekkür edip oradan ayrıldım. Lakin kendisi bana herhangi bir yanıt vermedi. Zavallı kadın ise, başına ne geldiğini anlamaya çalışırken yüzünde yalancı bir gülümseme ile Susmaz Hoca'yı dinliyor ve duyduklarını kafasını sallayarak onaylıyordu.

Bacaklarım kaskatı kesilmişti; yürümeyi unutmuştum adeta. Yine de, bacaklarımı bir çalı süpürgesi gibi zeminde sürüyerek, oradan uzaklaşmaya başladım. Uzaklaşırken nerede hata yaptığımı da kavrıyordum. Her zaman böyle olur zaten; hep kavrarım ama olan olduktan sonra... Ben, Susmaz Hoca'nın odasında olacağı varsayımıyla yola çıkmıştım. Halbuki bu varsayımın da bilgiden kaynaklanması gerekmez miydi? Elbette gerekirdi ama ben o zamanlar bunu bilemeyecek kadar genç ve bilimden yana nasipsizdim. Şimdi genç değilsem de bilimden yana hâlâ pek nasipli olduğum söylenemez. Bu yaşlarda bunları itiraf ettiğinizde çoğu kimse mütevazı olduğunuzu, latife ettiğinizi düşünür. Lakin ben ciddi ve samimi olduğumu vurgulamak isterim. Evet, ben Susmaz Hocamızın odasında olacağını varsaymıştım ama düşününce onu odasında bir kez bile görmüşlüğüm yoktu ki. O hep koridorlarda, bahçelerde, özellikle de başka hocaların odalarında olurdu. Yani eğer kendisi kaçmak değil karşılaşmak istediğim, aradığım biri olsaydı, onu bulmam çok zor olurdu. Şimdi böyle düşününce, o zaman arayışım da...

Şu an bu satırları yazarken o anlar, mahir bir büyücünün ellerinde yeniden can bulan bir beden gibi, gözlerimin

önünde yeniden canlanıyor. Sanki yine o koridorda yürüyorum, sanki yine o koridora sinmiş kokuları hissediyorum. Gözlerim, koridorun iki yanına dizilmiş odaları tarıyor; kapılarda had bildiren bir uyarı gibi asılı duran, üzerinde süslü yazılarla unvanların ve isimlerin belirtildiği levhaları okuyor, o yıllarda o odalarda oturanları, onların hikâyelerini hatırlıyorum. Mesela, Tuhaflıklar Fabrikamızda üst düzey idari görevlerde bulunmuş bir hocanın onar yıl arayla hoca kadrosuna aldığı üç metresinden 2 numaralı olanı... Diğer ikisi, binanın bambaşka kısımlarındaki odalarında oturuyorlardı rivayete göre ve onları buralara yerleştiren ve her gün bu odalar arasında mekik dokuyarak bir yandan sporunu da yapan Çapkın Hocamız, en nihayet çok genç bir öğrencisi ile evlenerek hem eşini hem de bu üç metresini Tuhaflıklar Fabrikamızda bırakarak buraları terk etmişti. Odasının önünden geçtiğim 2 Numaralı Hoca'nın ben de öğrencisi olmuştum geçmişte. Kadıncağız, tanıdığım en naif insanlardan biriydi. Tüm derslerde öğrencilerle sadece sohbet eder, imtihanlarda herkese çok yüksek notlar verirdi. Güzel giyinmesi, güzel bir kadın olması ve en çok da güler yüzlü olması nedeniyle öğrencileri arasında çok sevilen bu hocamız maalesef okuma yazma bilmezdi. Bununla birlikte, kıdemli profesör olarak emekli olduğunda onuruna düzenlenen törene ben de katılmıştım. Meslek hayatı boyunca, yazması icap eden her şeyi asistanlarının yazdığını hem asistanlık hem de hocalık zamanlarımdan bilirim. Bu noktada artık isyan edip, beni bir mecnun addedenler olacaktır. "O kadar tahsil okuma yazma bilmeden nasıl yapılır? Çocuklar bile okur-yazar," diyenler de... Bizi tuhaf yapan da budur işte! 2 Numaralı Hocamız, çok uzun yıllara yayılan bir eğitimi tamamlayarak hocalık payelerini birer birer almış ve bu süreçte asla okur-yazar olamamıştı. Daha da ilginci, "Pes artık!" dedirtecek olanı ise, mezkûr hocamızın bunu saklama

gereği de duymamış olmasıydı. Kendisini Tuhaflıklar Fabrikamıza getiren Çapkın Hocamız okuma-yazma öğrenemeyişi deha emaresi olarak duyurmuş, diğer hocalar da ama Çapkın Hocamızın dostu olduklarından ama düşmanlığını kazanmak istemediklerinden buna itiraz etmemişti. Kimileri ise, yaşamlarında hiç deha görmemiş olduklarından ve bu eksiklikleri anlaşılmasın diye, iddiayı sahibinden daha fazla sahiplenmişlerdi.

Düşünüyorum da sanki Tuhaflıklar Fabrikamız, benim Susmaz Hoca ile karşılaşmaktan kaçınma isteğimi bilip, muzip bir çocuk gibi bana bir şaka hazırlamıştı o gün. Ve böyle düşündüğümde şükrediyorum. Mesela ben o gün o koridorda aslında çok tehlikeli bir başka hocaya, Müflis Hoca'ya da denk gelebilirdim. Adı geçmişken Müflis Hoca'dan biraz bahsetmek isterim. Tuhaflıklar Fabrikamızın dedikodu kazanından tüten buharlar çözümlendiğinde, kendisinin zamanında ticaretle uğraştığı, Tuhaflıklar Fabrikamızda görev yapan bir hocamız da dahil olmak üzere pek çok kişiyi dolandırarak iflas ettiği, kendisinden alacaklı hocamızın da, alacağı maaşlardan kendisine olan borcunu ödemesi kaydıyla, Müflis Hoca'yı binamızda hoca olarak işe başlattığı söylenirdi. Müflis Hoca, binamızda yerini sağlama aldıktan sonra, hakkındaki dedikoduları doğrular nitelikte davranışlar sergilemeye başlamıştı. Özellikle kendisinden kıdemsiz asistanları, bunların da işe yeni başlamışlarını ya da namını duymamışlarını hedef alırdı Müflis Hoca. Onlara, maaşını çekince ödemek sözüyle –ne var ki asla geri ödemeyeceği paralarla– borçlanırdı. Böylece, binamızdaki pek çok kişi, özellikle asistanlar, idari memurlar ve müstahdemler, ay boyunca birkaç gün Müflis Hoca'nın işçisi olarak çalışmış olurlardı ve bu da onu yeniden bir patron yapardı düşününce. Kimi zaman buna isyan eden, alacağı için onun odasını basan kişiler olsa da, Müflis Hoca bu kişileri etkili, hisli ve ajite edi-

ci konuşmasıyla yatıştırır, odaya alacağını tahsile gelen kişi elini yeniden cebine atıp tekrar borç verdiğini ancak her şey bitip odayı terk ettikten sonra fark ederdi. Çok affedersiniz ama kendimden biliyorum.

Yolda karşılaştıklarımı hatırlayıp karşılaşabileceklerime ilişkin düşüncelerimi de kaleme alırken fark ediyorum ki, aslında binamızda asla tesadüf edilemeyecekler de vardı; onları da anmak icap eder. Misal, Talihsiz Hoca... Işıkları söndürülmüş bir vitrin gibi solgun ve hüzünlü yüzlü bu kadıncağızın –kendisi kıdemli profesördü yanlış anlaşılmak istemem– Tuhaflıklar Fabrikamızda bir asistan olarak çalışmaya başladığı ilk günden itibaren kötü talih yakasını bırakmamıştı. Babası, annesi, eşi, çocukları ve nihayet kendisi öldürmeyip süründüren hastalıklarla mücadele etmek zorunda kaldığından, Talihsiz Hocamız Tuhaflıklar Fabrikamıza hemen hiç uğrayamazdı. Nadiren uğradığında ise, bir o yana bir bu yana devrilecekmiş gibi sallanarak koridorlarda bir hacıyatmaz gibi ağır ağır ilerler ve çok hasta ya da üzgün olduğunu ima eden sesler çıkarır, mutlaka kendisine samimiyetle üzülecek birini bulur ve bir bebek gibi iç çeke çeke ağlayarak talihsizliklerini anlatırdı. Bununla birlikte, belirttiğim gibi, emsallerinden daha yavaş ya da bedeninin hızına uygun bir hızla da olsa, o da mesleğinde unvan olarak zirveyi gördü. Bunu mümkün kılan da, elbette, diğer hocalarımızın ve en çok da biz asistanların merhametiydi. Derslerine girer, tüm işlerini görür, bir dediğini iki etmezdik. Öyle ki, o yokken odasının önünde onun gelmesini saatlerce hatta günlerce bekleyen, kapısında yorgunluktan önce yere oturup sonra başını kapının eşiğine yaslayarak uyuyakalan ve rüyasında, uyuyakaldığı için beklediğinin gelişine şahit olamadığını görerek sıçrayıp uyananlar dahi Talihsiz Hoca'ya öfkelenmez ve tüm dertleri arasında onlara yine de vakit ayırdığı için ona müteşekkir olurlardı. Gerçi düşününce,

bugün de Tuhaflıklar Fabrikamızda pek çok hocanın kapısının önü, bir ücra istasyonda gelmesi mümkün olmayan sevgiliyi beklemekten saçı sakalı birbirine karışmış, ağlamaktan makyajı akmış adamları ve kadınları hatırlatan öğrencilerle doludur. Kimileri beklemekten öfkeye kapılmıştır; yuvasında anasını beklerken bir sağa bir sola seğiren kuş yavrularını andıran gözbebekleri ele verir onları. Yine de umudu kesmezler; sanki bir tılsımlı söz vardır kapının açılması ve içerideki bilgi hazinesine ulaşılması için de, onu hatırlamaya çalışır gibi kendi kendilerine konuşarak beklemeyi sürdürürler.

Baş Müstahdem'in odasına yaklaşırken, Jurnalci Hoca'nın odasının önünden ihtiyatlı bir edayla geçtim. Binamızda olup biten her şeyi, kimse kendisinden böyle bir şey istemediği halde, doğrudan Devlet Başkanlığı katına jurnallemeyi iş edinmiş bu kişiden herkes nefret ederdi. Öyle ki, bu adamın devlet katında bile seveni yoktu. Zaten hangimiz pis işlerini yapan kişileri severiz ki? Yine de bizler, "Hakkımızda kötü bir söz eder de bir iftiraya kurban gideriz," diye; devlet katı da, herhalde, "Korku kişinin kendini zapturapt etmesini kolaylaştırır," diye düşünür, hâl böyle olunca da Jurnalci Hoca faaliyetlerine aralıksız devam ederdi. Kendisi odasını da pek terk etmezdi. Tuhaflıklar Fabrikamızı dolaşan dedikodular onun odasına da kendiliğinden ulaşır, o da, ilave bir zahmete girmeden, bunları devletin en tepesine raporlardı. Şöyle olurdu: Bir kusuru olan, "Bunu mutlaka duyurmuşlardır," diye düşünür ve soluğu Jurnalci Hoca'nın odasında alarak başkaları hakkında duyduğu dedikoduları fısıldardı. Böylece kendi kusurunu sıradanlaştırdığını düşünürdü. Hemen herkes bu şekilde davranınca Jurnalci Hoca'nın istihbarat ağı kurmak için ek bir çaba sarf etmesine de gerek olmazdı. O duyduklarını devlet katına raporlardı sadece. Bu jurnallerin okunduğunu ise hiç sanmıyorum. Yine de onla-

rın birer kopyasını bulmak, Tuhaflıklar Fabrikamızın tarihini yazmaya çok yardımcı olurdu. Hele bir de bunu Dost Hoca'nın taburesi ile çapraz sorguya tabi tutabilsek... Öte yandan, olguların doğasına ilişkin merakı meslek edinmesi gereken bizlerin ne denli tuhaf uğraşları olduğu düşünüldüğünde, bizlerin doğasını raporlayan bir kişinin belki de yapmamız gerekene en yakın işi yaptığı söylenebilir. Tüm bunları Jurnalci Hoca'nın yerine yetiştirdiği, bugün artık bir kıdemli profesör olan o hocadan korkarak böyle yazdığım da düşünülebilir elbette. Size namusum ve şerefim üzerine ant içerim ki ondan gerçekten çok korkuyorum ve korku, pek çoklarının düşündüğü gibi, utanç vesilesi ya da bir zaaf değil, bir insanlık hâlidir.

XV

Bu ses, bu çehreden de eskiydi, o kadar ihtiyar ve mecalsizdi ki, âdeta ağızdan çıkar çıkmaz odanın sessizliği içinde çok eski, elle dokunmağa gelmeyen bir mumya gibi dağılıyor, bir yığın toz hâlinde yukarıdan aşağıya serpiliyordu.

– A. H. Tanpınar, *Abdullah Efendi'nin Rüyaları*

Nihayet o odanın önündeydim. Tuhaflıklar Fabrikamızın kadim zamanlarından kalma, ince işçiliği ile usta bir marangozun elinden çıktığını düşündüren ve yıllara meydan okuyan kapı, aşmayı arzuladığım bir dağ gibi karşımda yükseliyordu. Başımı hafifçe yukarı kaldırdım; sonradan yaptırılıp kapının ortasına monte edilen levhada yazan "Büyük Âlim" ismini okudum. Tüm bunlar, birazdan ağır bir esere geçiş yapılacağını belli eden bir peşrev gibi karşılamıştı beni. Utanarak itiraf ediyorum, ceketimin önünü dahi iliklemiştim. Gösterdiğim saygının Baş Müstahdem'e değil Büyük Âlim'in aziz hatırasına yönelik olduğunu söylememe bilmem gerek var mı? Kapıyı vurup içeri girmeye yeltenmeden önceki o anda, bir anıt mezara ya da bizi zamanda gezdiren, içinde geçmiş vakitlerin yeniden can bulduğu o yapılardan birine girecekmiş gibi hissediyordum.

Baş Müstahdem'in kapısının önünde dikildiğim o günlerde ben genç bir asistandım. Anılarımı kaleme aldığım bugünlerde ise, bu dünyadaki geçici ikametinden ayrılmasına uzun bir süre kalmadığını düşünen ihtiyar bir adamım. O

günlere geri dönüp arayışımı aktarırken, daha önce de çokça vurguladığım gibi, aslında bir yandan da hayatımı sorguluyorum. Mesela şimdi bu satırları yazarken bir daha düşünüyorum da, neden Hatip Hoca'nın bahsettiği Hayal Sahaf'ı bulmak konusunda yardım istemek için kapısına gittiğim Baş Müstahdem'e, Büyük Âlim'in kaleme aldığı yazma konusunda danışmayı o günden önce hiç düşünmemiştim? Tuhaflıklar Fabrikamızın tarihin derinlerine kök salmış geçmişi boyunca gördüğü en büyük âlimin Büyük Âlim olduğunu bizlere bildiren Baş Müstahdem değilse de, ruhunun hâlâ buralarda olduğunu, dolayısıyla bir zamanlar cismani varlığının da buralarda olduğu düşüncesinin doğru olduğunu bize ispat eden o değil miydi? O, Büyük Âlim'in sesini bizzat işitmemiş miydi?

Çok zeki biri olmasam da bunlara inanacak kadar aptal da değildim. O günlerde ben, diğer pek çok kimse gibi, Baş Müstahdem'in Büyük Âlim'e ilişkin anlatısını kendi menfaati için uydurduğu kurnazca bir hikâye olarak görürdüm. Nihayetinde Tuhaflıklar Fabrikamız herkesin kendisini kurtarmak için atladığı bir sal gibidir ve onun içinde kendisinden başka kimseye faydası olmaz insanın. Yerini koruyabilmek ve sağlama alabilmek için de mücadele etmek zorundadır burada insan. Lakin şimdi, tam da şu anda bu satırları kaleme alırken aklıma düştü: Belki de böyle değildi! Ya da böyleydi de bu kadar basit değildi! Belki Baş Müstahdem, Büyük Âlim'in varlığının ispatı üzerinden kendi ideallerini gerçekleştirmek isteyenlerin verdiği rolü oynamıştı sadece. Hem de ne yaptığını neye âlet olduğunu bile bilmeden.

Baş Müstahdem Büyük Âlim'in sesini gerçekten işitmiş miydi? Yoksa tüm bunlar onun kurnazlığının bir sonucu muydu? Yoksa o başkalarının emir eri miydi? Hani Büyük Âlim'i kılavuz edinmeyi öğütleyerek Tuhaflıklar Fabrikamız içinde kendi yönetimlerini egemen kılmak isteyenle-

rin; kendilerine tapılmasını alenen talep etseler taşlanacakların, bir aracıya ihtiyaç duyanların... Bilemiyorum. Bundan sonra bilinebilir mi onu da bilemiyorum çünkü hayranı olduğum bir âlimin belirttiği gibi, geleceğe ilişkin bilinebilecek tek şey herkesi şaşırtacak olmasıdır. Ne tuhaf! Yazı gerçekten kendisini yazıyor bazen ellerimizi araç edinip. Yoksa ben hiç böyle düşünmüyordum masamın başına oturduğumda. Her neyse! Ellerimi ve zihnimi yazının esaretinden çekiştirerek alıp şunları söylemeliyim size: Ben, her ne kadar Büyük Âlim'in sesinin Baş Müstahdemce işitildiğine ilişkin o meşhur hikâyeyi biliyor olsam da, koridorlarda gezinirken gördüğüm o uğursuz çehrenin, o hareket ettikçe şıngırdayan bedenin bana yardımcı olabileceğini aklımın ucundan dahi geçirmez, onunla konuşmaya asla tenezzül etmezdim. Anlatılan hikâyeye de inanıyor değildim zaten. Benim inandığım, Büyük Âlim'in varlığıydı ki bunun için Baş Müstahdem'in ispatına ihtiyacım yoktu. Bizler gerçeğe çoğunlukla etrafımızda o gerçeği gösteren işaretler aracılığıyla ikna oluruz. Hele gençlikte insan gerçekliğin sonradan inşa edilmiş olabileceğini, içine doğacağı dünyada gerçeklerin onun için önceden kurulmuş olabileceğini akıl edemez. Hâl böyleyken, etrafımda gördüğüm, Büyük Âlim'in adını taşıyan yapılar, hikâyeler, adı ve eserleri üzerine yazılmış eserler bana onun varlığını ve ilmini zaten görünür kılmıştı. Ayrıca ben, en alt kademesinde de olsam, hocalar sınıfına tabiydim; Baş Müstahdem ise, en üstünde yer alsa da, müstahdemler sınıfına. Bunlar birbirinin içine geçmiş gibi görünseler de çok ayrı iki dünyadır. Dolayısıyla, Baş Müstahdem gibi cahil birinin, Büyük Âlim tarafından kaleme alınmış bir eserden haberdar olmasını, bunun yerini bilmesini düşünmek aptallık değilse bile saflık olurdu ki ben bile o denli saf değilimdir. Bir diğer deyişle, anlattıkları doğru bile olsa sırf bir rastlantı sonucu Büyük Âlim'in bir kez sesini işitmiş birinden medet um-

mam beklenemezdi. En azından arayışımın başladığı ilk zamanlarda... Kapısında durup kendisinden medet umduğum o anlarda ise durum artık farklıydı. Evvelce de değindiğim gibi, koşulların değişmesi aynı eylemi anlamlı ya da anlamsız bulmamızı da etkileyebilir.

O gün kapıdan içeri girdiğimde neler olduğunu, arayışımın nasıl yön bulduğunu sizlere açıklamaya geçmeden önce bir hususu daha kısaca irdelemek istiyorum. Şu an ben bu satırları yazarken Baş Müstahdem hâlâ o odada oturmakta ve hâlâ odaların anahtarlarını maiyetine dönüşmüş diğer müstahdemlere verip almaktadır. O günden bugüne değişen şeyler de vardır elbette, az da olsa. Misal, bana o gün nasıl davrandığını, neler söylediğini az sonra sizlere aktaracağım Baş Müstahdem, bugün beni gördüğünde saygıyla selam vermektedir. Ben de ona çoktan beridir "sen" diye hitap etmekteyim. Hatta kısa bir dönem dekanlık görevini üstlendiğimde, kat yerinden kıvrılıp pat diye önünüze düşen bir mukavva gibi eğilirdi önümde. Lakin arayışımın sürdüğü o günlerde ben onun için bir hiçtim. Bir asistanın müstahdemler gözünde değer kazanması o asistanın diğer hocalar tarafından saygı görmesiyle mümkündür ki, bu da ancak asistanın hoca sıfatını haiz olmasıyla, o da bazen, mümkün olur. Sonraları Baş Müstahdem'e birkaç kez latife de ettim ortak geçmişimizi hatırlatarak. Lakin o, benim asistan olarak onu ziyaret edip Hayal Sahaf'ın yerini kendisine sorduğumu kesinlikle hatırlamıyordu. Ona inanıyorum çünkü hoca unvanıyla karşısına çıktığımda sergilediği davranışlar, sorduğu sorular ve gösterdiği saygı, benimle ilk kez tanıştığını düşündüğü konusunda şüpheye mahal bırakmıyordu.

Evet, arayışıma yön verecek o kapının önünde durduğum o anlarda genç bir asistandım; şimdi yaşlı bir kıdemli profesörüm ve siz bu satırları okurken, öyle umuyorum ki, tarih olacağım. Aynıları Baş Müstahdem için de geçerlidir. Ara-

mızdaki yaş farkına rağmen o da o günlerde genç sayılırdı. Şimdilerde ağır işitip ağır hareket eden ama hâlâ koltuğunu koruyan arkaik bir canlıdır. Öyle sanıyorum ki, sizler bu satırları okurken o da çoktan göçmüş olur. Yine de belli olmaz. Tuhaflıklar Fabrikamız siz bu satırları okurken hâlâ yerindeyse eğer onu belki aynı yerde bulabilirsiniz, elinizle koymuş gibi. Belki biraz gayret etmeniz, üzerini örten tozu toprağı usulüyle temizlemeniz ve etrafa benim gözümle bakmanız gerekir ama hepsi o kadar. Şimdi yine o günlere dönme, arayışımın nasıl yön bulduğunu sizlere aktarma zamanıdır.

Kapıyı usulca çalıp açtım. Büyük Âlim'in şanına yakışır şekilde, onun dönemini ve ilmini yansıtan nesneler ve eserlerle dolu olacağını düşündüğüm oda, her biri bir başka yerden getirilip eşleştirilmiş, bazısı kırık dökük bazısı sağlam eşyalar ile doluydu. Duvarlarda ne bir kitap vardı ne de bir kitaplık; sadece, öldüğü âna sabitlenen bir beden gibi, zamanın bir noktasında kalıvermiş bir takvim... Açıkçası bu odanın duvarlarında Büyük Âlim'i kendi döneminin kıyafetleri içinde resmeden bir çizim, bir tasvir görürüm diye de ummuştum. Bugüne kadar adını ve ününü hem duyup hem yaydığım bu âlim kişinin neye benzediğini bilmiyor oluşumuz sonraları bana hep ilginç gelmiştir. Halbuki arayışım esnasında okuduğum kitaplarda onun birbirini tutan tasvirlerine rastlamıştım. O anlarda, "Belki ben de hoca olduğumda bir talebeme Büyük Âlim'in görüntüsünü aratırım," diye düşünmüştüm. Böyle birbirini izleyen çalışmalarla ve hep aynı konuyu çalışarak Büyük Âlim uzmanı bir âlime dönüşebilirdim...

Odanın kokusu az önce içeride ağır bir yemek yendiğini belli ettiği gibi yemeklerden artakalanlar da köşede bir sehpanın üzerinde duruyordu. Odada biri kapıyı açınca sizi karşılayan, diğeri onun sol yanında kalan iki masa vardı. İkinci masa yan yerleştirilmişti. Bu masanın üzerinde boş

bardaklar ve izmaritlerle dolu bir tabak duruyordu. Ve bir de adam... Ellerini yastık yaparak kapanmış, usulca horlayarak uyuyan bir adam. Adamın kim olduğunu anlayamamıştım. Lakin diğer masanın ardında, belli ki bir zamanlar binamızın kıdemli profesörlerinden birine ait olan, oturanı pamuklar misali saran, ahşap kolları ince işçilik eseri, yeşil deri kaplı koltukta, başı omzu üstüne düşmüş, ağzı yarım açık Baş Müstahdem'i gördüm. Sanki usta bir katil kimseye görünmeden binamıza sızmıştı da bu adamlardan birini uyutmuş ve diğeriyle hesabını görüp duvarlardan süzülerek kayıplara karışmıştı.

Lakin ortada kan izi ya da kokusu olmadığı gibi Baş Müstahdem de horluyordu. Öksürerek varlığımın farkına varılmasını sağladım. Baş Müstahdem yavaş hareketlerle toparlandı. Gözlerinin açık mı yoksa hâlâ kapalı mı olduğunu anlayamıyordum çünkü koyu renkli bir kavanozun dibinden kesilmiş gibi görünen camlarla örtülüydüler. Gitgide o koyuluğun ardından, bir deniz kabuklusunun içinde yuva kurmuş tuhaf renkli böcekler gibi kıpırdanarak bana dikilen bakışları ayırt edebilir hâle geldim. Belli ki beni tanımıyordu. Halbuki daha önce çeşitli odalarda, koridorlarda, derslikler-de defalarca karşılaşmış, birkaç kez konuşmuştuk da. Kim olduğumu söylememin belli ki bir anlamı yoktu; ben de kimin asistanı olduğumu söyledim. Hem böylece sınıfımı da belli etmiş oluyordum. Danışman Hocamın adını duyunca Baş Müstahdem toparlandı. Yanı başında uyuyan diğer adama seslendiyse de adam oralı olmamıştı. Bunun üzerine Baş Müstahdem, yanında yöresinde uygun bir nesne arayıp, eline geçirdiği bir kalemi uyuyan adamın kafasına attı. Darbenin şiddetini yeterli görmemiş olacak ki, hemen arkasından bir kez daha, bu sefer çok daha yüksek bir sesle bağırdı: "Kalk!" Aslında bu düzgünlük ve anlaşılırlıkta savurmamıştı kelimeyi ama ne dediği anlaşılmıştı.

Çarpan kalemin ve kelimenin etkisiyle adamın başı, doğan güneş gibi usul usul yükseldi; yüzünün ayrıntıları seçilmeye başladı. Sanki bir bebekti de gözlerini bu dünyaya ilk kez açıyordu. Kırmızı ve buruşuk bir deriyle kaplı yüzün ortasında yine bir bebeğinki gibi açık durmaya direnen kısık gözler... Bebekliğin ilk anlarındaki ifade ve biçimle bir anda gerilip kalmış, o günden bugüne sanki hiç değişmemiş; ya da belki bir bebekken aniden adama dönüşmüş lakin yüzü sertleşip gerilmekten başka değişikliğe uğramamış ama edasına adamlık karışmış... Baş Müstahdem, ne dediği tam anlaşılmasa da tarihin derinliklerinden geldiği zannı uyandıran sesiyle tekrar kükredi: "Sor hocama ne içer; bana da su getir soğuk, içim yanmış!"

Ben Baş Müstahdem'in işaret ettiği sandalyeye ilişirken, Bebek Suratlı Adam –onun da bir müstahdem olduğunu sonradan öğrendim– istenileni yapmak üzere odadan ayrılıyordu. Uzun kalmaya niyetli değildim. Zaten konuşacağımız ne olabilirdi ki? Baş Müstahdem'e, "Vaktinizi almayayım çok, beni Hatip Hocam gönderdi," dedim. Yüzündeki ifade kafasının karıştığını belli ediyordu. Hemen açıkladım; Danışman Hocamla yürüttüğümüz arayıştan bahsettim; Hatip Hoca'yla konuşmamdan da. Baş Müstahdem bu anlatımı belli ki gereksiz buluyor, bir an önce sadede gelmemi bekliyordu. Yüzündeki ifadeden anlamıştım bunu. "Bir Sahaf varmış Hayal Sahaf. Siz bundan hocalara kitap alırmışsınız. Ben bu Hayal Sahaf'ı nerede bulabilirim?" Baş Müstahdem, elini başının üstüne götürdü; bir zamanlar İçdenizimizde rüzgârı ardına katıp süzülen kalyonların yelkenlerini andıran kulaklarının ardına inen takkesini kavradı; takkesini bir kök bitkiyi topraktan sökercesine çıkarıp masaya bıraktı; öyle ki, Hayal Sahaf o takkeden boşalan yerde belirecek sandım bir an.

"Napıcan hocam Hayal Sahaf'ı? Kitap lazımsa gönderelim adam alsın..."

O an fark ettim derhal. Ustaya meslek sırrını sormak gibiydi benimki; ekmek tekneleriydi bu onların. Yoksa müstahdemlikten aldıkları parayla... Ben kitabın adını verecektim, o gidip alacaktı, kendisine de biraz bir şeyler kalacaktı. Bir daha ama bu sefer başka kelimelerle anlattım maruzatımı. Aradığım eserin adını bilen olmadığını, bunun Büyük Âlim tarafından yazıldığına inanıldığını... Adını işittiği anda oturuşu dikleşip düzeliyordu. "Büyük Âlim, Büyük Âlim, Büyük Âlim..." dedi bu sefer Baş Müstahdem oturuşuna çekidüzen verirken. Hemen her yerde olduğu gibi bizim topraklarımızda da üç, kutsiyet atfedilen sevimli bir sayıdır. Baş Müstahdem bir müddet düşündükten sonra bana bakıp, "Yollarız birini sordururuz hocam," dedi. "Büyük Âlim yazmışsa pahalıdır ama; kim verecek parasını? Hatip Hoca mı? Müteahhit'e satıyor o da bunları..." Sır verir gibi fısıldamıştı son cümlesinde. Belli ki benim bu kitaba para yetiştiremeyeceğimi düşünüyordu. Kitabın parasını benim ödeyeceğimi, Müteahhit'in de hocaların da bu işle ilgisi olmadığını anlattım ve aradığım yazmanın Sahaf'ta olduğunu sanmadığımı, belki onun elinden geçmiş olabileceğini ya da kitap hakkında bir malumatı olabileceğini düşündüğümü açıkladım. Koyu renk merceklerini yüzüme sabitleyen Baş Müstahdem'in yüzünde yeni yeni oluşmaya başlayan kırışıklıklar, bir şeyler düşündüğünü belli edecek şekilde derinleşti. Konuşmaya başlayan Baş Müstahdem, bana uzun uzun Büyük Âlim'i anlattı. Onun çocukluğunu, yaşadığı sıkıntılara rağmen nasıl mücadele edip bir hoca olduğunu, ona kimlerin el verdiğini, daha çocuk denecek yaşta hocalarını şaşkınlığa sürükleyen derinliğini, hatta mucizelerini... Sanki tüm bunlar olup biterken o da oradaymış da gözleriyle görmüş gibi anlatıyordu ve ben, anlattıklarının büyüsüne kapılır gibi olsam da, onunla o âlemde buluşamıyordum. Anlatılanı sorguluyor, inanmıyor, bazen şaşırsam ya da duygulansam da bu

cahil ve madrabaz olduğundan hiç şüphem olmayan adama kendimi teslim edemiyordum. Nasıl edebilirdim ki? Anlattıklarının imkânsızlığının farkına varmak için bilgi bile gerekli değildi. O, daha ilk görüşte cinsini belli eden üçkâğıtçılardandı. Sesleri kaydedip yeniden tekrar eden bir cihaz nasıl ki söylediklerinin anlamını bilemezse, konu Büyük Âlim olduğunda Baş Müstahdem de, ne anlama geldiğini bilmediği bir kelimeler zincirini havada oradan oraya savurup duruyordu. Baş Müstahdem, kesin yargılarla ve genelleyerek konuşuyordu. Büyük Âlim onun için bir bilim insanı değil, bir filozof, velilerden bir zat, bir ulu idi. Nefes alıp veren bir ahlâk modeli... Lakin bu bağlamda pek çok hoca ile Baş Müstahdem arasında bir fark olmadığını rahatlıkla söyleyebilirim. Eğer Büyük Âlim tarihin bir aralığında bu dünyaya ve Tuhaflıklar Fabrikamıza uğradıysa bile, bugün anlatılanla o gün var olanın hiçbir benzerliği olmadığına inanıyordum artık. Belli ki, gerçekte var olmuş olan bizi ilgilendirmiyordu zaten; biz ondan ayrı bir o yaratmıştık ve ona inanıyorduk.

Ağır ağır ama susmadan konuşan Baş Müstahdem, yabancıların Büyük Âlim'e oynadığı oyunları, bizlerin bunu hak etmek için ne gibi yanlışlar yapmış olduğumuzu, çektiğimizi düşündüğü çilenin sebeplerini bir bir açıkladı, bunlar sanki hepimizin malumu değilmiş gibi. O konuşurken, suları getirip önümüze bıraktıktan sonra eski yerini almış olan Bebek Suratlı Adam da başıyla onaylıyordu. Yabancılar konusunda o günlerde benim düşüncelerim de, Baş Müstahdem'in düşüncelerinden pek farklı değildi. Batımızda kalan yabancıların bize üstünlüğünü kabul eder fakat bunun bir süreç olduğunu düşünürdük. Geçmişte olduğu gibi yine bir gün gelecek ve biz onlara egemen olacaktık. Bize isyan etmiş ve galebe çalmış olmaları nedeniyle onlara kızgındık. Geriye kalan yabancıları ise ya geçmişimizin ölümüyle ortada kalmış yetimler beller acır, ya yok sayar ya da onların da bazılarından

nefret ederdik. Kısacası, geçmişimizin ihtişamı bugünümüzün öfkesinin hamuru gibiydi.

Baş Müstahdem belli ki Büyük Âlim'i anlatmayı seviyordu. Bir an, onun bir inanca mürit toplamaya çalışan bir misyoner olduğunu, beni de arkadan gelecek teklifine hazırladığını düşünüp ürktüm. Herkesten uzak olmak için kimselere karışmamalı, davetleri kimseyi kırmadan, düşman edinmeden geri çevirmeliydim. Böyle bir şey de olmadı zaten. Suyundan bir yudum almasını fırsat bilip araya girdim. "Benim aradığım yazmayı da yabancılar ona tuzak kurup kovulmasına yol açtığında saklamış," dedim. "İçinde günlük gibi yaptığı her şeyin notu varmış. Bulunursa tüm dünyaya ispat edeceğiz yabancıların hainliğini. Belki burada binanın içinde, belki dışarıda başka bir yerde? Ben ne zamandır buralarda arasam da bulamadım. Belki o Sahaf..."

Baş Müstahdem yanına yöresine bakındı. Yabancılara bir küfür ve beddua savurup, "Her şeyi yazmış saklamış," diye fısıldadı. Başını yüzüme doğru eğip, duyulması iyice zorlaşan sesiyle, "Bana kendisi söyledi, yoksa kim nereden bilecekti onun kitabını?" Ve derhal geri çekildi. Bu son sözlerde sanki konuşan o değildi. Sanki bedeninde gizlenen bir başka kimse konuşmuştu. Kelimeler, bir paslı çivinin üzerine art arda inen çekiç darbeleri gibi dökülmüştü ağzından. Sonra eski bilindik hâli geri geldi. Eski hâlini alır almaz da, doğru duyup duymadığımı düşündüğümü anlamış da beni onaylamak istermiş gibi, koyu renk merceklerin ardındaki gözlerini yumup açtı. İşte tam da o an ilk kez şüphemden emin oldum. Ya da, zaten bildiğim ancak bakışlarımı kaçırarak yok saydığım somut gerçeklikle göz göze geldim. Sanki baktığım Baş Müstahdem'in uğursuz çehresi değildi de imkânsızlığımla yüzleşiyordum. Aradığım kitabın varlığını ilk kez iddia edenin kim olduğunu bilmek bile imkânsızdı. Geride kalan süre zarfında kitabın bahsini ilk kez açanın kendisi oldu-

ğunu iddia edenlerin sayısı o denli fazlalaşmıştı ki... Ah Büyük Âlim! Bir servet bıraktığı gibi sayısız da mirasçı bırakmıştı ardında; hem servet de henüz ortada değildi. Belki servet de söz konusu değildi, kim bilir? Lakin o kadar ileri gitmiştim ki artık dönmek de mümkün değildi. Ayrıldığım kıyıyı çoktan gözden yitirmiştim; geri dönemezdim. Bir hayali kovalamak ve ummaktan başka çarem yoktu artık. Ah keşke Danışman Hocam bu bahsi ilk kez açtığında daha cesur ve akıllı olup söylenenleri sorgulasaydım. Lakin bu mümkün müydü? Elbette değildi! Peki, şimdi elimde ne vardı? Belki aradığım yazmayı bulmama yardımcı olur diyerek okuduğum, incelediğim, Tuhaflıklar Fabrikamızın hocaları tarafından kaleme alınmış ya da onların imzasını taşıyan bir dolu eser...

Arayışımın başladığı andan Baş Müstahdem'in odasında oturduğum o âna kadar geçen süre size kısa gibi görünebilir. Zamanın göreceliliği bir yana, ben arayışımı aktarırken onu neyin nasıl başlattığını ve ona hangi önemli olayların nasıl yön verdiğini göz önüne alarak ilerliyorum. Nasıl nihayete erdiğini de elbette açıklayacağım sonunda. Lakin tüm bu önemli anların arasında kalan, ilginç olmadıklarını düşündüğüm ve kimseyi gündelik hayatımla sıkmamak için anlatmadığım, sıradan işlerle dolu sayısız günü geride bırakmıştım. Yani ben, evet istasyonları ve onlar arasındaki kimi ilginç görüntüleri aktarmıştım sizlere belki; ama bunlar anlardır, zaman ise raylar... Hülasa artık geri dönemezdim. Bir şekilde hoca olmak zorundaydım ve bunun için gereken neyse tereddüt etmeden yapacağımı o anda anlamıştım.

Belli ki Baş Müstahdem, Hayal Sahafın yeri konusunda bana bir şey söylemeyecekti; ya da ben gençliğim nedeniyle sabırsızdım. Artık ben de oyunu kuralına göre oynamalıydım. Cebimden hatırı sayılmasa da bilinir bir miktar para çıkarıp Baş Müstahdem'e uzattım. Şaşırdı sanırım. Lakin pa-

rayı görünce derhal almaya yeltendi. Para bir anda el değiştirip sonra da hemen gözden yitti. Şimdi ben de şaşkındım. "Hemen şimdi göndereceksin ama birini," dedim. "Acele bu iş! Böyle bir kitap varsa verdiğim bu para sizin olsun. Hayal Sahaf'a da söyleyin saklasın kitabı, bana yerini tarif edersiniz ben gider parasını ayrıca öder alırım." Artık gözümü kararmıştım. Bu düzenin kurbanı olmayacaktım. Herkesin rolünü oynadığı sahnede "Ama tüm bunlar rol!" diye bağırmayacaktım. Ben de rolümü oynayacaktım.

Baş Müstahdem saygıyla ayağa kalktı. Bebek Suratlı Adam'ı gösterip, "Derhal gidiyor!" dedi.

XVI

Hayatın en hoş yanı hoş hikâyeler uydurup hoş hikâyeler dinlemek değil miymiş?
– Orhan Pamuk, *Beyaz Kale*

Koridorda bir kolonun arkasına geçip kimsenin beni göremeyeceği şekilde saklandım. Bebek Suratlı Adam'ın peşinden gidip onu izleyecek, Hayal Sahaf'a böyle ulaşacaktım. Bunları okuduğunda beni ayıplayanlar olabilir ama o an artık gözümü karartmıştım. Hem ben bu adamlara nasıl güvenebilirdim ki? Onlar ki tüm gün birbirlerine müstehcen şakalar yapan, konuştukları dili bin bir güçlükle anladığım, ailelerine dair acılı hikâyeler anlatıp cebinizdeki her kuruşu almak isteyen insanlardır. O kadar fütursuzdurlar ki, bir hocanın ağzından bir diğerine mektup yazıp ilanı aşk ederler. Maalesef ağzından mektup yazılan da mektubun alıcısı da, okuduklarının bir müstahdemin kaleminden çıktığını anlayamaz. Belki yalnızlıktan belki cehaletten, kim bilir? Biri bir kıskançlık cinayeti, bir diğeri mutlu bir evlilikle biten bu gibi sulu şakalarına bir de intihar vakası eklenmesine rağmen asla son vermemeleri, bu kişilerin ne denli umarsız olduklarını anlamaya yetmez mi? Bunları okuyanlar, benim haris bir insan olduğumu ve çevremdekileri de olduklarından çok daha kötü tasvir ettiğimi düşünebilirler. Açık-

ça belirteyim ki ben hiçbir zaman hırslı bir insan olamadım; bazen bunu arzulasam da. Arayışımın mutlu sonla bitmesi durumunda elde edeceklerimi dahi hırsla arzulamadım. Lakin elbette arzuladım, hayale daldım. Şu da düşünülebilir: Tuhaflıklar Fabrikamızda hiç mi iyi bir kimse yok? Elbette varlar! Hem hoca, hem memur, hem de müstahdem sınıflarında, ilme düşkün, iyi niyetli, görevini layıkıyla yapan ve başkalarına saygı ve sevgi ile yaklaşan kişiler mevcuttur. Lakin bu insanlar, eğer hoca zümresine mensuplarsa devletin ve diğer hocaların, diğer zümrelere mensuplarsa hemen herkesin tahakkümü altında yılmış, bıkmış ve küsmüş kimselerdir. Dolayısıyla onlar, sayıca az oldukları gibi pek ortalıkta da görünmezler. Hem belki de, tüm bu kimseleri iyi ya da kötü şeklinde tasnif etmemeliyiz. Bizler hep beraber, iyi ya da kötü değil sadece tuhafız. Bu da, daha önce de belirttiğim gibi, bizlerin değil yapının, yani Tuhaflıklar Fabrikamızın etkisidir belki de. Ya da belki de ben, bir yerde ya da birlikte uzun süre geçiren herkes gibi, sadece kusurları görmeye başladım ihtiyarladıkça, kim bilir?

Geçen süre gerçekten uzun muydu yoksa ben bekliyor olduğum için mi uzun geliyordu bilmem ama artık sıkılmaya başlamıştım. Derken bir an, üzerinde Büyük Âlim yazan kapı gıcırdayarak açıldı. Kalbimin atışı hızlandı. Fakat beklenenin aksine, odadan çıkan Bebek Suratlı Adam değil Baş Müstahdem'di. "Demek kendisi gidecek, paranın da tamamını alacak," diye düşündüm. Baş Müstahdem, koridor boyunca yürüdü. Köşeyi dönüp gözden yitinceye kadar bekleyip yerimden ayrıldım ve hızla ilerledim. Duvarın köşesinden başımı usulca uzatıp yürüyüşünü izlediğim Baş Müstahdem'in hacetini gidermek niyetinde olduğunu görünce öfkelensem de yerimden ayrılmayıp bekledim. Bir süre sonra yeniden koridorda beliren Baş Müstahdem, umduğum yöne doğru değil bana doğru yürüyordu. Şaşırdım. "Belki aklına bir şey geldi,

belki bir şey unuttu," diye düşünerek hızla az önce saklandığım yere döndüm; Baş Müstahdem de odasına...

Her şey ne kadar da çabuk eski hâlini almış, nasıl da başa dönmüştü! Ben yine bekliyordum; lanetli bir tekerlemenin içinde sıkışıp kalmıştım sanki. Bu sefer uzun süre beklemedim; daha doğrusu sabredemedim. Ne diyeceğimi düşünmeden hırsla yürüyüp kapıyı çalmadan açtım. Bebek Suratlı Adam yine uyuyor, Baş Müstahdem ise tütün sarıyordu. Beni ilk anda tanımadı hatta kendimi resmen yeniden tanıtmam, az önce yaşananları sanki seneler evvel olmuş gibi hatırlatmam gerekti. Hatırlayınca da hiç istifini bozmadı ve "Bir şey mi unuttun hocam?" diye sordu. "Yok," dedim. "Ben yarın sabah Danışman Hocamın bir işi için dışarıda olup geç geleceğim. Rektörümüz, Dekanımız, hatta herkes benim bu çalışmamı çok önemsiyor, işimiz acil... Durumu bana öğleden sonra bildirin demeye gelmiştim." Çenemi sola doğru kaydırıp sol kaşımı yukarı kaldırarak: "E bu hâlâ burada!" demeye getirdim. Baş Müstahdem, kısık ve işaret edilene acımam gerektiğini ima eden bir tonla, "Çok hasta hocam," dedi. Vücudum ısınıyordu. Sanki bedenim küçük iğneler batırılarak bin bir yerinden deliniyordu. "O gitmiyorsa siz gidin ya da başkasını yollayın, işimiz acil diyorum!" dedim sertçe. "Ya da söyleyin yerini de kendim gideyim. Devlet sırrı değil ya! Öyle bile olsa biz burada kimin işini yapıyoruz, kimin için çalışıyoruz?"

Korktuğunu ve beni ciddiye alacağını umduğum Baş Müstahdem, Hayal Sahaf'ın yerinin sabit olmadığını, kendisini epeydir ziyaret etmediğini, artık hocaların kitap almadığını, onlara da hak verdiğini, maaşların eridiğini, Hayal Sahaf'ı bulmak için önce başkalarına danışmak gerektiğini, zaten yaşayıp yaşamadığının da bilinmediğini, acele etmemin bir fayda sağlamayacağını, kitap alınırsa taşımanın zor olduğunu ve buna benzer pek çok hususu uzun uzun anlat-

tı. Bu anlatım esnasında, evladının sıhhatini düşünerek ona istediklerini vermeyen bir ebeveyn rolünü nasıl da başarıyla canlandırıyordu. Duyduklarım beni yatıştırmak yerine iyice öfkelendirdi. Fazla zamanım kalmamıştı artık, sabrım da. O nedenle, "Boş verin bunları!" dedim. "Verdiğim para sizin olsun, alın bunları da..." Bebek Suratlı Adam'ı işaret ettim, "Arkadaşa verirsiniz ilaç, muayene... Nerede bulurum ben bu Hayal Sahaf'ı?"

Baş Müstahdem bu sefer parayı hemen almadı. Bir müddet ne düşündüyse düşündü ve "Hoca," dedi. "Para pul bunlar fani. Ben isterim senin işin hallolsun bak hem ilme hizmet ediyorsun, Büyük Âlim'i sayıp seviyorsun... Sen bu adamı şu semtteki şu kahvede ara. Orada değilse de oraya gelir. Tezgâhını da eskiden şehrin merkezindeki o kapısı meşhur okulun yanındaki sokakta açardı da oradan kovmuşlardı en son. Oralarda da sorsan bir bilen çıkar illa." Verdiğim parayı cebine sokarken, çenesiyle Bebek Suratlı Adam'ı gösterip, "Allah razı olsun ilaç alırız şuna," diyen Baş Müstahdem'e bir daha bakmadım. Şunu da belirtmem gerekir ki, konuşmalarımız esnasında Baş Müstahdem, Hayal Sahaf'tan benim burada andığım gibi, "Adam ya da Sahaf" diyerek bahsetmemiş, onu dilimizde kimi zaman bir hakaret olarak da kullanılan kökeni ile anmıştı. Lakin onun söylediklerini taklide ve tekrara benim ne terbiyem ne de yeteneğim müsaittir.

Önce odama döndüm ve çıkmak üzere hazırlandım. Oradan da Danışman Hocamın odasına geçip kitapla ilgili bir iz bulduğumu ve o nedenle çıkmam gerektiğini söyledim. İzleyen günlerde de sık sık dışarıda olmam gerekebileceğini, müsaadesi olursa sabahları kendisini görüp sonra ayrılmak istediğimi belirttim. Danışman Hocam beni epeyce sorguladı, olan biteni dinledi. Hatip Hoca ile kendisinden gizli bir iş çevirip çevirmediğimi anlamaya çalışan sorular yöneltti öfkesini gizlemeye gerek duymadan ve üstü kapalı tehditler

savurdu. Ben hep alttan aldım. Danışman Hocam, anlattıklarıma ikna olduğundan değil ama iplerimin kendi elinde olduğuna emin olmanın verdiği rahatlıktan ötürü bana müsaade etti. Söylediğine göre Hayal Sahaf'ı o da duymuştu. Bizzat tanışmışlığı yoksa da ara sıra katıldığı kitap mezatlarında bahsini duymuş, kendi hocalarının Hayal Sahaf'la alışverişini de işitmişti. Hocam bunları söylese de pek heyecanlı gözükmüyordu. Zaten son zamanlarda konuya ilgisini yitirmiş gibi duruyor, bana, hiç umudu olmasa da belki bir şey çıkar ümidiyle cebinde taşıdığı bir talih oyunu kuponuna bakar gibi bakıyordu. Ben de ona karşı hırçındım artık. Sanki ikimiz de bir sona yaklaştığımızı hissediyor, ne olacaksa bir an önce olsun da bu arayış bir nihayete ersin istiyorduk.

Tuhaflıklar Fabrikamızdan ayrılıp sokağa çıktığımda kuru bir soğuk varsa da hava temizdi. Göğün gri tonları insanı biraz hüzne salıyordu. Ne tuhaf, gökyüzü aldığı renge göre bizlerin duygu dünyasını da biçimden biçime sokuyor. Acaba Tuhaflıklar Fabrikamızdan birileri bu konuyu irdeleyen bir eser vermiş midir? Sol yanda en koyu renkten başlayıp aşağıya doğru ton ton açılan bir renk yelpazesi ve her rengin karşısında "müteessir", "meyus", "mahzun", "latif" veyahut "neşeli" gibi haletiruhiyeler... Her neyse! Ben seyahat etmeyi seven biri değilim. Tüm yaşamım boyunca yabancılara ait tek bir devleti ziyaret etmediğim gibi şehrimden de zorunlu bir iki olay dışında hiç ayrılmadım. Lakin bazen çok sevdiğim yürüyüşlerimi Tuhaflıklar Fabrikamızın bahçelerinin dışına uzanarak genişletmek gibi bir âdetim vardır. Yani yürümeyi severim. O gün de öyle yaptım; yürüdüm. Şehir merkezinde kurulu olan, Tuhaflıklar Fabrikamız kadar kadim ve meşhur, yabancılar örnek alınarak kurulmuş ve yabancıların evvelce hocalık da yaptığı o okula kadar yürüdüm. Beni kendilerine dinleyici kılmak isteyen düşüncelerimi görmezden gelip şehrimizi gözleyerek yürüdüm. Hanelerinde

birbirlerini boğazlayanların, mallarını öven sokak satıcılarının, gökte uçan kuşların, İçdenizimin yerini alan toprağa dev bir çivi gibi çakılmakta olan yapıların... Hülasa, bir ses tayfının içinde yürüdüm. Lakin bir yere varamadım. O meşhur kapıya elbette ulaştım. Hayal Sahaf'ı oralarda elbette sorup soruşturdum. Ve elbette, benim tanıttığımla onların tanıdıklarının kesiştiği noktaların birleşmesiyle bir beden zuhur etti. Böylece anladık ki, Hayal Sahaf artık oralarda tezgâh açmamaktadır. Bir kahveden bahsedenler oldu. Hâl böyle olunca ben de, Baş Müstahdem'in adını verdiği ve öncelikli olarak bakmamı önerdiği kahveye yöneldim çarnaçar. Hatta o anlarda Baş Müstahdem'e haksızlık etmiş olduğum düşüncesi bile geçti zihnimden. Kendimi suçlu hissettim.

O kahvede, yitirdiklerinin ve hatalarının ağırlığıyla boğazlarına kadar geçmişe gömülmüş kimseler arasında geçen zamanı, zamanı ölçen aletlerin çıkardığı yekûnla ifade etmemeyi, tek bir kelime ile açıklamayı ve böylece görecelilik etkisini dışarıda bırakmayı, sorgulanmak ve inandırıcılığımı yitirmek pahasına da olsa, tercih ederim: Çok uzun bir zamandı! Çok uzun bir zaman o kahvede bir hayali bekledim ve o asla gelmedi. Benim bir sahaf ya da bir kitap aradığımı duyup yanıma gelenlerden kimi zaman cüzi bir bedel karşılığı kimi zaman ise hediye olarak bazı eski kitaplar, belgeler, eski yazımız ile kaleme alınmış risaleler aldım; aldığımı gördükçe evlerindeki eskileri getirenler de oldu, onları da aldım. O kahvede geçirdiğim her günün akşamında masamın üzeri çeşitli kâğıtlarla kaplandı. Bu zaman zarfında aradığıma ve aramadıklarıma ilişkin sayısız hikâye de dinledim. O günlere, yani arayışıma ilişkin günlere dair hafızamın en canlı anıları, arayışım boyunca dinlediğim hikâyelerdir. Bunların kimi beni ağlattı, kimi güldürdü, kimi korkuttu, kimi düşündürdü... Birini yine burada sizlerle de paylaşmak isterim.

Daha önce de belirttiğim gibi, Baş Müstahdem Hayal Sahaf'tan kökeniyle bahsetmişti. Evet, bir zamanlar bu topraklar üzerinde birlikte yaşadığımız, şimdi çoğu İçdenizimiz gibi toprağın altında kalmış, katili olmakla suçlandıklarımızın canını kurtarabilmişlerinden biriydi o; eğer varsa. Hâl böyle olup ben de ısrarla Hayal Sahaf'ı sorunca, kahvedekiler mesleğimden ve Tuhaflıklar Fabrikamıza olan intisabımdan ötürü bana gösterdikleri saygının bir nişanı olarak anlattılar da anlattılar. Anlatılanların çoğu defineler üzerineydi; yani gömülü olanlar...

Şimdi burada sizlerle paylaşacağım hikâyeyi anlatan, hikâyenin bizzat babasının başından geçtiği konusunda yeminler etmişti ki kahvede geçirdiğim günlerde iyice ahbap olduğum bu kişinin samimiyetinden şüphe duymadığımı belirtmeliyim. Velev ki o da bir hayale inanmış olmasın! Bu ahbabın bana anlattığına göre, sokaklarda dolaşarak pirinç yemekleri satan babası bir gün bir sırra vâkıf olmuştu. Ona sırrını açan ise Hayal Sahaf'la aynı kaderi paylaşan bir adamdı. Kimsesiz ve yoksul olup sokaklarda yaşayan bu adam, karnını hemen her gün doyurup asla bir karşılık istemeyen kişiye bir gün bir sır vermişti. Verilen sır, vakti zamanında canını kurtarmak için çareyi kaçmakta bulanlardan birinin altınlarını gömdüğü yeri unutmamak adına karaladığı çizimdi. O fakir adamın bahsi geçen çizimi nereden bulduğunu sordum. Yanıt basitti: Çizim, o adamın bedenine, "Çocuktur ona dokunulmaz," diye düşünülerek saklanmıştı, öyle de olmuştu. O da, çocukken değil ama çok sonra, yıllarca sakladığı bu kâğıttaki çizimin neyi gösterdiğini anlamıştı. En nihayet bu sırrını güvenebileceğini düşündüğü bir insana, karnını her gün karşılık beklemeden doyuran kişiye, yani bana bu hikâyeyi anlatan ahbabımın babasına açmıştı. Ben tüm bunları ilk dinleyişimde tam bu noktada itiraz ettim. "Bir insan, kendisi onca yıl sefalet içinde yaşarken, nasıl

olur da onca altının toprak altında yatmasına razı olur?" diye düşünerek. Kahvede edindiğim arkadaşımdan bu soruma beni tatmin edecek bir yanıt alamasam da sonraları kendim bir yanıt buldum: Bir kez böylesine şiddetli bir şekilde aldatılmış olanlar bir daha kolay kolay güvenemiyorlardı kimseye. İşte bu adam da çok uzun bir sürenin sonunda, bir karşılık beklemeden hemen her gün karnını doyurana güvenmiş, gömünün yerini gösteren çizimi arkadaşımın babası ile paylaşmıştı. Ondan istenen gömülü olanı çıkarması ve bulunanın paylaşılmasıydı.

Hayal Sahaf'ın en nihayet uğrayacağı umuduyla her gün daha fazla zaman geçirdiğim o kahvede bana bunları anlatan ahbabımın babası, kendisine güvenip de altınların yerini gösteren çizimi eline teslim eden adama tereddütsüz inanmış; karısı dahil kimseye bir şey söylemeden, derhal hazırlıklarını yapıp altınların gömülü olduğu şehre yollanmış. Şehre bir öğlen vakti varıp bir kahvede soluklanmış. Elindeki çizimde yazan yerlerin isimleri çoktan değişmiş olduğundan sordukları hem tuhaf karşılanmış, hem de ondan şüphe duyulmuş. Birisi onu daha dün de gelip aynı soruları sormakla bile itham etmiş. Lakin ahbabımın babası tüm bu hengâmenin içinde ne yapıp edip bahse mevzu ağacı bulmuş ki altınlar o ağacın altındaymış. Heyecan içinde, tam yanında getirdiği kazmaya davranacakken ağacın altının çoktan kazılmış olduğunu fark etmiş. Şaşırmış. Hırsla ve ne yaptığını pek düşünmeden mevcut çukuru daha da derinleştirmiş ancak bir şey bulamamış. Sonra civardaki başka ağaçların altını kazsa da yine bir şey bulamamış ve mutlak bir yenilmişlik duygusu içinde şehrimize ve evine geri dönmüş. Asıl şaşkınlığı ise dönünce yaşamış. Başından geçenleri anlatmak için şehre döner dönmez kendisine altınların yerini gösteren çizimi veren yaşlı adamı arayan ahbabımın babası, ihtiyar fukaranın boğazı kesilerek katledildiğini öğrenmiş. Bu-

nu öğrenir öğrenmez sırtından soğuk terler boşanmış ve bu hikâyeyi tanıdığı ve tanıştığı herkese anlatır olmuş. O ölünce oğlu devam etmiş anlatmaya, babasından bir görevi miras almış gibi. Arkadaşımın babasını dinleyenlerin neredeyse hiçbiri ona inanmamış. Arkadaşıma da inanılmadığını gözümle gördüm. Lakin ben inandım. Sanırım tüm bunlara sebep olan, ne kadar saklanmış olursa olsun bir kez paylaşılan sırrın, hemen sonrasında, sanki saklandığı yılların acısı çıkarılmak istenirmişçesine tekrar tekrar paylaşılmasının kaçınılmaz olmasıydı. Talihsiz adam da öyle yapmış, arkadaşımın babasına açtığı sırrını güvenmemesi gereken başka kimselere de açmıştı ve belki de sır, bunu ihanet bilmişti. Ya da böyle olmamıştı, kim bilir? Belki de bir çocukken elinden kurtulduğu ortak yazgı onu da yakalamıştı. Şimdi düşününce, bilinmesi doğası gereği imkânsız olanlar değil midir bizlere hikâyeler anlatma imkânını sunan?

Evet, o kahvede bu ve bunun gibi pek çok hikâye dinleyerek geçti günlerim. Onu aradığım, beklediğim herkesin malumuydu artık lakin gelen yoktu. Kimi günler kahve müdavimlerinden Hayal Sahaf'ı gördüğünü, benden ona bahsettiğini, benim onu kahvede beklediğimi ona ilettiğini, onun da beklememi istediğini, geleceğini söylediğini bana söyleyenler olsa da, Hayal Sahaf o kahveye asla gelmedi.

XVII

Anlatı, tam bu noktada kadim kitapların söz ettiği aynaların erdemlerinden, uzak ve hatta gizli şeyleri gösterme marifetlerinden söz edebilir.

– I. Calvino, *Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu*

Bir yandan şifreyi çözüyor, bir yandan okuduklarını yaşıyor, konuşan bir aynaya bakıyormuş gibi son sayfalarda yazılı olayları söyleyerek yaşıyordu.

– G. G. Marquez, *Yüzyıllık Yalnızlık*

Cihân-ârâ cihân içredir ârâyı bilmezler
O mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler

– Hayâlî Bey

Kahvede yiten günleri ardımda bırakıp Tuhaflıklar Fabrikamızdaki odama kapanmıştım. Derin bir umutsuzluğa gömülmüştüm; az yiyor, az uyuyor, unutarak rahatlamak için bedenimi türlü maddelerin yardımıyla uyuşukluğa sevk ediyor, görüntümü önemsemiyordum. Sürekli dalgındım; bazı anlarda, boş sandığı evde aile efradından birinin varlığını fark edip önce ürküp sonra derhal yatışanlar gibi, düşünmekte olduğumu fark ediyor sonra yine dalıyordum. Hayal Sahaf'ı bulamamıştım ve elimde bir yeni dost ve birçok yeni hikâyeden başka bir şey de yoktu. Arayışımın Danışman Hocamın odasında başladığı o ilk andan bugüne kadar geçen

süre, şimdi uzun yıllarla ifade ediliyordu. Çevremdeki herkes ya çoktan hoca olmuş ya da oluyordu. Hülasa, ben zamanımı tüketmiştim ve zaman, yitirildikçe sevimsiz akla dönüşen boş bir umuttur... Akıl ise uyanıştır ve ben de uyanıyordum. Lakin o anlarda şimdi olduğu gibi bütünüyle uyanık değildim henüz. Derin bir uykudan yeni yeni doğrulan bir başın sermestliği içinde, neye uyandığımı idrak etmeye uğraşıyordum.

Uyandıkça belirginleşmeye ve netleşmeye başlayan ilk husus, varlığından kimsenin emin olmadığı, olamayacağı bir olgunun peşine düşmüş olduğumdu. Tam da bu nedenle hiç kimse bana, "Sen olmayan bir şeyi arıyorsun!" diyemiyordu. Açıkçası kimsenin benim ne aradığımla ya da aradığımı bulup bulmadığımla ilgilendiği de yoktu. Üzerine bir kitap yazınca o günlerde herkesin gündemi benim arayışımmış gibi gözükse de, o günlerde benim bile tek meselem arayışım değildi ki. Gerçi en önemli meşguliyetim de oydu. Düşününce, insan bir resmin, bir vitrinin ya da bir haritanın merkezine neyi koyarsa göze o çarpar ve ister istemez ona önem atfedilir. Yani önem atfedilmesine sebep olan nesnenin ya da olgunun kendisi değil, konumudur. Her neyse! O günlerde arayışım, zamanla çıkarılması imkânsız bir damgaya dönüşecek olsa da, henüz beni tanımlamaya yarayan bir etiketti sadece. Tuhaflıklar Fabrikamızda bizler, bulduklarımız ya da bildiklerimizle değil neyin peşine düştüğümüzle tanımlanırız. Tuhaflıklar Fabrikamızda bir mevhum ile ilgileniyor olmak, onun uzmanı sayılmaya yeterlidir ve bir mevhum ile genelde sadece bir ya da birkaç kişi ilgilenir ki sayının biri aştığı durumlarda diğer kişi yüksek ihtimalle bir asistandır. Hocasının ilgisini, reddedemeyeceği bir miras, sevmese de sürdüreceği bir baba mesleği gibi devralmak zorunda olan bir asistan... İşte ben de böyle devralmıştım Danışman Hocamın aslında uzmanlık ala-

nı olmayan –ki uzmanlık alanı Tuhaflıklar Fabrikamızda ne manaya gelir az önce belirtmiştim– ve o günlerde merak saldığı bu yeni uzmanlığını...

Uyanmaya başladığımda bulanık zihnime iri bir yağmur damlası gibi düşerek beni hem sinirlendiren hem de ferahlatan ilk düşünce, ilk soru şuydu: "Danışman Hocam Büyük Âlim'in yazmasının varlığından nasıl haberdar olmuştu?" Evet, bulamasak da –eğer doğru bir biçimde aradıysak– bunun da yeterli olacağını söylemişti yıllar önce bana ama varlıktan nasıl haberdar olmuştu? Bu konuda kendimi suçlamıyorum. Ben bu soruyu sorabileceğim en kibar biçimde kendisine o günlerde sordum ve o da beni azarladı. Eğer Tuhaflıklar Fabrikamızda hiyerarşi bu denli keskin ve acımasız bir biçimde uygulanmıyor olsaydı, ben de bu kadar yıldır aradığımın varlığından nasıl emin olabileceğimizi daha cesur bir tavırla sorgulayabilirdim belki de. Gerçi düşününce, Danışman Hocam Büyük Âlim'in yazmasının varlığını ne denli sorgulamıştı ki? Kim bilir kimden duymuştu? Öylesine edilmiş bir sözü mü abarttı, bir şakaya mı kurban gitti, Baş Müstahdem'e mi kandı? Ya da onu da kandıranlara ya da onun kandırdıklarına... Büyük bir ihtimalle hararetli bir tartışmaya kulak misafiri oldu ya da güvendiği biri ciddiyetle bahsetti yazmanın varlığından, kim bilir? En temel ve belki de tek sorumluluğu şüphe etmek olan insanlar olarak her duyduğumuza neden hemen inanırız ki? Neden bu kadar kolaydır bizleri kandırmak ve hatta dolandırmak? Ne çok bilinmez vardı... Hatta bilinen ne vardı ki? Lakin hocam beni bir maşa gibi araç edinmişti işte; arayan da bendim, henüz bulamamış olan da...

Bulsam ne büyük ne debdebeli bir olay olurdu! İlim elbette, kıyıya vurup orada asla tutunamasa da hem ondan bir parça alıp götüren hem de bir parçasını onda bırakan dalgalar gibi, bizim de kıyılarımıza vurmuştu bir zaman. Lakin İç-

deniz kuruduğundan beri ne su vardı, ne dalga, ne de ilim. Peki bunu yalnızca ben mi görüyordum? Çevremde dolaşan, epey bir kısmını size de anlattığım bu kadar insan, tüm bu yaşananlar, Tuhaflıklar Fabrikamız... Bütün bunlar olan bitenin farkında değildi de bir ben mi farkındaydım? Yoksa herkes tüm bu hayal âleminin farkında olduğu gibi benim uyurgezerliğimin de farkındaydı da bana acıyarak gülüyorlar mıydı? Yani şimdi ben aslında uyanarak onlar arasındaki nihai yerimi mi alacaktım usulca? Ben arıyor olmanın, Danışman Hocam aratıyor olmanın, geriye kalanlar ise bulmamın imkânsız olduğunu bilmenin rahatlığı içinde Tuhaflıklar Fabrikamızı tam kapasite ile mi çalıştırıyorduk? Varlıklarımızı bu kıyasıya eleştirdiğimiz yapıya ve sevmesek de birbirimize mi borçluyduk? Eğer öyleyse, şimdi ben çıkıp ortalık bir yerde bunları haykırsam tüm bu kadim yapı bir anda yerle yeksan olur muydu?

Niyetim buydu! Bir hışımla yerimden kalktım ve gözlerimi araladım. Başım döndü. Sendeleyince masanın köşesine tutundum ve yeniden koltuğuma iliştim usulca. Odada hoş bir koku zuhur etmişti; annemin bizler küçük bir çocukken evde pişirdiği muhallebiyi anımsatan bir koku. Muvazenemi kazanıp gözlerimi yeniden açtığımda masanın diğer tarafında bir siluet belirmiş olduğunu fark ettim; bir adamdı; Kadro Bekleyen sandım önce çünkü o genelde üst kademeden idarecileri kollasa da ilgili ilgisiz her hocayı bir ümit olarak görür, ara ara nezaketle ve çekinerek odalarımıza gelerek bizlerle de sohbet etmek isterdi. Ne yapsın? Kimin yükseleceği kimin düşeceği belli değilse, ihtiyaç sahibi herkesle arasını iyi tutmak zorunda değil midir? O da arıyordu işte, ona da bir bilinmez vaat edilmişti ve o da geri dönemeyeceği kadar ilerlemişti ararken... Lakin karşımdaki Kadro Bekleyen olamazdı. Ağzından başının çevresine yayılan duman adamın yüzünün detaylarını seçmeme mâni olsa da, karşım-

dakinin hiç tanımadığım, daha önce karşılaşmadığım biri olduğunu anlamıştım. Duvardaki küçük aynada adamın yansımasını görebiliyordum; bir zamanlar şehrin farklı yerlerinden kalkıp kimi zaman birleşip kimi zaman çatallaşarak ayrılıp İçdenizimize akan dereler misali derin çizgiler, yaşlı adamın iki yanağından gözlerine ilerliyordu. Kış günü bütün gece üzerinde kar biriktirmiş kuru dallar misali gür kaşları ve bir eski zaman adamı olduğunu belirten ince bıyıkları vardı. Dudaklarına götürdüğü sigarasının kâğıdı da başındaki kasket gibi bembeyazdı. Ellerini de o an gördüm, küçüktüler, temizdiler lakin ekmeğini elleriyle kazanmış insanların elleri gibi yorgun ve yıpranmışlardı. Göz göze geldik. Hiç değilse kendimden bilirim ki insanın iç dünyası bir sırlar âlemidir. Sırra vâkıf olmak isteyenin önünde duracağı kapı ise kişinin gözleridir. Gözlerine bakınca yaşama sevinci ve ihtiyarlığa rağmen kaybolmamış bir umut gördüm karşımda. Sanki muzip bir çocuk, hiç büyümeden, başından geçen olumsuzluklara rağmen hayatta olduğuna şükrederek, kollarını çiçek kaplı bir pervazın ardına dayamış da oradan bana bakıyordu. Sır çözmede o benden daha derinmiş, konuşmaya başladığı anda anladım. Zaten bu kısa görüşmemizde ondan o kadar çok şey öğrendim ki, ömrümün kalanı ve bu hatırat boyunca tekrar etmeme rağmen tüketemedim bunları.

"Beni arıyormuşsun!" dedi gülümseyerek.

Kim olsa şaşırırdı ben de şaşırdım ve "Bir kitap arıyorum ben," diye yanıt verdim, biraz kekeleyerek ya da tek bir seferde değil de birkaç kez cümleme baştan başlayarak.

"Kitap lazım evet değil mi kitap... Kitaplar önemlidir," dedi mırıldanarak. Benimle mi konuşuyordu kendi kendine mi belli değildi. "Kendisine inanılmasını isteyenler hep bir kitap yazmıştır. Duyulduğunda kulağa inanılmaz, saçma, boş, anlamsız ya da yanlış gelen sözler, bir kitabın içinde cümle-

lere dönüştüğünde artık eskisi kadar manasız değildir. Düşünce sözden yazıya aktarıldı mı, sıvıya ya da katıya dönüşen bir gaz gibi, hissedilir olur, inanılırlığı artar. 'Kitapta yeri var,' denir. Rastgele seçilmiş kelimelerin yan yana dizilmesinden müteşekkil cümleler bile bir kitap hâlinde sunulursa, ilk duyuldukları andaki kadar saçma gelmezler kulağa. Bilginin sunulduğu form, bilgiden önemli görünür kimilerine; mazruf gibi görünen zarflardan kimse söz etmez... Lakin en efsunkâr sözler de, göreni hayran bırakan türlü renklerde kuşların bir ağacın dallarına dizilişi misali, bir satıra yan yana dizildi mi seçilir güzellikleri."

Açıkçası ben o anlarda bu sözlerin hikmetini fark edemedim. Sonraları, Tuhaflıklar Fabrikamızda geçen uzun ve sakin bir ömür esnasında tefekküre daldıkça o anları yeniden yaşadım ve anlamaya başladım. O anlarda ise çok toydum, gençtim ve hem istiyor hem de derhal istiyordum. O nedenle gözlerimi karşımdakinin gözlerinin derinliklerine daldırıp, "Büyük Âlim'in yazmasını arıyorum ben!" diyerek az önce tam olarak ifade edemediğimi daha sarih bir biçimde dile getirdim. Sonraları çok utandım bu tavrımdan; sanki "Aradığım sende değilse uzatma!" der gibi sesimi yükseltmiştim ihtiyar bir adama. Gençlik sabırsızlıktır.

Sözlerime alınmış değildi karşımdaki. "Ben insanları hayallerindeki kitaplarla buluştururum; sen de her yerde beni sormuşsun," dedi, bir yandan masamın üzerinde duran kâğıt yığınına sağ elinin ayasıyla pat pat vurarak. Şimdi yekten, keyifli keyifli gülüyordu. İşte o an anladım karşımda duranın Hayal Sahaf olduğunu. Heyecanla masamın üzerinde duran yığına baktım; dağınık bir sürü kâğıt, belge, kart... Yarısı yırtık bir kapak... Üzerinde eski harflerimizle yazılmış, bir bakışta okuyamadığım bir yazı... Hepsi bir iple denkleştirilmeye çalışılsa da dağınık... Titriyordum, demek Büyük Âlim'in eseri buydu, demek sonunda bulmuştum, nasıl ol-

duğunu, nasıl bulduğumu anlayamıyordum ama ararken o denli hırpalanmıştım ki bunu hak ettiğimden en küçük bir şüphem yoktu. Harcadığım emeğin çokluğunu, sonuçta ne yapabildiğimi dikkate almadan, hak ettiğimin kanıtı sayardım o zamanlar. Satmaktan vazgeçer korkusuyla hemen elimi cebime attım ve "Ne kadar ödeyeceğim?" diye sordum. Gençlik sabırsızlıktır.

İşte o an fark ettim odada benden başka kimsenin olmadığını. Duman ise havada asılı duruyordu. Paranın bahsi mi sihri bozmuştu yoksa aceleciliğim nedeniyle ikide bir soru sorup anlatıyı bölmem mi? Kim bilir? Adamdan başka her şey yerli yerindeydi. Şaşkınlığım geçene kadar gözlerimi yumdum bir müddet. Olan biteni zihnimde yeniden canlandırdım ve masamdakileri fark ettiğim âna gelince gözlerimi derhal açtım. Masamın üzerindeki belgeleri önüme çektim ve rastgele birini alıp ortasından okumaya başladım. Belki zamanın belki karıncaların yiyip yuttuğu, sildiği harflere rağmen hâlâ okunuyordu yazanlar ve istenirse anlaşılıyordu.

"Za lıdan da deli e gidilemez mi? İ an kendi g rçe li n yara a az mı? Var olup ol ığını bil meden bir ge çe- in p şi e tak anlar ku a sal d nyada u duk arını âl m- de bul ma larsa o u inşa ede ez er mi?"

Dışarıdan gelen sesler bir fırtına koptuğunu işaret ediyordu. Gök art arda gürlüyor, şimşekler çakıyor, yağmur şiddetini gitgide artırıyordu. Oturduğum yerden zangır zangır titreyen pencerelere baktım. Ağaç dalları, zavallı kuşlar, kurusun diye asılmış çiçek desenli bir uzun etek ve daha neler neler uçuşuyordu. Belgelerin üzerine ne olur ne olmaz kabilinden ağır bir kitap yerleştirdim. Tüm bunları başlatan rüzgârı, okumaya daldığımdan olsa gerek, hiç fark etmediğimi düşündüm. Kalkıp takırdayan pencereye yaklaştım. Dışarı baktım; civardaki yapılar bir sağa bir sola yatı-

yor, kimilerinin çatıları uçuyor, kimilerinin ta temellerinden çatırtılar yükseliyordu. Nadiren başa gelen her olay gibi bunun da beni korkutması gerekirdi lakin hiç korkmuyordum. Tüm bu olup bitenin az önce yaşananlarla elbette bir ilgisi vardı, elbette ben bulduğumu anlayayım diye oluyordu tüm bunlar; arayışımın nihayeti niteliğini taşıyordu bu kasırga, bu tufan. Bense tufandan etkilenmeyecek yegâne yapının içindeydim. Tuhaflıklar Fabrikamız köklerini derinlere salmış ulu bir ağaç gibi dimdik yerinde duruyor, bizlere güven veriyordu.

Yağmur görmeyi imkânsızlaştıracak kadar artırdı şiddetini. Yağmıyordu da üzerimizdeki bir başka dünyanın dibi delinmiş, onun denizleri, gölleri, ırmakları üzerimize boşalıyormuş gibiydi manzara. Dönüp masama oturdum. Yağmur insana kitapları ve okuma eylemini hatırlatır; bende de aynı tesiri yaptı ve masamdaki belgeleri karıştırmaya başladım. Bilmem ne kadar zaman sonra ortalık sakinleşti, güneş başını odama uzattı, kuş cıvıltıları içeri doluştu. İşte o zaman kalkıp yeniden pencereme yürüdüm ve dışarı baktım. İçdeniz'in turkuaz sularında insandan hâllice bir balık, annesinin eteğinde neşeyle sıçrayan bir çocuk gibi, bir yelkenlinin yamacında hoplaya zıplaya ilerliyordu. İşte o an anladım ki biz ne yaparsak yapalım, hakkında ne dersek diyelim, doğa yine kendi bildiğini okur ve biz onu anlamaya çalışırken yazdığımız hikâyelerle avunuruz ancak. Ve yarım kaldığını, kendi üstüne kapandığını düşündüğümüz hikâyelerdir bunlar; lakin aslında sonları sonlarına değil satır aralarına yazılmıştır. O nedenle bitmemiş gibi görünseler de aslında daha başlarken nihayete ermişlerdir kimi zaman. Bu bağlamda ben de, bulduklarımı ne yaptığımı merak eden kimselere şunu söylemek isterim: Bulduğum ve bulduklarımdan anladığım ne varsa onları bu hatıratı kaleme almak için değerlendirdim, umarım anlatmayı

becerebilmişimdir. Bulduğumdan nasıl emin olduğuma gelince: Bulduğuna samimiyetle inanmak bulmakla eşdeğerdir ki, başlarda inanmak güç olsa da zaman mutlaka yardımcı olur.

Temmuz 2015 - Ağustos 2018
Bodrum - İstanbul

Ne müfessirim ne de kutsal kitapların sırlarını ifşa etmek haddim. Lakin belki de sürgünümüz budur, kim bilir? Şimdi lütfen beni, numarasını açık etmek için pürdikkat izlediğiniz bir gözbağcıymışım gibi izleyiniz. Sonuçta yine hayret edecek olsanız da...

Büyük Âlim, İçdeniz'in kıyısında tuhaflıklarla örülü tarihî üniversite binasında anlatılan bir efsane... Genç bir asistan, Büyük Âlim'in esrarengiz yazmasının peşine düşer ve geri dönüşsüz bir arayışın içinde kaybolur.

Eyüp Aygün Tayşir'in ikinci kitabı ustalık döneminin başladığını müjdeliyor.

Tuhaflıklar Fabrikası, metinlerin gizemli dünyasının romanı. Kedili karanlık bir orman, büyülü bir alegori... Bir kitap, diğerine açılan kapı olabilir mi?

THG
0562706
LZR
2018
THG0562706 LZR

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-2514-8
9 789750 525148